

26159

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LENKFAHTE BESTELERİN AYIRICI ÖZELLİKLERİ

SANATTA YETERLİK TEZİ

Ar. Gör. A. Feridun ÖNEY

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :26 Şubat 1993

Tezin Savunulduğu Tarih :12 Nisan 1993

Tez Danışmanı

:Doç.M.Cahit ATASOY

Diğer Jüri Üyeleri

:Prof.Dr.Alaeddin YAVAŞÇA

Prof.Dr.Kemal ERASLAN

Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ŞUBAT 1993

Ö N S Ö Z

Müziğin 2 önemli unsuru ritm ve melodidir. İlkel kalmış, gelişmemiş müziklerde bile bu 2 unsur vardır. Bu sanata yücelik veren, müzik formları ve onların gelişmişliğidir.

Türk musikisinde usuller bu müziğe özel olduğu gibi, formların oluşmasında da rol oynarlar. Klasik musikimiz sözlü eserlerinde usullerle güftenin bağdaştırılmış olması eski ve yeni nazariyat kitaplarımızda yer almış, kabul edilmiştir. Klasik musikimiz sözlü eserlerinde güftenin genellikle aruz vezninde olması; güftenin konusu, nazım şekli ve buna bağlı özellikleri yanında aruz ile usullerimiz arasındaki uyuşumu (imtizâcı), prozodik yönden inceleme zarureti getirmiştir.

Bu tez'de öncelikle, Lenkfahte bestelerle güftelerinin aruz vezinleri arasındaki, bestekarlarımızca seçilmiş ve tekrarlanmış ilişki incelenmiş ise de, Lenkfahte usulünün, diğer usullere göre daha fazla üzerinde durulması gerektiği ortaya çıkmıştır: Yüzyılımız musiki araştırmacı ve yazarları Lenkfahte usulünün dokusunu, terki-bini çok farklı şekillerde açıklamışlardır; diğer usuller konusunda ise böyle bir anlaşmazlık görülmemektedir. Bunun sebeplerinin araştırılıp bulunması, usullerimizin oluşum ve gelişimleri konusunda bize değerli ve yeni bilgiler verecektir. Bu konuda bu tez'de tahminler ileri sürülmüştür.

Başlangıcından günümüze musiki eserlerimiz, varsa notaları üzerinde, yoksa güfte mecmualarında araştırma yapılırken "musikimizde dönemler" dikkate alınmalı ve Hafız Post - Itrî'den önceki makamlar , usuller, formlardaki değişikliklerle bunları ifade eden terimler "Musiki tarihi konuları içinde" sayılmalıdır.

Tezimin hazırlanışında bana yol gösteren, imkanlar tanıyan hocam ve danışmanım Doç.M.Cahit ATASOY'a, Konservatuarımız müdürü Doç.Fikret DEĞERLİ'ye, bütün hocalarıma ve kitaplığını, notlarını bana aktaran babam Dr.Cahit ÖNEY'e teşekkürü bir borç bilirim.

A.Feridun ÖNEY

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	(ii)
İÇİNDEKİLER	(iii)
NOTASYON LİSTESİ	(v)
TÜRKÇE ÖZET	(vii)
YABANCI DİLDE ÖZET	(viii)
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2. USULLERİMİZ İÇİNDE LENKFAHTENİN YERİ VE ÖNEMİ	3
2.1. Usullerimizin önemi	3
2.2. Lenkfahte usulü	6
2.2.1. Lenkfahte terimi, tarif ve vuruluşu	6
2.2.2. Lenkfahte usulünün kullanıldığı Türk musikisi türleri ve formları	10
2.3. Lenkfahte usulünde senkop	11
2.3.1. Lenkfahte eserlerde senkop	11
BÖLÜM 3. LENKFAHTE ESERLERİN GÜFTELERİNDE SÖZÜ GEÇEN NAZIM ŞEKİLLERİ	15
3.1. Beyit	15
3.2. Gazel	15
3.3. Şarkı	17
3.4. Murabba	19
BÖLÜM 4. LENKFAHTE ESERLERDE FORMLAR: MURABBA VE NAKIŞ	21
4.1. Murabba formu	21
4.2. Nakış formu	26
BÖLÜM 5. LENKFAHTE USULÜ İLE BESTELENMİŞ SAZ ESERLERİ VE SÖZLÜ ESERLER	35
5.1. Lenkfahte usulü ile bestelenmiş Saz eserleri	35
5.2. Lenkfahte usulü ile bestelenmiş Sözlü eserler	35
5.2.1. Murabba lenkfahteler	43
5.2.2. Nakış lenkfahteler	68

5.2.2.1.	Klasik tarzda nakış lenkfahteler	68
5.2.2.1.1.	Miyansız ve Bend-i sanili	
	Nakış lenkfahteler	68
5.2.2.1.2.	Miyansız ve Bend-i sanisiz	
	Nakış lenkfahteler	102
5.2.2.1.3.	Miyanlı ve Bend-i sanisiz	
	Nakış lenkfahteler	117
5.2.2.2.	Yeni tarz Nakış lenkfahteler	174
5.2.2.2.1.	Zemini 2 mısra'lı ve çifte miyanlı	
	Nakış lenkfahteler	174
5.2.2.2.2.	Zemini 1 mısra'lı Nakış	
	lenkfahteler	183
5.2.2.2.2.1.	Zemin-Nakarat-Terennüm-Miyan	
	lı Nakış lenkfahteler	183
5.2.2.2.2.2.	Bir beyitten ibaret şiirde	
	Zemin-Terennüm Miyan-Terennüm'lü	
	Nakış lenkfahteler	199
5.3.	24 lenkfahte eserin incelemesi	
	sonuçları	205
5.3.1.	24 lenkfahte eserin ortak	
	özellikleri	205
5.3.2.	24 lenkfahte eserde bölmeler	211
5.3.2.1.	24 lenkfahte eserde zemin	211
5.3.2.2.	24 lenkfahte eserde zemin terennümü	211
5.3.2.3.	24 lenkfahte eserde miyan	216
5.3.2.4.	24 lenkfahte eserde miyan terennümü	217
5.3.2.5.	Nakış lenkfahtelerde Bend-i sani	220
5.3.3.	24 lenkfahte eser güftesinin	
	inceleme sonuçları	223
5.3.3.1.	24 lenkfahte eser güfteleri	
	vezinleri	223
5.3.3.2.	24 lenkfahte eser güfteleri	
	nazım şekilleri,kafiyeleri,konuları	226
5.3.4.	Lenkfahte eserlerin notalarının	
	yazımı	228
BÖLÜM 6.	DEDE EF.NİN NAKIŞ DÜYEK'inin	
	NAKIŞ LENKFAHTELERLE BENZER YÖNLERİ	229
6.1.	Nakış-düyek anakalibi ile	
	lenkfahte anakalibi benzerliği	236

Sonuçlar ve Öneriler	238
Kaynaklar	245
Notaların Kaynakları	246
Ekler	249
Özgeçmiş	254

NOTASYON LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Seyret izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile	
Taşçızâde Receb Çelebi, Mâhûr Murabba'	44
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin	
İsmâil Dede Efendi, Hicâzbûselik Murabba'	52
Cânım beni lûtfunla rindâne eden sensin	
Hacı Fâik Bey, Bestenigâr Murabba'	57
Dil zülfüne bend oldü ey gonca-dehânım gel	
Ahmed Avnî Bey, Dilkeşide Murabba'	63
Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle	
İsmâil Dede Ef. Şehnazbûselik Nakış beste	69
Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı	
Zekâî Dede Ef. Acem Nakış beste	76
Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân	
Zekâî Dede Ef. Karcığâr Nakış beste	82
Serdê hevâ-yı kâkül dildê hevâ-yı cânân	
Zekâî Dede Ef. Sûznâk Nakış beste	88
Ey bülbül-î rebîî bâis nedir nevâya?	
Raûf Yektâ Bey, Nevâ Nakış beste	95
Çıkdıkca sûz-i dilden cânâ figânü-ü nâle	
Kânûnî Hacı Ârif Bey, Hicâz, Nakış beste	103
Bülbül gibî demâdem olmaz mıyım negam-zen?	
Hâfız Ahmed Irsoy, Tâhîrbûselik Nakış beste	109
Âçıldı sahn-ı gülşen çeng-ü çegânelerle	
Zekâî Dede Ef. Nevâkürdî Nakış beste	118
Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş	
Zekâî Dede Ef. Hicâzkâr Nakış beste	124
Bakdıkca hüsn-ü ânınâ hayrân olur/âşıkların	
Zekâî Dede Ef. Hüseyinîşîran Nakış beste	135
Mübtelâyım bir perîyê dilsitânım kim bilir?	
Zekâî Dede Ef. Gerdâniye Nakış beste	145
Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş	
Ali Rıfat Çağatay, Nihâvend Nakış beste	152
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin	
Dr.Suphi Ezgi, Hüseyinî Nakış beste	158
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin	
Dr.Suphi Ezgi, Vechiarazbâr Nakış beste	163

Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düşdüm ben	
Zeki Ârif Ataergin, Dilkeşhâverân Nakış beste	168
Merhem koyup/onarmâ sînemde kanlı dâğı	
Sadeddin Kaynak, Acemaşîrân Nakış beste	175
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin	
Dr.Suphi Ezgi, Şeddiarabân Nakış beste	184
Neden/âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm	
Kemal Batanay, Hüzzâm Nakış beste	189
Mehpâreler/elindē kalmış şikeste gönlüm	
Münir Nureddin Selçuk, Rast Nakış beste	194
Baktıkca hüsn-ü ânınā hayrân olur/âşıkların	
Dr.Suphi Ezgi, Hicâz Nakış beste	200
Ey çeşm-i âhû hicr ilē tenhâlerē saldın beni	
İsmâil Dede Efendi, Hicâz Nakış (Düyek) beste	232

Ö Z E T

Türk musikisi formlarının oluşumunda, usûller ve usûllerle güfte (arûz vezni) arasında kurulan bağlantı, önemli faktörlerden biridir.

Bu tez'de Lenkfahte usûlü ele alınmış ve ne özellikte güftelerle nasıl bir bağlantı kurulduğu, bunun hangi formların oluşumu ve çeşitlenmesinde rol oynadığı incelenmiştir.

Doğum tarihleri 1900'den önce olan bestekârlara ait 24 Lenkfahte eser üzerinde yapılan araştırma sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

24 Lenkfahte eser yalnızca Nakış beste (20 adet) ve Murabba' (4 adet) formundadır. Taşçızâde Receb Çelebi (?-1690?) ile İsmâil Dede Efendi (1778-1846) arasında Lenkfahte sözlü eser bulunmaması dikkati çekmiştir.

Eserlerin ana-bölmeleri Zemîn ile Terennüm'dür ve 6'sında Miyân, 19'unda Miyân terennümü bulunmamaktadır. 1'i dışında bütün eserler Terennüm'le sonuçlanmıştır. Terennüm sonunda "sevgiliye sesleniş" konulu sözler yer almakta, bunlar çoklukla 1.ci veya 2.ci mısra' 2.ci yarısıdır.

Bend-i sâî'li Nakış sayısı 5'dir. Miyânlı nakışta bend-i sâî, bend-i sâî'si olanda ise Miyân yer almamaktadır. Bend-i sâî'li nakışlarda Zemîn olarak ezgilenmiş bir Gazel'in matla'ından sonra Terennüm gelmekte, başa dönülerek aynı bölme ve ezgileri aynı Gazel'in diğer bir beyiti ile tekrarlanmaktadır. Bu 2.ci beyite "güftenin bend-i sâî'si", 2.ci güfte ve terennümle tekrarlanışına da "Nakış lenkfahtenin bend-i sâî'si" denilmektedir.

Güfteler 6 çeşit arûz vezniyle yazılmıştır.

Mısra'ların hece sayısı 14, 15 veya 16'dır.

Nakış veya Murabba' lenkfahte eserlerin, terennüm dahil bölmelerinde, vezin ve mısra' hece sayısı ne olursa olsun, şu Ana kalıp uyarınca heceler değerlendirilmiştir:

10/4 1 + 1 + 3 + $1\frac{1}{2}$ + $3\frac{1}{2}$ | 1 + 1 + 4 + 4

Ortaya çıkarılan Ana kalıp 20 birim-zamanlıdır.

Nakış lenkfahtelerde form çeşitliliği mevcuttur.

Nakış lenkfahte formu, 1 beyitten ibaret şiirleri miyânlı veya miyânsız bestelemekte yardımcı olabilir.

THE DISTINCTIVE SPECIFICATIONS OF LENKFAHTE BESTE

Summary: Rhythm, melody and form are 3 important factors in music. A resemblance between Turkish music and classical Turkish poetry (Divan şiiiri) can be considered comparing melody and rhyme, rhythm and meter of prosody, forms of Turkish music and forms of Turkish poetry.

Our composers, before composing, have been defining variety, mode, tempo and form. Building a relation between tempo and syllables of text of music, they have been constructing a main form. This main form indicates the coincidence of syllable characteristics and length of tune. In the selection of type of tempo, form and music part, they have been regarding this main-form.

The Lenkfahte tempo has been analysed in this point of view and a complete agreement to this main-form has been revealed.

In the main-form construction text of music meter has no importance. As a result, the compositions in this study are not sequenced according to their composers birth dates, text of music meters or modes, instead, form and types are considered for the compositions same form or form type their composer's birth dates are regarded. To define the classical approach, all composers, studied here, have a birthdate before 1900.

24 Lenkfahte compositions belonging to 14 composers are analysed and the results are follows:

1- 20 of 24 Lenkfahte compositions are in "Nakış beste" and 4 are in "Murabba" forms.

2- The entry to these compositions is with "AH" or "ES" with a value of 1 unit of time.

3- In these compositions the second stage of Lenkfahte tempo (10/4) is used.

4- Text are related with sweetheart.

5- Text are in 6 different meter of prosody. The length of verses of meter of prosody used in compositions are:

19 14-syllabled, 4 16- syllabled, 1 15- syllabled.

6- Lenkfahte Murabba's are composed fitting to "Murabba" form.

7- In Nakış Lenkfahte's variety of form is observed.

8- In Lenkfahte Murabba and Nakış, the main-form is as follows:

Main-form: $10/4$ $1 + 1 + 3 + 1\frac{1}{2} + 3\frac{1}{2}$ | $1 + 1 + 4 + 4$

The 2- measured structure of main-form does not indicate that it has 20 unit of times, because, there are Lenkfahte Murabba's or Nakış's with an odd-numbered sum of measure.

9-The syncope in Lenkfahte compositions:

10/4 Lenkfahte tempo

10/4 Lenkfahte main-form

In Lenkfahte tempo, the time of the first () is extended in the main-form with the value of () .

This fits to the definition of syncope which needs a swap of the strong time and weak time.

Syncope has always the same place in both Lenkfahte tempo and Lenkfahte main-form, that causes limping tune.

10- In the Lenkfahte Murabba's 1st, 2nd and 4th verses have the same tune. 3rd verse has a different tune other than 1st, 2nd and 4th verses.

11- In the 9 of 20 Nakış Lenkfahte compositions 1 beyit (2 verse) has an inner difference in melody. Only 1 has an entry of 1 verse.

12- In 1 Nakış Lenkfahte composition the composer has used tempo transposition.

THE DESCRIPTION OF LENKFAHTE TEMPO

- Considering the number of unit of times in this tempo, it is counted as short tempo, however, the 2nd stage (10/4) have always been used in compositions.

- Has a different type of beat.
- Has a meaning of " Crippled pigeon".
- "Tek" beats are longer than "Düm" beats. As a consequence of this "Tek" beats are stronger than "Düm" beats.

- This tempo consists of 2 semai's (A tempo with 3 unit of times) located between 2 nim sofyan's (A tempo with 2 unit of times).

Unit of times and beats:

2 3 1 2 1 1
Düm Tek Düm Tek Te Ke

Tempo notes according to their stages:

10/8						
	Düm	Tek	Düm	Tek	Te	Ke
10/4						
	Düm	Tek	Düm	Tek	Te	Ke

- No evidence has been for the usage of this tempo in military or religious compositions.

- Lenkfahte tempo has been used only Murabba and Nakış forms.

The main difference between Nakış and Murabba compositions is that Nakış compositions have only two sections instead of four. When Nakış compositions are analysed two different forms appear. In the first variation which we can call full "Nakış" forms, the first and second sections are the same.

In the second variation, which we can call "mi-yanlı nakış", the first and second sections are different. These two forms present some further variations, as follows

First form:

- a) 1. verse ----- with the same melodies
2. verse -----
Refrain(Terennüm)
3. verse ----- Bend-i sani
4. verse -----with the melodies of verses 1 and 2
Refrain

- b) 1. verse ----- with the same melodies
2. verse -----
Refrain
3. verse -----Bend-i sani with the melodies of
verse 1
4. verse -----Bend-i sani with the melodies of
verse 2

Second Form:

- a) 1. verse ----- with the same melodies
2. verse -----
 Refrain(Terennüm)
3. verse ----- miyanhane
4. verse ----- with the melodies of verse 2
- b) 1. verse ----- with different melodies
2. verse -----
 Refrain
3. verse ----- miyanhane
4. verse ----- with the melodies of verse 2
- c) 1. verse ----- with different melodies
2. verse -----
 Refrain
3. verse ----- miyanhane
4. verse ----- with a different melody.

In "Murabba" compositions we find forms with refrains and forms without refrains. But Nakış can't be without refrains, as it has gained it's importance due to the refrains. Nakış compositions, with respect to character, are lighter than Murabba compositions.

The rythms used in Nakış compositions are follows:

Muhammes, Hafif, Devr-i Revan, Fer, Ağır Düyek, Düyek and Lenkfahte.

The composer who used the most extensively the Lenkfahte rythm is Zekai Dede.

There are contemporary composers, such as Okyay Yiğitbaş, Cinuçen Tanrıkorur, Ruhi Ayangil, using this tempo, proving that it still lives.

BÖLÜM : 1. GİRİŞ

Müzikte melodi, ritm ve form, önemli 3 unsurdur. Klasik Türk musikisi ile Klasik Türk şiiri (Dîvân şiiri) arasında bir benzetme yapmak gerekirse bunu: melodi-kâfiye ritm-arûz vezni, Türk mûsikisi formları-Türk edebiyâtı nazım şekilleri şeklinde belirtmek mümkündür. Bunların önem sıralarına gelince.. Kantemiroğlu ve ondan alıntı yaparak izleyenleri (örnek olarak Haşim Bey) ritme öncelik vermişlerdir. Edvârı vr.78'de Kantemiroğlu: "İlm-i mûsikîde cümlesinden lâzım olan ilm-i usûldür zîrâ kavî-i ehl-i mûsikâr üzre usûlsüz nağme mücerred mûsikî nağmesi değildir nitekim nâmevzûn beyt ilm-i şi'rden olmadûğı ve tasnîf-i şâir-i nâkâmil oldûğı günden zâhirdir." demekte ve Hâşim Bey de, mecmûası 3.cü sayfasında: "İlm-i mûsikîde cümlesinden ehem ve akdem olan usûldür zîrâ usûlsüz nağme mücerred mûsikî nağmesi değildir nitekim nâmevzûn beyt ilm-i şi'rden olmadûğı gibi." şeklinde alıntı yapmıştır. Buna paralel olarak, edebiyatçılarımız da vezne, arûz veznine öncelik vermişlerdir. Ziya Paşa, "Şi'r ve İnşâ' = şiir ve nesir, düz-yazı" makâlesinde: "Şi'rin ta'rîf-i umûmîsi **kelâm-ı mevzûn**'dur, ya'nî iki satır sözün herbirindeki sükûn ve harekâtın mûsâvî olmasından ibârettir, hattâ kâfiye usûlü milel-i müteahhire beyninde âdet olmuştur. ta'rîf-i umûmîsi=genel tanımı, kelâm-ı mevzûn=vezinli söz, sükûn ve harekât=uzun ve kısa heceler, milel-i müteahhire=sonraki milletler" demektedir. Müziğin vazgeçilemez 2 unsuru ritm ve melodi ilkel müziklerde de vardır. Müziğe yücelik veren form'lardır. Form, bütün müzik türlerini belirler: Peşrev, Sazsemâîsi, Mevlevî âyîn-i şerîfi, Durak, İlâhî, Nefes, Kâr-ı nâtık, Kâr, Kârçe, Murabba', Nakış, Ağırsemâî, Yürüksemâî.. gibi. Form türlerinden hemen herbirinin de çeşitleri bulunmaktadır. Örnek olarak Darbeyn-murabba', Zencîr-murabba', Remel-murabba'.. form analizlerinde birbirinden farklılıklar göstermektedir. Form farklılaşması en fazla da Nakış'larda görülmektedir.

Türk musıkîsi formlarının farklılaşmasında bölmeler, usûller, güftenin vezni (arûz vezni), güftenin nazım şekli (örnek olarak Müstezâd).. önemli faktörlerdir.

Formların çeşitlenmesinde usûller, birbirlerinden farklı derecede etken olmaktadır ve bu tez'de, diğerlerine göre daha etkili olan Lenkfahte usûlü üzerinde durulmuş; form çeşitlenmesindeki rolü ortaya çıkarılmağa çalışılmıştır.

Bestekârlarımız beste yaparken tür, makam, usûl ve formu belirledikten sonra; usûl ile güfte heceleri arasında bir ilişki kurarak hangi özellikte hecelerin ne uzunlukta perde veya ezgi ile karşılanacağını gösteren bir plan, Ana kalıp düzenlemişlerdir. Bu Ana-kalıp'a uyum derecesi, usûllerin cinsine, form ve çeşitlerine, bölmelere göre değişmektedir. Lenkfahte usûlü bu açıdan da incelenmiş ve Ana kalıp'a fazlasıyla uyulduğu, Ana-kalıp'ın kuruluşunda güfte vezninin rol oynamadığı görülmüştür. Bunun sonucu olarak da, örnek eserler bestekârlarının doğum tarihlerine, güftelerinin vezinlerine, makamlara.. göre değil de, ön-inceleme sonucu ortaya çıkan form ve çeşitlerine göre sıralandırılmıştır. Aynı form veya form çeşidindeki eserlerde ise, bestekârlarının doğum tarihi öncelikleri dikkate alınmıştır.

Notalarıyla sunulan 24 Lenkfahte eserin bestekârları doğum tarihleri 1900'den öncedir. Bu seçişle, klasik görüş ve uygulamaları belirlemek hedeflenmiştir.

BÖLÜM : 2. USULLERİMİZ İÇİNDE LENKFAHTE'NİN YERİ VE ÖNEMİ

Usullerimizin, Türk musikisinde büyük önemi ve Lenkfahte'nin de usullerimiz içinde özel bir yeri vardır.

2.1 Usullerimizin önemi

Mühtedî (hidâyete ermiş; islâmiyeti kabul etmiş gayrı müslim) yazarlar ile gayrı müslim yazarlar, Batı müziğini de bildiklerinden olsa gerek, usullerimizin Türk musikisindeki önemi üzerinde daha fazla durmuşlardır.

Kantemiroğlu (1673-1727), edvârının (Bâb-ı tâsi^c) 9.bölümüne(1) şöyle başlamaktadır: "İlm-i mûsikîde cümlesinden lâzım olan ilm-i usûldür; zîrâ kavî-i ehl-i mûsikîkar üzere usûlsüz nağme mücerred musikî nağmesi değildir. Nitekim nâmevzûn beyit, ilm-i şi'rden olmadığı ve tasnîf-i şâir-i nâkâmîl olduğu gündün zâhirdir." "..."
"Usûl, mûsikînin terâzesi ve endâzesidir."

Charles Fonton (1726? - ?) ise: "Şarklılar bir eser besteleyecekleri zaman önce en uygun usulü seçerler ve onu tasarladıkları eserin dayanağı olarak görürler.. Bu usul adetâ eserin döküleceği kalıptır."(2)

Hâşim Bey (1815-1868) de, Kantemiroğlu'dan alıntılar yaparak usullerimizin musikimiz içindeki değerini belirtmiştir: "İlm-i mûsikîde cümlesinden akdem ve ehem olan ilm-i usûldür; zîrâ usûlsüz nağme mücerred mûsikî nağmesi değildir. Nitekim nâmevzûn beyit ilm-i şi'rden olmadığı gibi, usûl mûsikînin terâzûsi ve endâzesidir"(3)

Ahmed Avnî (Konuk) (1871-1938) Hânende'de: "Musikîmizin, usûllerimiz, rûhu mesâbesindedir" demektedir(4).

(1) Kantemiroğlu edvârı v.78

(2) Charles Fonton: 18.Yüzyılda Türk Müziği Trc.Cem Behar s.26

(3) Hâşim Bey Mecmuası s.3

(4) Hanende.. s.14

Eski ve yeni musiki nazariyatçılarımız, yazarlarımız usûllerimizin önemli olduğunu bildirmişler ise de, sebeplerini örnekleriyle açıklamamışlardır.

Bir kısım usûllerimiz beste (kompozisyon) formlarının en önemli unsurudurlar ve bu formların isimlendirilmesinde rol oynarlar. Örnek olarak Semâî formunda Ağır-semâî (Ağır-aksak-semâî, Aksak-semâî)ler 10/2, 10/4 Aksaksemâî usûlünde; Sengin-semâî (Ağır-sengin-semâî, Sengin-semâî)ler 6/2, 6/4 mertebelerinde; Yürük-semâîler ise 6/4, 6/8 mertebelerinde olurlar(5). Bunlarda nakış bulunup bulunmaması bu formları daha da çeşitlendirir. Bu örneklerde form'a isim veren faktörlerden birincisi usûl, ikincisi ise nakış'dır: Yürük-semâî, Nakış-yürük-semâî.. gibi. (Yukarıda adı geçen formlar nakışsız da olabileceklerine göre isimlendirmede usûl unsuru birinci derecede faktör, nakış ise ikinci derecede faktördür: Nakış-ağır-aksak-semâî ve Ağır-aksak-semâî gibi..)

Bir kısım usûllerimiz de formların belirli bölümlerinde yer alırlar. Örnek olarak: Mevlevî âyinlerinin baş tarafında bulunup "Devr-i Veledî yapılırken mutrib tarafından çalınan" peşrevler istisnâsız Devrikebîr usûlündedir ve kudûm, muzaaf velveleli olarak usûl vurur. Mevlevî âyinlerinin dört Selâm'ında da ancak belirli usûller kullanılabilir.

Bir kısım usûllerimiz, bestelerin (murabba'ların) farklı şekillerde tasarlanıp bestelenmelerini zarûrî kılarlar. Örneklerinden bazıları şunlardır:

1. Beste'ye (murabba'a), birim-zamân'ın 3 katını bulan AH'la girişler, Çenber-besteler için karakteristiktir.
2. Remel-bestelerde esere çoğunlukla doğrudan (ES'siz; AH, YAR, EY, AH YAR gibi lâfzî terennümler olmaksızın) girilmektedir. (Bir kaç Remel-beste istisnâ olarak gösterilebilirse de bunların girişindeki sukût veya AH, birim-zamânın dörttebiri veya yarısı değerindedir.)
3. Remel-bestelerde "Zemin", "Zemin terennümü", "Miyan", "Miyan terennümü" gibi bölümler kesin olarak birer usûl uzunluğundadırlar.

(5) Y.Öztuna, Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, SEMÂÎ maddesi.

4. Remel-bestelerde, baştan sona saz-payı bulunamaz, usûl yalnızca güfte ve terennümlerle bağdaştırılır (Dede Ef.nin Bûselik/Remel bestesi "Olduk yine bû şevk ile mesrûr-i meserret" güfteli eserindeki zemin/zemin terennümü geçiş saz-payı bir istisnâdır.)

5. Bazı usûller, beste formunda, belirli mertebelerinde kullanılmışlardır. Lenkfâhte: 10/4, Remel: 28/2 gibi..

6. Zencîr-beste'lerde ilk 3 halka (usûl) güftenin bir mısraına (Çiftedüyek+Fâhte+Çenber), son 2 halka (usûl) ise o mısraın terennümüne ayrılmıştır Devrikebîr+Berefşân); üçüncü halkada (Devrikebîr halkasında) îkâî, bâzan lâfzî terennüm ve-dördüncü halkada (Berefşân halkasında) mısraın etkili, sondan birkaç kelimesi bir sesleniş, bir mesaj olarak yer almaktadır.

Bazı usûller, "Beste", "Semâî" formları dışında ve örnek olarak "Şarkı" formunda da farklı şekilde kullanılmış; bir çok bestekâr tarafından bir kalıp olarak tekrarlanmıştır. Örnekler:

1. 18.yüzyıldan itibaren Ağıraksak usûlü (9/4), 2 dörtlük+1 sekizlik ES'le girilmek ve belirli yerlerde sekizlik ES'lerle senkop duygusu vermek sûretiyle ve kalıp halinde(*) kullanılmıştır. (Fasıllarda 1ci, 2ci Beste ihmâl edilmiş ve tarif edilen şekilde Ağıraksak usûlündeki şarkılarla fasıl başlar olmuştur.)

2. 19.yüzyıldan veya 20.yüzyılın başından itibaren bazı Sofyân (4/4) Şarkılara 3 dörtlük ES'le (Düm-Te-Ke'nin Ke' sinden girilmiş)ve Ağıraksaklara oranla çok az sayıda da olsa muhtelif bestekârlar tarafından kullanılmıştır.

Örnekler:

"Gülşen açılşan çemen gülşenlenir" Civan Ağa'nın (? - 1910?) Kürdîlihicazkâr şarkısı.. "Bazı kaynaklara göre bestekârı Lâvtacı Hristo'dur"(? - 1914). (6)

"Andıkça geçen günleri hasretle derinden" Lem'î Atlı'nın (1869 - 1945) Sultânîyegâh şarkısı..

"Sâzın gibi sînem dahi bir nağme-zenindir" Lem'î Atlı'nın Rast şarkısı..

(*) "Gel seninle yarın-ey serv-i revân/HİCAZKAR/Hacı Sâdullah Ağa"

(6) E.R.Üngör, "Türk Musikisi Güfteler Antolojisi" s.633

Türk musikisi repertuarı taranıp notaları incelemek diğer usûllerin de farklı kullanılışları, ilk defa hangi bestekâr tarafından düşünüldüğü, ne oranda tutulduğu ve diğer bestekârlarca tekrarlandığı.. hususları araştırılmalıdır.

Türk musikisi usûllerinin formlar üzerindeki önemli etkisi, verilen örneklerle yeterince gösterilmiştir.

2.2 Lenkfâhte usûlü

"Usûllerimizin önemi"nden sonra, kitap düzenine göre "Usûllerimizin teşekkülü", "Usûllerimizin sınıflandırılması".. konuları gelmekte ise de tez konusu Lenkfahte olduğundan öncelikle bu usûl incelenecektir. Bu bölümde, Lenkfahte'nin ne şekilde oluştuğu ve dokusu hususlarının anlaşılabilmesi için tümüyle usûllerimizin bu yönlerden ele alınması gerektiği sonucuna varıldıktan sonra bu konular üzerinde durulacaktır.

2.21 Lenkfahte terimi, tarif ve vuruluşu

"Lenkfâhte" terimi bir sıfat terkîbi (tamlaması) dır ve **Lenk** ile **Fâhte** kelimelerinden oluşmaktadır.

"Lenk, Leng"; "Topal", "Aksak" gibi anlamlardadır(7). Örnek: Timurleng = Aksak Timur.. "Leng" Farsça bir sıfattır ve "Sefer esnasında bir yerde konaklamak" anlamında da kullanılır(8). "Lengî" ise, sıfattan yapma isimdir ve "Topallık" demektir(9).

"Fâhte" Arabçadır, Farsçaya da geçmiştir ve "üveyk kuşu" demektir(10); "Yabânî güvercin" manasındadır(11).

"Feht", ay aydınlığı demektir ve üveyk kuşu mehtap renginde olduğundan "Fâhte" denmiştir(12).

Eski nazariyyat kitaplarında(13) geçen "Fahti" kelimesi de aynı anlamdadır.

"Lenkfâhte", "Topal güvercin" demektir(14).

(7) Devellioğlu s.655, Özön s.409. Öztuna I/475

(8) Ferheng-i Ziya s.1754-1755

(9) Lûgat-ı Naci s.631

(10) Özön s.211, Ferheng-i Ziya s.1403

(11) Lûgat-ı Naci s.538

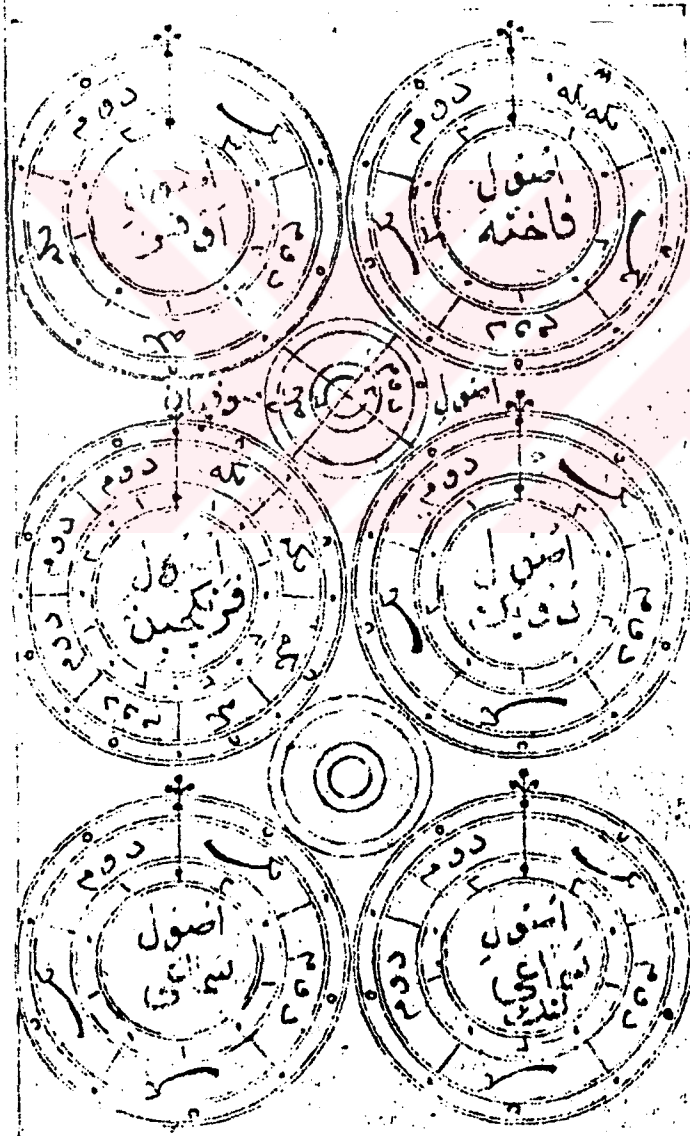
(12) Ferheng-i Ziya s.1403

(13) M.Bardakçı "Maragalı Abdülkadir" s.86

(14) Öztuna I/475

"Lenk" ve "Lengî" kelimeleri Türk musikisinin usûller bölümünde bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır:

Kantemiroğlu Edvârı'nın "Esmâ-yı usûl = Usûl isimleri" bölümünde(15) verilen 24 usûlün isimleri şöyledir: 1.Darbıfetih, 2.Hâvî, 3.Sakîl, 4.Hafîf, 5.Türkîzarb, 6.Çenber, 7.Nîmsakîl, 8.Remel, 9.Muhammes, 10.Berevşân, 11.Evsat, 12.Devrikebîr, 13.Nîmdevir, 14.Fer^cmuhammes, 15.Devrirevân, 16.Fâhte, 17.Evfer, 18.Düyek, 19.Sofyân, 20.Firenkçîn, 21.Darbeyn, 22.Zencîr, 23.Semâî, 24.Semâî-leng. "Leng" sıfatının rolünü anlamak için aynı eserde verilen şema üzerinde inceleme gerekmektedir(16).

(15) Kantemiroğlu Edvârı vr.79

(16) Aynı eser vr.84

Usûl-i Semâîleng:

Düm	Düm	Tek	Düm	Tek
2	1	2	1	2

Şemaya göre, Semâîleng usûlü, günümüzdeki Müsemmen'in Evfer şekline uymaktadır veya Düyek'in anakruzlu bir türünü andırmaktadır.

"Semâî" ile bir bağlantı kurulmak isteniyorsa, aynı çizelgede 6 zamanlı gösterilen Semâî'ye (günümüzün Yürüksemâî-sine) 2 birim-zaman (1 Nîmsofyân) eklenmiş olduğu söylenebilir. (*)

Yukarıda yazılanlar, "Lenkfahte" hakkında bildiklerimizin yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir. Abdülbâkî Nâsır Dede Efendi'nin (1765-1821), 1795'de yazdığı "Tahrîriyye"si vr.39-a/40-b'de tarifleri yapılan 21 usûl arasında (fazla kullanılan usûllerin konu edildiği kayıtlıdır), "Lenkfahte" bulunmamaktadır(17).

Buna karşılık, isminin kayıtlı olmaması, o usûlün o çağlarda ortaya çıkmadığına da delil olamaz: Merâgalı Abdülkâdir'in sayıp tariflerini yaptığı 17+7 usûl arasında Devrikebîr bulunmamakta ise de; "Fahtî" usûlü 3 çeşittir ve sonuncusu ten te ne nen te ne nen te ne nen ten te ne nen te ne nen 'dir. "ten" ve "nen" 2 ve "te", "ne" 1 birim-zaman olduğuna göre 2-1-1-2 1-1-2 1-1-2 2-1-1-2 1-1-2 1-1-2 ve Devrikebir usûlüdür. Bundan, bu usûlün o zaman da bilindiği, kullanıldığı fakat daha sonra Fahtî'den ayırdedilerek isim verildiği sonucu çıkarılabilir. "Türk musikîsi tarihi"nin "Usûller'in tarihi" bölümü yazılana kadar bilgiler noksan veya belirsiz kalacaktır.

Mehter mûsıkîsinde, Ayîn-i şerîflerde ve Halk mûsıkîsinde Lenkfahte usûlü görülmemiştir.

(*) Bunun gibi; s.10'da şematize edilen Lenkfahte velveleli vuruluşu, Müsemmen velveleli vuruluşu sonuna "Tek-kâ" (2 birim-zaman=Nîmsofyân) eklenmesinden ibârettir.

(17) F.A.Aksu(BAŞER), Tez s.101-102: 1.Semâî, 2.Sâdedüyek, 3.Aksaksemâî, 4.Devrirevânîhindî, 5.Evsat, 6.Darbîhüner, 7.Şarkıdüyeği, 8.Sofyân, 9.Muhammes, 10.Firenkçîn, 11.Çiftedüyek, 12.Evfer, 13.Devrikebîr, 14.Berefşân, 15.Remel, 16.Hafîf, 17.Sakıyl, 18.Darbîfetih, 19.Şîrin, 20.Fâhte, 21.Çenber.

Lenkfâhte usûlünün Tarif ve Vuruluşu

Yüzyılımızda, musikî bilgin ve yazarlarımızın pek çoğu Lenkfahte usûlünü ve vuruluşunu tarif etmişlerdir. Örnek olarak Raûf Yektâ Bey(18), Dr.Suphi Ezgi(19), Hüseyin Sâdeddîn Arel(20), Yılmaz Öztuna(21), M.Hurşit Ungay(22), M.Ekrem Karadeniz(23), İsmail Hakkı Özkan(24)... başlıcalarıdır.

Bu tez'de, konusu yalnızca "Türk musikîsi usûlleri" olan, M.Hurşit Ungay'ın "Türk Mûsikîsinde Usûller ve Kudûm" başlıklı eserinden alıntı yapılmıştır:

"LENK FAHTE USULÜ Lenk Fahte usûlü 10 zamanlı altı vurguludur. Zaman adedi olarak küçük usûllerden sayılırsa da daima ikinci mertebesi (10/4), Beste yapımında kullanılmıştır. Vurgu olarak değişik bir uslûba sahiptir. Kelime anlamı topal güvercin demektir. (TEK) vurguları (DÜM) vurgularına göre daha uzun olduğuna göre Düm lere göre daha kuvvetlidir. İki Nim Sofyan arasına konulmuş iki semâîden meydana gelmiştir."

"ZAMAN VE VURGULARI:

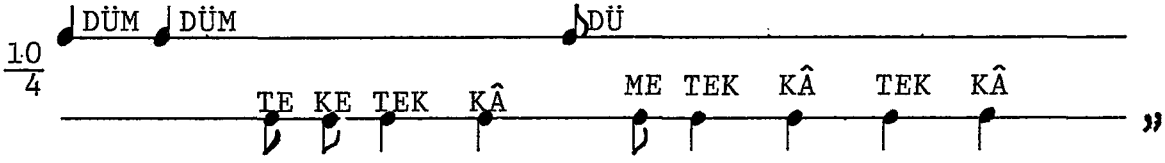
DÜM	TEK	DÜM	TEK	TE	KE
2	3	1	2	1	1

MERTEBELERİNE GÖRE USÛL NOTALARI:

The image shows two musical staves representing the 10-measure rhythm of Lenk Fahte usûlü. The first staff is for 10/8 time, showing a sequence of notes: DÜM (quarter note), TEK (quarter note), DÜM (quarter note), TEK (quarter note), TE (quarter note), and KE (quarter note). The second staff is for 10/4 time, showing a sequence of notes: DÜM (half note), TEK (half note), DÜM (half note), TEK (half note), TE (half note), and KE (half note). The notes are placed on a five-line staff with a key signature of one flat (B-flat).

- (18) "Türk Musikisi" Raûf Yektâ Bey, 1922 Çev. O.Nasuhioğlu 1986 s.115
(19) "Nazariî, Amelî Türk Musikisi" Dr.Suphi Ezgi C:2 s.65, C:5 s.503
(20) "Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri" H.S.Arel 1948, Paragraf:212
(21) "Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi", Y.Öztuna, 1991, C:1 s.474
(22) "Türk Mûsikîsinde Usûller ve Kudûm" M.Hurşit Ungay 1981 s.76
(23) "Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları" M.E.Karadeniz 1982 s.54
(24) "Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri" İ.H.Özkan 1982 s.619

VELVELESİ:

2.220 Lenkfahte usûlünün kullanıldığı

Türk musikîsi türleri ve formları:

Saz musikîsinde:

Dr.Suphi Ezgi, "Nazarî,Amelî Türk Musikîsi" C:2, s.63'de Solakzâde Mehmed Efendi'nin Nikrîz peşveri notasını yayımlamış ise de, aynı eser, Kantemiroğlu Edvârı vr.90'da "Der makâm-ı Nikrîz Fahte-i Solakzâde" kaydıyla verilmiştir.

Okyay Yiğitbaş'ın Lenkfahte peşrevi notası EK-1'de sunulmuştur.

Mehter musikîsinde kullanılmamıştır(25,26).

Söz musikîsinde:

Lenkfahte usûlü yalnızca "Murabba'" ve "Nakış beste" formlarında kullanılmıştır ve çağımızda da kullanan bestekârlarımız vardır(27).

M.Hurşit Ungay, "daima 2.ci mertebesinde (10/4) " kullanıldığını bildirmektedir ve tez'de sunulan notalar da bu mertebededir.

Ayin-i şerîflerde ve diğer dinî musikî eserlerinde, Mehter musikîsi sözlü eserlerinde kullanıldığını gösterecek bir nota bulunmamıştır.

(25) Dr.Suphi Ezgi, "Nazarî,Amelî Türk Mûsikisi" C:5 s.298'de, Mehter-hânede çalınan eserlerin bestelendiği 25 usûlün ismini, kaynak göstererek vermektedir. Bunlar arasında Lenkfahte, Nîmhafte, Aksakfahte (ve Fahte) bulunmamaktadır.

(26) "Mehter Musikisi" 1964, H.Sanal, Lenkfahte eser bildirmemektedir.

(27) Okyay Yiğitbaş, Cinuçen Tanrıkorur, Ruhi Ayangil.. Lenkfahte besteler yaparak bu usûlün canlılığını koruduğunu göstermişlerdir.

2.3 Lenkfahte usûlünde senkop (bayım)

Türk musikîsi bilgin ve yazarlarımız Lenkfahte usûlünün, bu usûlle bestelenmiş eserlerin özel bir izlenim bıraktığını belirtmişlerdir:

Raûf Yektâ Bey(18): "Bu usûlün çok şâyân-ı dikkat bir revîşi vardır" (revîş: gidiş, yürüyüş, tarz, üslûp)

M.Hurşit Ungay(22): "Vurgu olarak değişik bir uslûba sahiptir."

2.31 Lenkfahte eserlerde senkop

"Bu usûlün çok şâyân-ı dikkat bir revîşi vardır" diyen Raûf Yektâ Bey, Lenkfahte usûlündeki bu dikkate değer yürüyüş ve uslûba sebep olan faktörü şöyle açıklamaktadır: "Lenk, topal demektir. Evvelâ şeklini görelim:

Gerçekten (d.) noktalı bir beyaz (ikilik) miktarındaki tek'den sonra, ondan daha kısa bir siyahın (dörtlük) () gelmesi bu usule, bütünlüğü içerisinde çok düzenli surette bir aksaklık vermektedir ki, aşağıdaki parçada bunu görmek kabildir: "(18) (Nevâ Nakış lenkfahte'si zemîni notası örnek olarak verilmiştir.)

Lenkfahte eserlerde görülen bu değişik us-lûbu, revîşi, gidişi açıklamak için "senkop, bayım" üzerinde kısa bir inceleme gerekmektedir.

"Senkop=Bayım" hakkında yazılanlardan bir kısmı şöyledir:

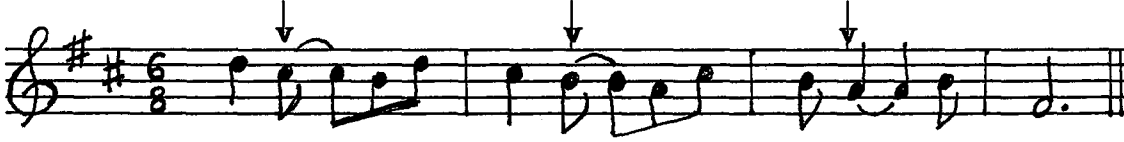
Dr.Suphi Ezgi(28) :

"Bayım, zaif zamânın ya bir ölçü içinde veyahut iki ölçü arasında kavî zamanla birleşmesine denilir; bayımda zaif zaman kavîleşir, kavî zaman da zaifleşir. İşte notada yazdık:

Yılmaz Öztuna(29) :

"BAYIM. Bir musiki eserinde usûlün zayıf zamanının kuvvetli zamana uzaması hali. Bu şekilde bir çeşit durgunluk hâsıl olduğu için 'syncope' tan alınarak 'bayım' denmiştir. Bayım'da tabiatıyla kuvvetli zaman, zayıf zaman haline geçer. Krş. Şekil 10.

H.Sadeddin Arel, "Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri"nde(30) :

"Zayıf zamandaki sesin kavî zamana uzaması hâdisesine : 'bayım' denilir. Bayımda kavî zaman zayıflaşır, zayıf zaman kuvvetlenir." demektedir.

H.Sadeddin Arel, "Arûz-ı Musikî" incelemesinde(31) günümüz diline çevirisiyle(32) Senkop'u şöyle anlatmaktadır:

lâhninde: (do) ile (si) nağmeleri hafif, ikinci ve uzun "si" ise bütün lâhnin yükünü taşıyor gibi ağırdır. Lâhnin ağırlığını ta-

şıyan notaların bulunduğu zamanlar (zamân-ı sakıyl), diğerleri ise (zamân-ı hafîf) sayılırlar. ... Gerek zamân-ı hafîf, gerek zamân-ı sakıyl tek bir notadan ibaret olabileceği gibi, bir nota grubu (motif) de olabilir. İykâ içinde önce zamân-ı hafîf'e âit bir nota veya nota grubu (motif), bundan sonra da zamân-ı sakıyl'e âit bir nota veya nota grubu (motif) yer alır. Şâyet zamân-ı hafîf'de bir tek nota yerine nota grubu (motif) varsa İykâ müzekkerdir (erkekdir). Bunun aksine olarak bir tek nota yerine nota grubu (motif) zamân-ı sakıyl'de ise iykâya müennesdir (dişidir), denir. Müzekker iykâda savtî vurgu zamân-ı hafîf'de bulunur. İykâyı müneste ise, vurgu, zamân-ı sakıyl'dedir. Senkop bir iykâ-yı müzekker olduğu için, bunda savtî vurgu zamân-ı hafîf'e gelir.

(29) "Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi" s.149-b

(30) Paragraf 186

(31) "Musiki Mecmuası" Nu.347 Eylül 1978

(32) Çeviri:Dr.Cahit Öney

Yapılan tarifler ve verilen örneklerde görüldüğü gibi, bayım, aynı isimli perdeler arasında yapılmaktadır; ikinci perde zayıflamaktadır.

Lenkfahte usûlündeki eserlerde, bayım yapılan bölümlerde 2.ci perde 1/2 birim-zaman değerindedir () ve çoğunlukla, zayıflamanın limiti olan () ile gösterilmekle birlikte, bu veya , öncesindeki notanın bu değerde uzatılmasıyla icrâ olunmaktadır (). Bayım izlemine oluşturan bu (), kendisinden sonraki ezgiye asla bağlanmamaktadır.

Bayım'ı; bir eserin ancak belirli ölçülerinin belirli yerlerinde kullanılan veya kullanılmasında belirli yerler seçilmeyen diye 2'ye ayırabiliriz.

Lenkfahte eserlerde bayım, belirli ölçülerin belirli yerlerinde kullanılmıştır: Bayım uygulanan ölçüler, genellikle tek sayılı ölçülerdir; güfteli kısımlar için: mısra'ın ilk yarısının ve 2.ci yarısının 3.cü heceleridir, diyebiliriz. Lenkfahte eserlerde uygulanan bayım'lar, Ana-kalıp üzerinde işâretlenmiştir:

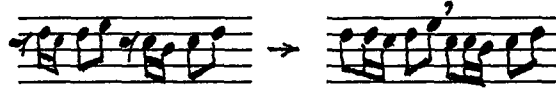
$$\frac{10}{4} \quad \begin{array}{c} \downarrow \\ 1+1+3+1\frac{1}{2}+3\frac{1}{2}+ \end{array} | \begin{array}{c} \downarrow \\ 1+1+4+4 \end{array} | \begin{array}{c} \downarrow \\ 1+1+3+1\frac{1}{2}+3\frac{1}{2} \end{array} | \begin{array}{c} \downarrow \\ 1+1+4+4 \end{array}$$

Burada dikkati çeken özelliklerden bir diğeri de, senkop'un aynı ölçü içindeki perdeler arasında yapıldığıdır.

Bayım; Ağıraksak eserlerin pek çoğunda da (ölçülerin belirli yerlerinde ve aynı ölçü içinde, 1/2 birim-zaman değerinde) kullanılmıştır:

$$\frac{9}{4} \quad \begin{array}{c} \downarrow \\ 2+\frac{1}{2} \end{array} \text{ (girişte ES) } +1+\frac{1}{2}+2+3 | \begin{array}{c} \downarrow \\ 2+\frac{1}{2}+1+\frac{1}{2}+2+3 \end{array} | \begin{array}{c} \downarrow \\ 2+\frac{1}{2}+1+\frac{1}{2}+2+3 \end{array} |$$

Şu ezgide ise bayım yoktur:

Bestekârlarımızca bayım, (sus=sükût) işâretleri ES'lerin nota yazımına girişinden sonra daha iyi anlaşılır ve kullanılır olmuştur. "Sus işâretleri" Es'ler Abdülbâkî Nâsır Dede Efendi(1765-1821) îcâd ettiği ebced notasında ve Hamparsum Limonciyan Efendi(1768-1839) îcâd ettiği Alfabetik notada "sus" işâretine yer vermişlerdir.

Bu iki âlim, bestekâr çağdaşırlar ve pâdişah III.Selîm'in emriyle nota yazılarını îcâd etmişlerdir. Abdülbâkî Nâsır Dede Efendi "Tahrîriyye"yi 1794/95'de yazmıştır. Hamparsum ise, Pâdişâhın ilk defa huzûruna İsmâil Dede Efendi aracılığıyla çıktığına göre notasını îcâdı 1800'den önce olamaz. Kudemâ eserlerinin zemînine ve diğer bölmelerine (AH, YAR, AH YAR) ile girilişini, "sus" işâretli nota bulunmayışına ve yakın zamanlarda da bunun sürdürülüşünün, eski bir âdet gereği olduğuna bağlamak düşünülebilir.

BÖLÜM : 3. LENKFAHTE ESERLERİN GÜFTELERİNDE SÖZÜ GEÇEN NAZIM ŞEKİLLERİ

Lenkfahte eserlerin güftelerinde söz konusu edilen nazım şekilleri "Beyit", "Gazel", "Şarkı", "Kıt'a" dır.

3.1 Beyit

Beyit, bir kısım musammat'lar dışında dîvân şiiri nazım şekillerinin birimi olduğu gibi; tek başına bir şiir de olabilir.

Tek başına bir şiir olarak ve aynı vezinde yazılmış 2 mısra'a "müfred" denir; çoğulu "müfredât"dır.

Aynı vezinde 2 mısra'ı birbiriyle kâfiyeli ise böyle kafi-yeli beyite "musarra'" veya "murassa'" denir.

Müfred'in kafiyeleştirilişi (A-A) veya (A-B) şeklindedir.

Bazan bir Gazel'in beyitlerinden biri hâfızalarda yer eder, tezkirelere girer ve diğer beyitleri ise unutulur; bu beyitte "mahlâs" da yoksa, "müfred" olarak kabûl edilir. Dr.Suphi Ezgi'nin Hicâz makâmında bestelediği Nakış Lenkfahte'nin güftesi de müfred'dir:

Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Geldikçe hicrin yâdına nâlân olur/âşıkların

Miyânsız, bend-i sâîsiz Nakış-lenkfahte'lerin güfteleri de 1 beyitten ibarettir.

3.2 Gazel

Dîvân edebiyâtının en yaygın nazım şekillerinden "Gazel", aynı vezinde 5-15 beyitin alt alta sıralanmasıyla oluşur. Beyitler arasında "konu birliği" aranmaz.

Mısra'ların kafiyeleştirilişi A-A, B-A, ... X-A şeklinde olabilir.

İlk beyite (A-A) "matla'", son beyite (X-A) "makta'" denir. Nadir de olsa, gazel'in bütün mısra'ları birbirleriyle kafi-yeli olabilir.

Gazel'in 2.ci beyitine "hüsn-i matla'", sondan bir evvelki beyite "hüsn-i makta'", en güzel beyitine "beytü'l-gazel"

denir.

Şairler, çoklukla makta' beyitte mahlâslarını (takma adlarını) zikrederler. Mahlâs, gazelin 1'den fazla beyitinde de bulunabilir.

Her kafiye den sonra bazan aynı kelime veya kelimeler tekrâr edilir ki bunlara "redif" ve redifli gazele de "müreddef gazel" ismi verilir.

Gazellerde çeşitli edebî san'atlar kullanılır; bunlardan biri "aks" san'atıdır. Nazîm'in:

Dîdem ruhunû gözler gözler ruhunû dîdem
Kiblem olalî kâşın kâşın olalî kiblem

matla'lı gazeli bu san'atın güzel bir örneğidir.

(Vezni: Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün)

- - . . - - - - -

Matla' dışındaki beyitlerinin mısra'larının ilk yarılırları sonundaki kelimeler, bu beyit ilk mısra'ı son kelimesiyle kafiyeyle (mukaffâ) ise böyle gazele "musammat-gazel" denir. (Musammat-gazel'in her beyiti bir dörtlük gibidir.) Fuzûlî'nin musammat-gazel'i 1.ci, 2.ci ve son beyitleri örnek olarak sunulmuştur:

1) Benî candan usandırdî cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

2) Kamû bîmârınâ cānan devâ-yî derd eder ihsan
Niçin kılmaz banâ derman benî bîmāār sanmaz mı

7) "Fuzûlî" rind-i şeydâdır hemîşē halka rûsvâdır
Sorun kim bû ne gavgâdır bu gavgâdan usanmaz mı

(Vezni: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün)

. - - - . - - - . - - - . - - -

Gazellerin konuları: Aşk, şarap, hayatın hiçliği, hicran ve gül, bûlbûl benzetmeleri, Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn.. hatırlatmalarıdır.

Bestekârlarımızın bir kısmı, biri matla' olmak üzere bir gazel'in, mânâca birbirine yakın 2 beyitini bir araya getirerek bestelemiştir. Örnek olarak: Taşçızâde Recib Çelebi, Saîd'in "Seyrit izâr-ı yâri.." diye başlayan

gazelinin 2 beyitini Murabba'-Lenkfahte ve Sâdeddin Kaynak Fuzûlî'nin "Merhem koyup onarma.." diye başlayan gazelinin 3 beyitini Nakış-Lenkfahte formlarında bestelemişlerdir.

Halk şâirlerimiz de gazeller yazmışlar veya (ümmî-leri) söylemişler; özel ezgileriyle bu vezinlere isimler vermişlerdir:

DÎVÂN (veya Dîvânî): Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
- . - - - . - - - - . -

SELÎS: Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
. . - - . . - - . . - - . . -

SEMÂÎ: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün
. - - - . - - - . - - - . - - -

KALENDERÎ: Mef'ûlû mefâîlû mefâîlû feûlün
- - . . - - . . - - . . - -

SATRANÇ: Müfteilün müfteilün müfteilün müfteilün
- . . - - . . - - . . - - . . -

VEZN-İ ÂHER: Müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün
- - . - - - . - - - - . - - - - . - -

Halk şairlerimiz, bu vezinlerdeki gazellerinin bazıalarını musammat-gazel veya yedekli-gazel şeklinde yazmışlar söylemişlerdir.

(Halk şairlerimiz bu vezinlerle murabba', muhammes, müseddes nazım şekillerinde şiirler de yazmışlar ve aynı isimlerle anmışlardır.)

3.3 Şarkı

Musikîmizde bir "Şarkı" formu ve Dîvân edebiyâtında da "Şarkı" nazım şekli vardır.

Musikîmiz "Şarkı" formu ile Dîvân edebiyâtındaki "Şarkı" nazım şekli arasında tam bir paralellik yoktur. Şarkı formunun güfteleri, şiiri Dîvân edebiyâtı "Şarkı" nazım şekli dışında da olabilir. Bunun en basit delîli, Şarkı nazım şekli Dîvân edebiyâtında mutlaka arûz veznine bağlı oluşu; Şarkı güfteleri arasında hece vezninde ve hattâ serbest nazımla (arûz veya hece vezinleri dikkate alınmaksızın) yazılmış şiirlerin pek çok bulunmasıdır. Lenkfahte eserlerin güfteleri yalnızca arûz veznindedir.

Dîvân edebiyâtı nazım şekillerinden "Şarkı" hakkını-
kında en geniş çalışma H.E.Cengiz tarafından yapılmıştır(33)
Aşağıda, bu çalışmadan alıntılar yapılmıştır:

Dîvânında açıkça 'Şarkı' adını taşıyan şiirlere yer vermiş
bulunan ilk şairimiz Nâilî-i Kadîm(?-1666) dir ve dîvânındaki şarkı sa-
yısı 11'dir. Nâilî-i Kadîm'den önceki şairlerin dîvânında, biçim ve ko-
nu bakımından Nâilî'nin 'şarkı' adını verdiklerine benzeyen şiirler
'murabba' adı altında yer almış bulunmaktadır.

20 Dîvân taranarak 405 'şarkı' üzerinde araştırma yapılmıştır.

405 Şarkı nazım şekli 1 adedi 16 bendli, 1 adedi 12 bendli, 1 adedi
9 bendli, 3 adedi 2 bendli, 6 adedi 6 bendli, 9 adedi 7 bendli, .

20 adedi 3 bendli, 155 adedi 4 bendli, 209 adedi 5 bendlidir.

405 Şarkı nazım şekli 367'sinin her bendi 4'er mısra'dan, 30'unun
her bendi 5'er mısra'dan, 8'inin her bendi 6'şar mısra'dan oluşmuştur.
Her bendi 4'er mısra'dan oluşan 376 şarkı formunda şiir, 11 değişik ka-
fiye şemasındadır ve bunlardan 187'si 'mütekerrir murabba' gibi kafi-
yelenmiştir:(Temel harfler, mısra'ın aynen tekerrür ettiğini gösterir.)
a-a-a-A b-b-b-A. (I.TİP)

Her bendi 4'er mısra'dan oluşan 376 şarkı nazım şeklinde şiirden 35'i-
nin kafiye düzeni 'müzdevic murabba' gibidir: a-a-a-a b-b-b-a.(II.TİP)
Her bendi 4'er mısra'dan oluşan 376 şarkı nazım şeklinde şiirden 91'i-
nin kafiye düzeni murabba'a (mütekerrir murabba'a) uymamaktadır (İlk
bend 2.ci mısra'ı, bu bend dahil her bendin son mısra'ı olarak tekrar-
lanmaktadır: a-A-a-A b-b-b-A. (III.TİP)

a-B-a-B c-c-c-B (IV.TİP) 405/376 şiirden 27'si bu şekildedir.

a-b-a-b c-c-c-b (V.TİP) 405/376 şiirden 10'u bu şekildedir.

a-b-a-B c-c-c-B (VI.TİP) 405/376 şiirden 2'si bu şekildedir.

a-a-x-A b-b-b-A (VII.TİP) 405/376 şiirden 3'ü bu şekildedir.

a-a-x-a b-b-b-a (VIII.TİP) 405/376 şiirden 9'u bu şekildedir.

a-a-a-a b-b-x-a (IX.TİP) 405/376 şiirden 1'i bu şekildedir.

x-A-x-A b-b-b-A (X.TİP) 405/376 şiirden 1'i bu şekildedir.

a-A-x-A b-b-b-A (XI.TİP) 405/376 şiirden 1'i bu şekildedir.

405 şarkı nazım şekli 1'i tahmîs) 30'unun bendleri 5'er
mısra'lıdır; 8'inin bendleri ise 6'şar mısra'lı olup bunlardan biri
tesdîs,7'si mütekerrir müseddes'dir.

10'a yakın da, musammat-gazel görünümünde 'şarkı' tesbit edilmiştir.

(33) "TÜRK DİLİ" Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) s.313/335

Halil Erdoğan Cengiz, araştırması sonunda şu sonuca varmaktadır:

Sunulan bilgilerin ışığında 'şarkı' bir nazım şekli değil, bir 'edebî tür' olmaktadır. Nasıl ki münâcât, tevhîd, na't, hicviyye birer nazım şekli değillerse, hangi nazım şekliyle yazılmış olurlarsa olsunlar aynı adı taşıyorlarsa, 'şarkı' da 'değişik nazım şekilleriyle yazılabilen' bir edebî tür (nevi') sayılabilecek ve:

"Belirli bir nazım şekli değildir. En çok murabba' nazım şekliyle yazılmış örneklerine rastlanır. Murabba' başta olmak üzere muhammes, müseddes, gibi nazım şekilleriyle yazılanları da vardır. Şarkı, bestelenmek üzere kaleme alınan veya bestelenen şiirlerin genel adıdır. Şarkı türündeki eserler genellikle aşk konusunda ve diğerlerine oranla daha sade bir dille yazılır"

3.4 Murabba'

Dîvân edebiyâtı nazım şekillerindendir.

4'er mısra'lı bendlerden oluşur. Bend sayısı ortalama 5 - 7 kadardır. 1 bend'den ibaret murabba' olmaz. İlk bendin 4 mısra'ı birbiriyle kafiyevidir. Diğer bütün bendlerin ilk 3 mısra'ı kendi aralarında kafiyevidir ve 4.cü mısra'ları ilk bend'le kafiyevidir. Bu kafiye düzenindeki murabba'a 'müzdevic murabba'' denir. Eğer ilk bend'in son mısra'ı diğer bütün bend'lerin de son mısra'ını teşkil ediyorsa 'mütekerrir murabba'' adını alır.

a-a-a-a b-b-b-a c-c-c-a : Müzdevic murabba',

a-a-a-A b-b-b-A c-c-c-A : Mütekerrir murabba'

Dîvânda daha ziyade 'mütekerrir murabba'' görülür; 'müzdevic murabba' çok nâdirdir.

Dîvân edebiyâtı nazım şekillerinden 4 mısra'lı diğerleri şunlardır:

TERBÎ' : Bir gazel'in her beyitinin evveline, bir başka şairin, beyitin ilk mısra'ı ile kafiyevidir bir beyit eklemesiyle Terbi' yapılmış olur. Gazel, 4'er mısra'lı bendlerden oluşmuş bir şekil alır ve kafiyevidir 'müzdevic murabba'' gibidir; son beyitte mahlâs bulunmasıyla ayırdedilebilir.

TAŞTİR-İ MURABBA' : Bir gazelin her beyitinin 2 mısra'ı arasına, bir başka şairin, ilk mısra'larla kafiyevidir beyitler

yerleştirmesiyle taştîr-i murabba' meydana gelmiş olur. Gazel, 4'er mısra'lı bendlerden oluşmuş bir şekil alır ve kafiyeleleri 'müzdevic murabba'' gibidir; son bendde mahlâs bulunmasıyla taştîr veya terbi' olduğu anlaşılır.

KIT'A : 2 veya daha fazla sayıda murassa' olmayan ve son mısra'ları aynı kafiyelede bir dîvân edebiyâtı nazım şekli- dir; matla'ı ve mahlâs taşıyan beyiti olmayan gazel'e ben- zetilebilir. Kafiyelelendirilişi x-a x-a x-a şeklindeleir. Gazel'den diğer bir farkı, mısralar-beyitler arasında konu birlişi bulunmasıdır. Dîvânlarda, "mukattat" ortak başlışi altında sıralanırlar. Fuzûlî dîvânında 2-15 beyitlik kît'- lar vardır.

a-a-b-a şeklinde kafiyeleli, 2 beyitten veya 4 mısra'dan iba- ret şiirlere "kît'a" yerine "NAZM" denmektedir ve bu tez'de notalarıyla sunulan 24 Lenkfahte murabba' ve nakş'ın çoğu- nun güfteleri bu karakterdeleir. Ancak, bir gazel'in matla'ı ile mahlâs taşımayan bir beyiti de aynı kafiye dağılımında bir şiir oluşturduğuundan ayırdetmek imkânsızdır.

RUBAİ : 4 mısra'dan ibaret bir şiir ise de, özel vezinle- riyle tereddütsüz kendini belli eder. Mısra'ları en fazla 13 heceleleir. İncelediğimiz Lenkfahte eserlerin güfteleri ise 14,15,16 heceli mısra'lara sahiptir. Bu sebeple Murab- ba'ı anlatmak gerekmemektedir.

**BÖLÜM : 4. LENKFAHTE ESERLERDE FORMLAR :
MURABBA' ve NAKIŞ**

Notalarıyla incelenen 24 Lenkfahte sözlü eserin 4'ü "Murabba'" ve 20'si "Nakış" formundadır. Bu 2 form hakkında yazılanların bir kısmından alıntılar aşağıda sunulmuştur.

4.1 Murabba' formu

(Murabba' hakkında bilgiler, bazı kaynaklarda "Beste" adı altında verilmiştir)

Dr.Suphi Ezgi(34)

"BESTELER: Târif ve Tavsîfi: Dörtlü bir şiir mısra'larının sonuna ikâî veya güftevî terennümler katılmak suretiyle inşâ edilmiş ezgilerin ismine beste nâmı verilmiştir; Bestelerin şarkılardan başlıca fârikleri: mısra'larının nihayetlerinde terennümlü lahinlerin mevcûdiyyeti, büyük usûllerle ölçülmeleri, ve usluplarının hususiyetleridir. Besteler Hâne tesmiye edilen dört musiki cümlesinden müteşekkildirler. Besteler zarbıfetih, sakıyl, nîmsakıyl, hafîf, muhammes, devrikebir, nîmdevir ilâhîri, gibi büyük usûllerle yapılmış; hareketleri ağırca ağırdır; Bestelere katılan lâzîmelerde bâzan usûl geçkisi vardır; Besteler terennümlü, nâdiren terennümsüzdür⁽¹⁾; Bestelerin ezgileri ekseriya temizdir. Bestelerin meyanhânelerinin lâhni başka makamda ilk hânenin motiflerîle ve onların teşkîl ettikleri unsur gruplarîla inşâ edilerek onun ezgisi taklîd edilmiş olur. Besteler aşkın muhtelif hallerini mübelliğ bir rûhla tasnîf edilmiştirler. Uslupları yüksek ve çok karışıktır.

Besteler iki şekilde olurlar: (1) terennümlü besteler

(2) terennümsüz besteler. (1) terennümlü bestelerde (lâzime-terennüm) ya şi'r'in mısra'ına merbût olur yani mısra'ın lâhni herhangi bir seste karâr etmeden lâzimenin ezgisile birleşmiş olur; yani mısra'ın lâhni herhangi bir seste muvakkat karar yapar; sonra lâzimenin lâhni gelir ve dizinin durağında karâr eder; mısra'ların son bir parçası ekseriya

(34) "Nazari, Ameli Türk Musikisi" III Kitap s.158

(1) Terennümler Kârlarda olduğu gibi tene nen ten yel el ikâf lafızlardan veyahud seni sevdim, cânım, efendim gibi güftevî terkiplerden ibaret olur; ya yalnız biri veyahud ikisi beraber kullanılır.

lâzime güftesine terffk edilir"

demekte ve Beste (Murabba') için 4 tip'in şemalarını, nota örnekleriyle vermektedir.

Yılmaz Öztuna, "Murabba'" ve "Beste" deyimleri, formları hakkında şu bilgileri vermektedir(35)

"Bugün Beste (b.bk.) denilen forme'un Türk Musikisi'ndeki eski adı. Bu adın verilmesine sebep, Beste'nin da-
ima 4 mısra olmasıdır. Yoksa Beste'lerin güfteleri murabbâ'lardan değil, gazel'lerden seçilir. Murabbâ'ya sonra "murabbâ beste", nihayet "Beste" denmiş ve bu şekilde yerleşmiştir"

"BESTE. Türk Musikisi'nin dindışı bölümünün sözlü (güfteli) eserler kısmına ait büyük form'lardan bir şekil. Elimizdeki Beste'ler, şu vasıflarla, Kâr, Semâî ve Şarkı gibi diğer dindışı sözlü eserlerden ayrılmaktadır:

1.) Besteler, Peşrevlerin ölçüldüğü usullerle ölçülmüşlerdir. Peşrev için kullanılan bütün usuller Beste için de kullanılmış ve Peşrev için kullanılmayan bütün usuller Beste içinde kullanılmamıştır (bu usullerin listesi için bk. PEŞREV). Bu hususiyet, Beste'yi Semâî ve bir dereceye kadar Şarkı formundan ayırırsa da Kâr formundan ayırmaz. Bazı Şarkı usulleri, Beste'de de kullanılmıştır: Sofyân, Düyek, Evsat gibi.

2.) Besteler, terennüm (b.bk.) ile başlamamak noktasından, Kâr'lardan ayrılırlar. Kârlar, terennüm ile başlar ve bu terennümler Beste'lerden uzun olduğu gibi, mısralar da Beste'de olduğu gibi 4'le sınırlanmış değildir, çok daha fazla olabilir. Bununla beraber, terennüm'le başlamıyan Kârlar da vardır.

3.) Terennümsüz nâdir besteler de vardır. Bunlar şu noktalardan Şarkı formundan ayrılırlar: a. Mısralar yalnız bir defa okunur, b. Zemîn ile nakarâtın bestesi Şarkı'da olduğu gibi ayrı değil, aynıdır ve c. Şarkı'da kullanılmayan büyük usullerle ölçülmüşlerdir.

(35) "Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi" MURABBA: C.II s.66-b, BESTE: C.I s.155-a, b. TERENNÜM: C.II s.390-a

4.) Beste'de her mısırâ bir defa okunur. Şarkı'da olduğu gibi iki defa tekrar edilmez.

5.) Besteler'in güfteleri 4 mısırâlıdır. Daha az veya çok olamaz (bunun için eskiden "Murabbâ Beste", hattâ sadece "Murabbâ" denmiştir). Her mısırâ, ağır ve hecelerde ekseriyetle uzun ve tekellüflü nağmeler, bol articulation'la inşâ edilmiştir. Her mısırâdan sonra terennüm (b,bk.) gelir (eğer Beste, iki hâneli yani ikişer mısırâdan sonra terennümlü ise bunlara Nakış Beste denir ki, ekseriya Lenk-Fahte, bazan Ağır Düyek gibi mahdut usullerle ölçülmeleri gelenek olmuştur). Beste'nin her mısraı ile onu takip eden terennüm kısmına "hâne" denir. Nakış olmıyan besteler, 4 hâne'dir. Zemîn ve nakarât hânelerinde, yani 1., 2., ve 4. hânelerde beste, aynıdır. Yani gerek bu mısırâlar, gerek terennümleri aynı nağmelerle icrâ edilir. "Miyân-hâne" denen 3. hânede nağmeler değişir. Büyük makam geçkisi bu hânede yapılır. Miyân-hâne'nin terennümü, tamamen başka olabileceği gibi, az bir değişiklikle bestelenmiş bulunabilir, hattâ diğer terennümlerin aynı kalabilir. Miyân-hâne ile diğer hâne(ler) aynı ölçü sayısı taşımak, aynı uzunlukta bulunmak icab eder. Terennümsüz çok nadir bestelerde (Hâfız Kömür'ün Nihâvend-i Kebîr ve Hacı Arif Bey'in Nihâvend Besteler'i gibi), mısırâlar birer defa okunur.

6.) Şarkı'da bütün mısırâların en az bir defa okunması lâzımken Beste'lerde ekseriya iki hâne okunur. Dört hâne okunursa çok uzun olur. Fakat eskiden dört hânenin de okunduğu muhakkaktır. Beste'nin fasıl'daki mevki için bk.FASIL

7.) Beste güfteleri, hemen daima gazel (b.bk.) formunda şiirlerden alınmıştır. Ekseriyâ gazel'in ilk (matlâ) beyti ile diğer bir beyti seçilir. Şarkı şeklinde güftenin gazel formundan seçilmesi nâdirdir.

TERENNÜM (Ar. "nağme"den) Kâr, Beste, Semâî gibi güfteli eserlere mahsus Türk Musikisi'nde klasik ve büyük formlarda mülâzime veya nakarât'a tekabül eden kısım ki, ya mânâsız, ya yarı mânâlı veya tam mânâlı bir takım hecelerden, kelimelerden veya mısırâ parçalarından ibaret olur. Mânâsız olanları Batı Musikisi'nin "lâllâllâ, haha haha, trallâ" gibi terennümlerine benzer ve "erkân-ı mûsikî" yahut "terennüm-i

îkaaî=usul terennümü" denilir; bunlarla eski nazariyat kitaplarında -arûzdaki vezin senbolları gibi- mertebe de ölçülürdü. Başlıcaları şöyledir: ten nen ni, tir yâ lâ, yâ lelli, terelel, tâ ni vs. Yarım mânâlılar, umûmiyetle bir ve bazan iki kelimeden ibaret olur ve belli başlıcaları şunlardır: cânım, ömrüm, mîrim, hayâtım, cenânım, cânânım, beyim, heyy, yâr, dost, beli, off, amân, el-amân, dahîlek, dâd, dâd_ey, cân, cânâ, ey, yâ, rûh-i revân, serv-i revân, şûh-i cihân, tende cânım, mihribânım, kadd-i fidânım, çeşm-i âhû, nev-nihâlîm, nev-civânım.. Bazan terennüm olarak müstakil mısra, hattâ beyit kullanıldığı da görülür.

Terennümün bedîf kıymeti büyüktür. Mutlak güzelliği musiki ile ifade etmek maksadına müteveccihdir. Bestekârın rûhî durumunu, ifade etmek istediği duyguyu, gayet vâzih olarak tebliğ edebilir. Büyük bestekârlar, terennüme çok ehemmiyet vermişler, makam ve usul geçkileri ile de kuvvetlendirmişler, maksatlarını parlak şekilde beyâna muvaffak olmuşlardır. Yoksa, terennüm kısımları, son zamanlarda bazı kabiliyetsiz bestekârların anladığı gibi bir lâf yığınınından ibaret değildir, en mutlak musikidir. Ehemmiyeti, bir saz semâîsindeki mülâzime'ye benzetilebilir. 4 hâne tekrarlanacağı için (3. hânedeki variation yapılır), güzel olmasına çok itina edilmiştir. .."

Doç.Yalçın Tura, "Murabba'" formu hakkında şu bilgileri vermektedir(36)..:

"MURABBA' . Kelime anlamı: dörtlü, dört köşeli, dört parçalı demektir. Bu form, gerek beste, gerek semâî türlerinde kullanılmıştır. Bu iki türün temel farkı ise usûl yönündendir. Semâî usûlleri denen: Ağır Aksak Semâî, Aksak Semâî, Sengîn Semâî, Semâî (ve Yürük Semâî) usûllerinde bes-telenmiş murabba'lar, usûllerine göre, ağır veya yürük semâî türüne girerler. Darb-ı Fetih, Hâvî, Sakîl, Muhammes, Berefşan, Devr-i Kebîr, Remel, Hezec, Çenber, Evsat, Frenk-çin, Hafif, Düyek gibi usûllerde, iki büyük usûlün ardarda kullanılmasından oluşan ve Darbeyn (Çift Usûl) denen bileşimlerde veya beş (ba'zan dört) usûlün zincirleme

kullanılışıyla meydana gelen ve Zecîr adını alan usûllerde bestelenmiş, belli yapıdaki sözlü eserler ise, sâdece, "murabba'" veya "murabba' beste" adını alırlar.

Murabba'lar, bir "gazel" in iki beyti üzerine bestelenmiş sözlü eserlerdir. "Terennüm"lü veya terennümsüz olabilirler. Bestelenen asıl şiirin mısraları dışında, mânâlı veya mânâsız başka birtakım sözler üzerine bestelenmiş ezgilere "terennüm" adı verilir. Ten, tenen, tenenen (bunlara: "lafz-ı ikâf" denir), yellel li yelelâ, gibi, kendi başına anlam taşımayan ama usûlü belli eden sözler, cânım, mîrim, ömrüm gibi anlamlı ilâveler terennümlerde yer aldığı gibi, asıl şiirin mânâsını genişletip tamamlayan, kendi başına ayrı bir anlam taşıyan, farklı bir şiir dahi terennüm olarak kullanılabilir.

Terennümsüz bir murabba'ın yapısı şu şekildedir:

1. mısra', makamın karakteristik seyriyle bestelenir. "Matla'" adını alan bu bölmeyi bir büyük A harfiyle ifâde edebiliriz.

2. mısra' da aynen 1. mısra'ın ezgisi ile okunur. "Cedvel" adını alan bu bölmeyi de gene aynı A harfi ile gösteririz.

3. mısra' farklı bir ezgiyle okunur. "Miyân-hâne" adını alan bu bölmede, geleneğe uyularak, çok kere, başka makama geçki yapılır ya da hiç değilse, makam seyir sâhası genişletilir. Bu bölmeyi B harfi ile ifâde ederiz.

4. mısra' aynen 1. ve 2. mısra'ların ezgisi ile okunur.

"Teşyi'" adını alan bu bölmeyi, gene A harfi ile gösteririz.

Murabba', bu yapısıyla, eski formlar arasında gördüğümüz "Amel" in aynıdır. A A B A bölmelerinden oluşan bu form, Batı Müziğinde, üç bölmeli şarkı (Lied) formunun (ilk A'nın tekrarlanması sûretiyle meydana gelen) özel, dörtlü hâlin-den ibârettir.

Murabba'ların şemalarını şu şekillerle gösterebiliriz:

1) Terennümsüz murabba'

1. mısra'ın ezgisi (Matla')	= A
2. " " (Cedvel)	= A
3. " " (Savtü'l-vasat)(Miyân-hâne)	= B
4. " " (Teşyi')	= A

2) Her hânesi aynı terennümlü murabba'

1.	mısra'ın	ezgisi=A	+	Terennüm=B	=(A+B)	= A
2.	"	"	=A	+	"	=B
3.	"	"	=C	+	"	=B
4.	"	"	=A	+	"	=B

3) Miyân-hânenin terennümü farklı murabba'

1.	mısra'ın	ezgisi=A	+	Terennüm=B	=(A+B)	= A
2.	"	"	=A	+	"	=B
3.	"	"	=C	+	"	=D
4.	"	"	=A	+	"	=B

Kantemiroğlu (Dimitrius Cantemir: 1673-1727) Beste hakkında (günümüz Türkçesine çevrilmiş olarak) şunları yazmıştır(37)

"Beste", 2 beyit (4 mısra')ın ezgilenmesiyle meydana gelir; terennümleri olur, bazıları ise terennümsüzdür. (Terennümâtlı ve terennümsüz birer güfte örneğinden sonra:)

"Beste" güftesinin ilk mısra'ına Zemîn, ikinci mısra'ına Ser-hâne veya Hâne-i evvel denir. Güftenin 3.cü mısra'ı Miyân-hâne olur ve terkîbi mugâyirdir (ezgisi başka türlüdür). Hâne-i âhir (son hâne) denilen 4.cü mısra', Zemîn(38) ile aynı terkipte olur.

4.2 Nakş (Nakış) formu

Nakış formu hakkında yazılanlardan başlıcaları aşağıda sunulmuştur:

Kantemiroğlu, Nakş hakkında (günümüz Türkçesine çevrilmiş olarak ve özetle) şunları yazmıştır(39).:

Nakş 3 çeşittir ve hepsinde de Terennümât bulunur.

A) 3 beyitli Nakş: (Miyân-hâneli ve Zeyl'li)

1.ci mısra' ezgisi ve terennümü (örnekteki terennüm kısadır: "belî-nâzenîn") icrâ olunur. 2.ci mısra', ilk mısra' ezgi ve terennümü tekrarlanır. 3.cü mısra' Miyân-hâne'dir (verilen örnek güfte de terennümü yoktur). 4.cü mısra', birinci hâne

(37) Kantemiroğlu Edvârı vr.97

(38) ZEMİN Bir söz eserinin ilk devresi, birinci hânesi (terennümlülerde terennüm dâhil). Saz eserlerinde -mülâzime hâriç- ilk hâne. "Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi" C:II, s.519-b

(39) Kantemiroğlu Edvârı vr.100/101

(birinci mısra') ve dolayısıyla 2.ci mısra' ile aynı ezgidedir. 5.ci mısra' Zeyl'dir. 6.cı mısra', gene ilk beytin terkîbindedir (bir mısra'ın, bir beytin yâni 2 mısra'ın terkîbinde gösterilmesi, bu ilk beytin her iki mısra'ının da aynı terkipte olmasıyla açıklanabilir). Terennümât-ı âhir (son terennümât): Ezgisi, diğer bölmelerinkinden farklı olur.

Bu türde sözü geçen 3 beyt, kesinlikle bir gazel'den alınmamıştır. İlk 2 beyt, Rubâî (=dü beyt)dir.

Hüseyinî/Evfer

R u b â î

1.ci mısra' : Bâ yârem dâim dilem^{ez} gam rişest

Mef' 'û lün mef' 'û lü me fâ 'î lün fâ'

2.ci mısra' : Der vaslem mihnetem zi hicran bîşest

Mef' 'û lün fâ 'i lün me fâ 'î lün fâ'

3.cü mısra' : Telheest mezâk-î dilem^{ez} şerbet-i vasl

Mef' 'û lü me fâ 'î lü me fâ 'î lü fe ûl

4.cü mısra' : Hâlî dârem ki nuûş ber men nîşest

Mef' 'ûlün fâ 'i lün me fâ 'î lün fâ'

4 mısra'da 3 çeşit Rubâî vezni kullanılmıştır (rubâî nazım şekli kuralları buna izin vermektedir).

Zeyl olan 5.ci ve 6.cı mısra'lar ise rubâî vezinleriyle yazılmamıştır:

5.ci mısra' : Dil mîreved^{ez} destem tâ zülf-i perîşânî
(Zeyl)

Mef' 'û lüne fâ 'î lün mef' 'û lü me fâî lün

6.cı mısra' : Kurbân-ı seret kerdem çon gaaret kerd iymânî

Bu son mısra'ın vezni bozuktur (Mef' 'ûlü mefâîlün mef' 'ûlün mef' 'ûlün fa' terkîbine uymakta ise de böyle bir kalıp örneği görülmemiştir.)

5.ci mısra' arûz kalıbı, incelenen 24 lenkfahte eserin 6'sının güftesinde kullanılmıştır (bu 6 güftenin 5'i aynıdır: "Cânâ beni..", 6.cısı ise: "Dil zülfüne.." dir).

Bu tez'de notalarıyla incelenen 4'ü murabba', 20'si nakış 24 lenkfahte besteden hiçbirinin güftesi Rubâî nazım şeklinde değildir.

B) 4 mısra'lı Nakş (Miyân-hâneli) ve Miyân terennümlü.
2 mısra'ı terennümât ile Ser-hâne olur.
3.cü mısra', kendi terennümâtıyla Miyân-hâne olur.
4.cü mısra', Hâne-i evvel'in terkîbinde olup Hâne-i âhır olur. (Kantemiroğlu, BESTE'nin tarifinde, "Hâne-i âhır"ın, 2.ci mısra' ezgisi olduğunu bildirmişti. bk. s.26)

C) 4 mısra'lı ve Miyân-hânesiz Nakş
2 mısra'ı terennümât ile Ser-hâne olur. (Serhâne ezgisinden sonra uzun bir terennümât vardır.)
Diğer 2 mısra', Hâne-i evvel'in terkiibindedir ve onun terennümâtı ile eser son bulur. İstenirse, Hâne-i sâñî okunmayabilir, çünkü Hâne-i evvel'in terkîbinden farkı yoktur. (Bu açıklamadan, son 2 mısra'ın, daha sonraları konan adıyla Bend-i sâñî olduğu sonucu çıkarılabilir.)

B) ve C) tiplerindeki Nakş'ların güfteleri:
Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün veznindedir.

B) tipinde Nakş'a verilen örneğin güftesi, Râgıb'ın gazel'inden alınmıştır.

Kantemiroğlu'nun bildirdiği 3 Nakş tipi ile, tez'de notalarıyla incelenen 24 Lenkfahte eserin karşılaştırılması sonucu şöyledir:

Tip A: (3 beyitli, miyânlı, zeyl'li nakış)(*)

Tez'de incelenen 24 Lenkfahte eser arasında örneği yoktur.

Tip B: (4 mısra'lı, miyânlı, miyân-terennümlü nakış)

Tez'de incelenen 24 Lenkfahte eser arasında tek örneği vardır.

Hicr-i lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş/Hicâzkâr/Zekâî Dede Efendi

Tip C: (4 mısra'lı, miyânsız nakış)

Tez'de incelenen 24 Lenkfahte eser arasında 5 örneği vardır:

Mushaf demek hatâdır ser-safha-i cemâle/Şehnâzbûselik/İsmâil Dede Ef.

Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı/Acem/Zekâî Dede Efendi

Dil haste-i mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân/Karcıgar/Zekâî Dede Efendi

Serde hevâ-yı kâkül dilde hevâ-yı cânân/Sûznâk/Zekâî Dede Efendi

Ey bülbül-i rebîî bâis nedir nevâya/Nevâ/Raûf Yektâ Bey

Lenkfahte, Düyek.. nakışlar dikkate alındığında, Kantemiroğlu'ndan sonra tiplerinin arttığı söylenebilir.

(*) bknz.Bend-isânî: s.68, 220)

Dr.Suphi Ezgi, Kantemiroğlu'nun Nakş tarifini nakletmiş ve yorumlamıştır(40)

Yılmaz Öztuna, Nakış hakkında şu bilgileri vermektedir: (41)

NAKİŞ (Ar.nakş). Beste (b. bk.) ve Semâî (b. bk.) formlarının hususî bir şekline verilen isim. Eğer Beste ve Semâî, 4 hâne değil de 2 hâne olursa, "Nakış Beste" ve "Nakış Semâî" denilir. Nakış Besteler az kullanılmışsa da Semâîlerin çoğu Nakış'tır. Bu şekilde güftenin dört mısraından ilk ikisi arka arkaya bestelendikten sonra terennüm gelir; 3. mısra meyân olur, fakat derhal 4.mısraa geçilerek, tekrar terennüm (b. bk.) kısmı gelir. Bu şekilde, parçada yalnız iki terennüm, binâenaleyh yalnız iki hâne mevcut olur. Böylece eserin çok kısa olmaması için, tabiatıyla terennüm kısmı uzatılır ve parça uzun uzun süslenir (bundan dolayı "Nakış" denilmiştir). Halbuki Nakış olmıyan semâîler'de terennüm ekseriya kısa olur; çünkü eser 4 hânelidir, yani 4 defa, her mısra'dan sonra terennüm vardır; terennüm uzatılırsa, parça çok büyür. İşte Nakış'ın son asırlardaki musikimizde mânâsı budur ve bu mânâ ilk defa olarak tarafımızdan Türk Musikisi Lugati'nde ortaya çıkarılmıştır. Ne Raûf Yektâ Bey, ne S. Arel, ne de Nakış'ın ne olduğu üzerinde uzun bir toplantı yapıp ne olduğunu keşf edemedi; dağılan S.Ezgi ile A.Irsoy (bunu bana S.Ezgi anlattı), Nakış'ın yukarıda izah edilen târîfini bulamamış ve yazamamışlardır. Nitekim S. Ezgi'nin III. cildi okunursa, "Nakış" lafzının, "terennüm kısmı bol ve uzun" mânâsına alındığı görülür. Tabiatıyla böyle bir tefsirin form bilgisi ile ilgisi olamaz. Nakş'ın ne olduğunu ilk defa 1949'da S.Arel'le S.Ezgi'ye izah ettiğim zaman, -yukarıda yazdığım tarzdaki- izahı ilk defa duyduklarını söylemişler ve hemen fikrime katılmış, eserler üzerinde inceleme yapacaklarını söylemişlerdi. Zira benim form olarak izah ettiğim tarz, musiki âlemimizde tamamen meçhuldü. Bir müddet sonra S.Arel ve S.Ezgi, meseleyi doğru vaz' ettiğimi söylemişlerdir. Bu hâdiseyi, Türk

(40) "Nazarî, Amelî Türk Musikisi" V Kitap s.306

(41) "Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi" C:II s.96

müzikolojisi ve kompozisyon, form bilgisinin son zamanlarda ne kadar kısırlaştığını, çok aydın ve kesin bir gerçeğin farkına otoritelerin bile varamadığını göstermek için, tarihî bir hâtıra olarak naklediyorum. Türk müzikolojisini kuramların klasik edebiyatla uğraşmamaları, onları bu gerçeği görmekten mahrûm etmiştir. Edebî formlarla musiki formlarının yakınlığını takip etmiş bir müzikologun, bu gerçeği, kaçırmasına imkân olamazdı. Dr.Ezgi, Nakış olmıyan pek çok semâî, hattâ Beste'yi, kendi yanlış tefsirince "Nakış" sanarak böyle yazmıştır ki, eski mecmualar incelenirse, bunların, yani 4 hânelilerin hiçbirinin, istisnâsız "Nakış" diye kaydedilmedikleri ortaya çıkar. S.Ezgi, terennüm'ü olan her Beste ve Semâî'nin Nakış olduğunu, münakaşamızın başında söylemişti. Bunu kesin şekilde hatırlıyorum. Zamanla yumuşadı ve fikrimi kabûl etti. Halbuki terennüm'ü olmıyan Beste ve Semâîler, son derecede az, hattâ sayılıdırlar. Bk. BESTE, SEMÂÎ, TERENNÜM. "Nakış"ın eski mânâsı ise, başka bir formu ifade etmektedir ve son asırlarda kullandığımız bu mânâsından farklıdır.

NAKİŞ BESTE(42) 2 hâneli Beste (b. bk.) ki, Semâîler'in aksine, az kullanılmıştır. Bir an'ane olarak hemen daima Lenk-Fâhte usûlü ile bestelenirler. Krş.NAKİŞ. Devr-i Revân usûlü de görülür. Diğer büyük usuller, bir mânî olmasına rağmen, hemen hiç görülmez."

Doç.Yalçın Tura, Nakış hakkında şu bilgileri vermektedir:(43)

NAKŞ formunun gerçek yapısı, yakın zamanlara kadar pek çok nazariyatçı tarafından dahî, tam ma'nâsıyla anlaşılmış değildi. Son yıllarda yapılan çalışmalarla bu form yeniden açıklığa kavuşturulmuştur.

Eski formlar arasında gördüğümüz NAKŞ, daha sonra da, aynı adla, ba'zan aynı yapıyla, ba'zan da ufak bir değişikliklerle, günümüze kadar gelmiştir. Bu formda, "semâî" usûlleriyle bestelenmiş eserlere "Nakış Semâî" denmiş, diğer usûllerle bestelenenlere ise, önce sâdece "Nakş", daha sonraları da

(42) "Büyük Türk Müsiki Ansiklopedisi" C:II, s.97-b

(43) "Form Bilgisi" 1991

"Nakış Beste" adı verilmiştir.

Özellikle XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk yarısında bestelenmiş Nakş'larda "Lenk Fahte" usûlünün çokça kullanılmış olmasından ötürü, müzikçiler arasında "Nakış Beste mutlaka Lenk Fahte usûlünde olur" gibi bir söylenti yayılmışsa da, bu kanaat yanlıştır. "Düyek", "Muhammes", vs. gibi usûllerde bestelenmiş Nakş'lar da mevcuttur.

Elimizdeki en eski Nakş örnekleri, Abdülkâdir Meragî'ye aid olduğu ileri sürülen birtakım eserlerdir. Bunların yapısı, gene Abdülkâdir'in ta'rif ettiği Nakş'a tıpatıp uymaktadır.

Bu eserlerde, 1. mısra'ın ezgisi okunduktan sonra Terennüm'e geçilmeyip 2. mısra' okunmaktadır. Bu mısra', aynen 1. mısra'ın ezgisiyle okunabildiği gibi, onu tamamlayan başka bir ezgi ile de okunabilmektedir. Terennüm ise, 2. mısra'dan sonra gelmekte ve ilk iki mısra'ın uzun bir bütün teşkîl eden ezgilerini dengeliyebilmek için, en az onlar kadar uzun tutulmaktadır. Çok kere, bu uzun Terennüm'ün sonunda, bir çeşit hatırlatma veyâ kâfiye teşkîl etme maksadıyla, 1. veya, daha ziyâde 2. mısra'ın bir parçası ya da tamamı tekrarlanmaktadır. Baştan buraya kadar olan kısım, eserin ilk hâne'sini oluşturmaktadır.

Bundan sonra, 3. ve 4. mısra'lara geçilmekte, onlar da aynen, 1. ve 2. mısra'ların ezgisiyle ve gene birbirine bağlı olarak okunmakta ve ardından, aynı terennüm ve varsa ek kısmı seslendirilerek esere son verilmektedir.

Bu bölme de Nakş'ın ikinci hâne'sini teşkîl etmektedir.

Görüldüğü gibi, Nakş'larda, her iki hâne birbirinin aynı olmakta, sadece sözleri değişmektedir.

XVIII. yüzyıldan bu yana, ba'zı bestekârlar ya Nakş formunun yapısını iyice anlayamadıklarından ya da bu yapıda bir değişikliğe gitme ihtiyâcı hissettiklerinden, birinci hâne'yi yukarıda ta'rif ettiğimiz şekilde besteledikten sonra, ikinci hâne'nin başında, 3. mısra'ı, aynen 1. mısra'ın ezgisiyle tekrarlamaktan vaz geçip, yeni bir ezgiyle beslemeye ve bir çeşit "Miyân-hâne" oluşturmaya, ondan sonraki kısımları ise, gene tıpkı 1. hâne'deki ezgilerle söylemeye başlamışlar ve böylece, "Miyân'lı Nakş" diyebileceğimiz bir

şekil ortaya koymaya başlamışlardır. Gerek bu şekilde Miyân'lı, gerek birinci şekilde Miyân'sız Nakş'larda Hâne sayısı iki olarak kalmakta ve bunlar:

Matla' ve Cedvel olarak adlandırılabilir.

Kantemiroğlu ise, bunlara ilâveten, üç beytli (altı mısra'lı), Miyân'hâne'li ve Zeyl'li (ilâveli) bir üçüncü nakş şekli daha saymaktadır.

Sa'dullah Ağa'nın Hümâyûn Nakış Semâîsi, miyânsız nakş'a güzel bir örnek teşkil eder:

Matla':	N'eyleyim sahn-ı çemen seyrini cânânım yok	= a	= A
	Bir yanımcı salınır serv-i hırâmânım yok	= b	
Terennüm:			
	Ah, ah, kurbânın olam yâr	= c	= B
	Dost, dost, hayrânın olam dost	= c'	
	Yel lel li ye le lâ, lâ, lâ, lâ,		
	ömrüm ye le lâ lî	= d	= C
	Te rel li ye le lâ, lâ lâ, lâ,		
	mîrim te re lâ lî	= d'	
	Bir yanımcı salınır serv-i hırâmânım yok	= b	
Cedvel:	Emdirir gerçi lebin vaslına canlar verene	= a	= A
	Leb-i can-bahşını emsem demeğe cânım yok	= b	
	Terennüm (aynen)	=	B

Yrd.Doç.Şerife Güvençoğlu, Nakış Hakkında şu bilgileri vermektedir(44):(Nakış Beste'lerle ilgili olanlar aktarılmıştır)

Nakış besteleri murabba (besteden) ayıran en önemli farklılık yapısının dört bölümden (bkz.murabba beste) değil, yalnız iki bölümden meydana gelmesidir. Nakış bestelerin tahlili sonucunda 1. bölüm ile 2. bölümün birbirinin aynı olan ve tam nakış olarak adlandıracağımız bir şekil ile 1. bölüm ile 2. bölümü ile birbirinden farklı olan ve miyanlı nakış olarak adlandıracağımız iki şekil ortaya çıkmaktadır. Bu iki şekil de kendi içinde bir takım farklılıklar göstermektedir.

(44) "Yüksek Lisans Tezi" Ocak 1989 s.20/21, s.240

I. Şekil:

- a) 1.mıs _____
2.mıs _____ aynı melodilerle
Terennüm _____
3.mıs _____
4.mıs _____ Bend-i sâî
1. ve 2. mısranın melodileriyle
Terennüm _____
- b) 1.mıs _____
2.mıs _____ ayrı melodilerle
Terennüm _____
3.mıs _____ Bend-i sâî
1.mısranın melodileriyle
4.mıs _____ 2.mısranın melodileriyle

II. Şekil:

- a) 1.mıs _____
2.mıs _____ aynı melodilerle
Terennüm _____
3.mıs _____
4.mıs _____ miyân hâne
2. mısranın melodileriyle
- b) 1.mıs _____
2.mıs _____ ayrı melodilerle
Terennüm _____
3.mıs _____ miyân hâne
4.mıs _____ 2. mısranın melodileriyle
- c) 1.mıs _____
2.mıs _____ ayrı melodilerle
Terennüm _____
3.mıs _____ miyân hâne
4.mıs _____ ayrı bir melodiyle

Murabba eserlerde terennümlülerin yanında, terennümsüz olanlara da rastlamaktayız. Fakat terennümsüz Nakış olmaz. Çünkü Nakış, terennümü itibarı ile önem kazanmıştır.

Nakış eserler karakter bakımından Murabbalara göre daha hafiftir.

Nakış bestelerde kullanılan usûller:

Muhammes, Hafif, Devr-i Revân, Fer', Ağır Düyek, Düyek ve Lenk Fahte usûlleridir.

Lenk Fahte usûlünü ilk ve en çok kullanan Zekâî Dede'dir. Zekâî Dede'den sonraki bestekârların eserlerinde Lenk Fahte usûlüne sıkça rastlanmaktadır.

BÖLÜM : 5. LENKFAHTE USULÜ İLE BESTELENMİŞ SAZ-ESERLERİ VE SÖZLÜ ESERLER

Diğer birçok usûllerde olduğu gibi Lenkfahte usûlü ile de saz-eserleri (peşrevler) ve bâzı formlarda sözlü eserler bestelenmiştir veya bestelenebilir. Bu usûlle her formda eser bestelenemeyeceği bir gerçek ise de, bu husus pekçok usûl ve form için de geçerlidir: Aksaksemâî usûlü ile Peşrev, Zencir usûlü ile Sazsemâîsi bestelenemeyeceği örnekleri gibi..

5.1 Lenkfahte usulü ile bestelenmiş Saz-eserleri

Tez'in inceleme konusu "Lenkfahte usûlü ile bestelenmiş sözlü eserler" olduğundan, bu bölümde notalı örnekler verilmemiştir; "Bölüm: 2.000 Usûllerimiz içinde Lenkfahte'nin yeri ve önemi"nde kısaca anlatılmıştır.

5.2 Lenkfahte usûlü ile bestelenmiş Sözlü eserler

Notaları sunulan ve her biri ayrı ayrı incelenecek olan sözlü 24 Lenkfahte eserin formlara dağılımı şöyledir:

"Nakş Beste" formunda: 20 eser

"Murabba " formunda : 4 eser

"Nakş Besteler", farklılıklarına göre gruplara ayrılmıştır; bâzıları (terennümleri bir yana) "Şarkı" formunu andırmaktadır ve bunlar, Zekâî Dede Ef.den sonra bestelenmişlerdir.

"Murabba " formundakiler ise birbirine benzemektedir.

"Murabba " veya "Nakş Beste" formunda olan toplam 24 eser, Fasıl'larda II.Beste olarak yer almışlardır.

Ayrı ayrı incelemelerine başlamadan önce; farklılık ve benzerliklerine göre gruplandırılan 24 eser şunlardır:

**Notaları incelenen 24 Lenkfâhte bestenin
form yönünden sınıflandırılması:**

(Aynı sınıftan olan eserler bestekârların doğum tarihlerine göre ve aynı bestekârın eseri 1'den fazla ise güfte ilk harflerine göre sıralandırılmıştır.)

Murabba' lenkfahteler:

1. Seyret/izâr-ı yârî, hat-î müşg-bâr ile
Taşçızâde Receb Çelebi (?-1690?) MAHUR
2. Cânâ beni aşkınılâ ferzâne iden sensin
İsmâil Dede Efendi (1778-1846) HİCAZBUSELİK
3. Cânım beni lûtfunlâ rindâne iden sensin
Hacı Fâik Bey (1831?-1891) BESTENİGAR
4. Dil zülfüne bend oldū ey gonca-dehânım gel KARCIĞAR
Ahmed Avnî Bey (Konuk) (1871-1938)

Nakış lenkfahteler:

Klasik (kadîm) tarzda Nakış lenkfahteler:

Ortak özellikleri:

- Zemîn: 1 beyittir (1.ci ve 2.ci mısra'lar)
- Nakış lenkfahte, hem miyânlı hem bend-i sânfîli olamaz.

**Miyânsız ve bend-i sânfî'li Nakış lenkfah-
teler:**

1. Mushaf dimek hatâdır ser-safha-î cemâle
İsmâil Dede Efendi (1778-1846) ŞEHNAZBUSELİK
2. Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) ACEM
3. Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) KARCIĞAR
4. Serdē hevâ-yı kâkûl dildē hevâ-yı cânân
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) SÜZNÂK
5. Ey bûlbûl-î rebîî bâis nedir nevâya
Raûf Yektâ Bey (1871-1935) NEVA

**Miyânsız ve bend-i sânfî'siz Nakış lenkfah-
teler:**

1. Çıkdıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle
Kanunî Hacı Arif Bey (1862-1911) HİCAZ
2. Bûlbûl gibi demâdem olmaz mıyım negam-zen
Zekâîzâde Hâfız Ahmed Irsoy (1869-1943) TÂHİRBUSELİK

**Miyânlı ve bend-i sânf'siz Nakış lenkfah-
teler:**

1. Açıldı sahn-ı gülşen çeng-ü çegânelerle
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) NEVAKÜRDÎ
2. Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) HİCAZKAR
3. Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) HÜSEYNİAŞİRAN
4. Mübtelâyım bir perîyē dilsitânım kim bilir
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) GERDANİYE
5. Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş
Ali Rif'at Çağatay (1867-1935) NİHAVEND
6. Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) HÜSEYNİ
7. Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) VECHİARAZBAR
8. Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düşdüm ben
Zeki Arif Ataergin (1896-1964) DİLKEŞHAVERAN

Yeni tarz Nakış lenkfahteler:

**Zemîni 2 mısra'lı ve çifte miyânlı Nakış
lenkfahteler:**

1. Merhem koyup onarmâ sînemde kanlı dâğı
Sadeddin Kaynak (1895-1961) ACEMAŞİRAN

Zemîni 1 mısra'lı Nakış lenkfahteler:

**Zemîn-Nakarât-Terennüm-Miyân-
(Nakarât-Terennüm)lü Nakış lenkfahteler**

1. Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) ŞEDDİARABAN
2. Neden âmâlimî kırdın bırakdın nâtüvan gönlüm
Kemâl Batanay (1893-1981) HÜZZAM
3. Mehpâreler elindē kalmış şikeste gönlüm
Münir Nureddin Selçuk (1899-1981) RAST

**1 beyitten ibâret şiirde Zemîn-Terennüm-
Miyân-(Terennüm)lü Nakış lenkfahteler:**

1. Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) HİCAZ

Notaları incelenen 24 Lenkfahte beste

(Güftelerine göre alfabetik sıralama ile)

Âçıldı sahn-i gülşen çeng-ü çeğânelerle/Nevâkürdî/ Zekâî Dede Efendi
Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur,âşıkların/Hicâz/Dr.Suphi Ezgi
Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur,âşıkların/Hüseynîaşîrân/Zekâî Dede Ef
Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı/Acem/Zekâî Dede Efendi
Bülbül gibî demâdem,olmaz mıyım negam-zen/Tâhîrbûselik/Ahmed Irsoy
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Hicâzbûselik/İsmâil Dede Efendi
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Hüseynî/Dr.Suphi Ezgi
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Şeddiarabân/Dr.Suphi Ezgi
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Vechiarazbâr/Dr.Suphi Ezgi
Cânım beni lûtfunla rindâne iden sensin/Bestenigâr/Hacı Fâik Bey
Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle/Hicâz/Kanuni Hacı Arif Bey
Dil haste-î mehabbet dūçâr-ı hicr-i cânân/Karcığâr/Zekâî Dede Efendi
Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel/Dilkeşîde/Ahmed Avni Bey
Ey bülbül-î rebîî bâis nedir nevâya/Nevâ/Rauf Yektâ Bey
Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düştüm ben/Dilkeşhâverân/Ataergin
Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş/Hicâzkâr/Zekâî Dede Efendi
Mehpâreler,elindē kalmış şikeste gönlüm/Rast/Münir Nureddin Selçuk
Merhem koyup,onarmâ sînemde kanlı dâğı/Acemaşîrân/Sadeddin Kaynak
Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle/Şehnâzbûselik/İsmâil Dede Ef.
Mübtelâyım bir perîye dilsitânım kim bilir/Gerdâniye/Zekâî Dede Efendi
Neden,âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm/Hüzzâm/Kemâl Batanay
Serdē hevâ-yı kâkül dildē hevâ-yı cânân/Sûznâk/Zekâî Dede Efendi
Seyret,izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile/Mâhûr/Taşcızâde Recep Çelebi
Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş/Nihâvend/Ali Rıfat Bey

Notaları incelenen 24 Lenkfahte beste (Bestekârların göre)

Taşcızâde Recep (?-1690?)

Seyret izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile / Mâhûr

İsmâil Dede Efendi (1778-1846)

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin / Hicâzbûselik

Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle / Şehnâzbûselik

Zekâî Dede Efendi (1825-1897)

Açıldı sahn-i gülşen çeng-ü çeğânelerle / Nevâkürdî

Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur âşıkların / Hüseyinîaşîrân

Bir şeh ki tâcîdârân olmakda hâk-i râhı / Acem

Dil haste-i mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân / Karcığâr

Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş / Hicâzkâr

Mübtelâyım bir perîyê dilsitânım kim bilir / Gerdâniye

Serdê hevâ-yı kâkül dildê hevâ-yı cânân / Sûznâk

Hacı Fâik Bey (1831?-1891)

Cânım beni lûtfunla rindâne iden sensin / Bestenigâr

Kanuni Hacı Arif Bey (1862-1911)

Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle / Hicâz

Ali Rifat Çağatay (1867-1935)

Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş / Nihâvend

Dr. Suphi Ezgi (1869-1962)

Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur, âşıkların / Hicâz

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin / Hüseyinî

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin / Şeddiarabân

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin / Vechiarazbâr

Ahmed Irsoy (Zekâîzâde) (1869-1943)

Bülbül gibi demâdem olmaz mıyım negam-zen / Tâhîrbûselik

Rauf Yektâ Bey (1871-1935)

Ey bülbül-î rebîî bâis nedir nevâya / Nevâ

Ahmed Avni Bey (Konuk) (1871-1938)

Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel / Dilkeşîde

Kemâl Batanay (1893-1981)

Neden âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm / Hüzzâm

Sâdeddin Kaynak (1895-1961)

Merhem koyup onarmâ sînemde kanlı dâğı / Acemaşîrân

Zeki Arif Ataergin (1896-1964)

Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düştüm ben / Dilkeşhâverân

Münir Nureddin Selçuk (1899-1981)

Mehpâreler elindê kalmış şikeste gönlüm / Rast

Notaları incelenen 24 Lenkfahte beste

(Makamlarına göre alfabetik sıralama ile)

ACEM/Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı/Zekâî Dede Efendi
ACEMAŞİRAN/Merhem koyup/onarmâ sînemde kanlı dâğı/Sadeddin Kaynak
BESTENİGAR/Cânım beni lûtfunlâ rindâne iden sensin/Hacı Fâik Bey
DİLKEŞHAVERAN/Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düştüm ben/Ataergin
DİLKEŞİDE/Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel/Ahmed Avni Bey
GERDANIYE/Mübtelâyım bir perîyē dilsitânım kim bilir/Zekâî Dede Efendi
HİCAZ/Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur âşıkların/Dr.Suphi Ezgi
HİCAZ/Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle/Kanuni Hacı Arif Bey
HİCAZBUSELİK/Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin/İsmâil Dede Efendi
HİCAZKAR/Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş/Zekâî Dede Efendi
HÜSEYİNİ/Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi
HÜSEYNİAŞİRAN/Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur âşıkların/Zekâî Dede Ef
HÜZZAM/Neden âmâlimî kırdın bırakdın nâtüvan gönlüm/Kemâl Batanay
KARCIĞAR/Dil haste-î mehabbet dûcâr-ı hicr-i cânân/Zekâî Dede Efendi
MAHUR/Seyret izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile/Taşcızâde Recep Çelebi
NEVA/Ey bûlbül-î rebîî bâis nedir nevâya/Rauf Yektâ Bey
NEVAKÜRDİ/Âçıldı sahn-i gülşen çeng-ü çegânelerle/Zekâî Dede Efendi
NİHAVEND/Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş/Alî Rıfat Bey
RAST/Mehpâreler elindē kalmış şikeste gönlüm/Münir Nureddin Selçuk
SUZNAK/Serdē hevâ-yı kâkûl dildē hevâ-yı cânân/Zekâî Dede Efendi
ŞEDDİARABAN/Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi
ŞEHNAZBUSELİK/Müşaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle/İsmâil Dede Ef.
TAHİRBUSELİK/Bûlbül gibî demâdem olmaz mıyım negam-zen/Ahmed Irsoy
VECHİARAZBAR/Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi

Notaları incelenen 24 Lenkfahte beste

(Güftelerinin arûz vezinlerine göre ve 1.Kullanılış sıklığı,
2.Bestekârın doğum tarihi, 3.İlk mısra' alfabe sırası dikkate alınarak)

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle/İsmâil Dede Ef./Şehnâzbûselik
Açıldı sahn-i gülşen çeng-û çegânelerle/Zekâî Dede Ef./Nevâkürdî
Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı/Zekâî Dede Ef./Acem
Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân/Zekâî Dede Ef./Karcıgar
Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş/Zekâî Dede Ef./Hicâzkâr
Serdê hevâ-yı kâkül dildê hevâ-yı cânân/Zekâî Dede Ef./Sûznâk
Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle/Kanuni Hacı Arif Bey/Hicâz
Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş/Alî Rıfat Bey/Nihâvend
Bülbül gibî demâdem olmaz mıyım negam-zen/Ahmed Irsoy/Tâhîrbûselik
Ey bülbül-î rebîî bâis nedir nevâya/Rauf Yektâ Bey/Nevâ
Merhem koyup onarmâ sînemde kanlı dâğı/Sadeddin Kaynak/Acemaşîrân
Mehpâreler elindê kalmış şikeste gönlüm/Münir Nureddin Selçuk/Rast

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/İsmâil Dede Ef./Hicâzbûselik
Cânım beni lûtfunla rindâne iden sensin/Hacı Faik Bey/Bestenigâr
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi/Hüseyinî
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi/Şeddiarabân
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin/Dr.Suphi Ezgi/Vechiarazbâr
Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel/Ahmed Avni Bey/Dilkeşîde

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur âşıkların/Zekâî Dede Ef./Hüseyinîaşîrân
Baktıkça hüsn-ü ânınâ hayrân olur âşıkların/Dr.Suphi Ezgi/Hicâz

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Neden âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm/Kemâl Batanay/Hüzzâm
Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düştüm ben/Ataergin/Dilkeşâverân

Mef'ûlü fâîlâtü mefâîlü fâîlün

Seyret izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile/Taşcızâde Recep Çelebi/Mâhûr

Fâîlâtün fâîlâtün fâîlâtün fâîlün

Mübtelâyım bir perîyê dilsitânım kim bilir/Zekâî Dede Ef./Gerdâniye

Eserlerin nota yazımı hakkında genel açıklama:

İncelenen 24 eserin fotokopileri ile yetinilmeyerek hepsi şu sebeplerle yeniden yazılmıştır:

Kaynak notaların bir bölümü, Arel-Ezgi-Uzdilek sistemine göre yazılmış değildi (örnek: Zekâf Dede Ef. Külliyyâtı).

Bazılarında: eserin nerede bittiğini gösterecek (Son) belirtilmemiştir; Senyo'suz notalar bulunmaktaydı; donanımlar Arel'in târiflerine uymuyordu; "murabba'" formunda Zemîn güftesi 3 satır hâlinde yazılmamıştı; pek azında, güfte porte altına değil, üstüne yazılmıştı..

Yukarıda belirtilen sebeplerle notalar yeniden yazılarak birlik sağlanmış ve incelemeye elverişli duruma getirilmiştir.

5.21 Murabba' lenkfahteler:

1. Seyret/izâr-ı yârî, hat-î müşg-bâr ile
Taşçızâde Receb Çelebi (?-1690?) MAHUR
2. Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
İsmâil Dede Efendi (1778-1846) HİCAZBUSELİK
3. Cânım beni lûtfunla rindâne iden sensin
Hacı Fâik Bey (1831?-1891) BESTENİGAR
4. Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel
Ahmed Avnî Bey (Konuk) (1871-1938) DİLKEŞİDE

Bu murabba' lenkfahte eserlerin diğer usûllerdeki murabba'lardan tek fakat önemli farkı, arûz-lenkfahte bağdaştırılışındadır. (Ana kalıp'a terennümde de uyulmuştur.)

4 lenkfahte murabba' ayrı ayrı incelenecek ve özellikleri belirtilecektir.

Eserlerin incelemeleri şu sıra ile yapılmıştır:

- 1- Eserin notası
- 2- Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi
- 3- Eserin form yapısı
- 4- Güfte (arûz)-Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı

Özellik gösteren eserler üzerinde ayrıca yorum yapılmıştır.

" SEYRET İZÂR-I.."

(Murabba')

Beste: Taşcızâde Recep Çelebi

Güfte: Said

Makam: Mâhûr

Usûl : Lenkfahte

10/4

(AH) Sey rit i zâ
(AH) Hoş dur çe men
(AH) Kay dım Sa id

rı de yâ rı
de mevsim si
dî

ha tı mîş gi
mi gül nev be
be nim der ke

bâr i le
hâr i le
nâr i le

Terennüm(AH) Câ nım yâ lâ

ye lel le li

mî rim te rel

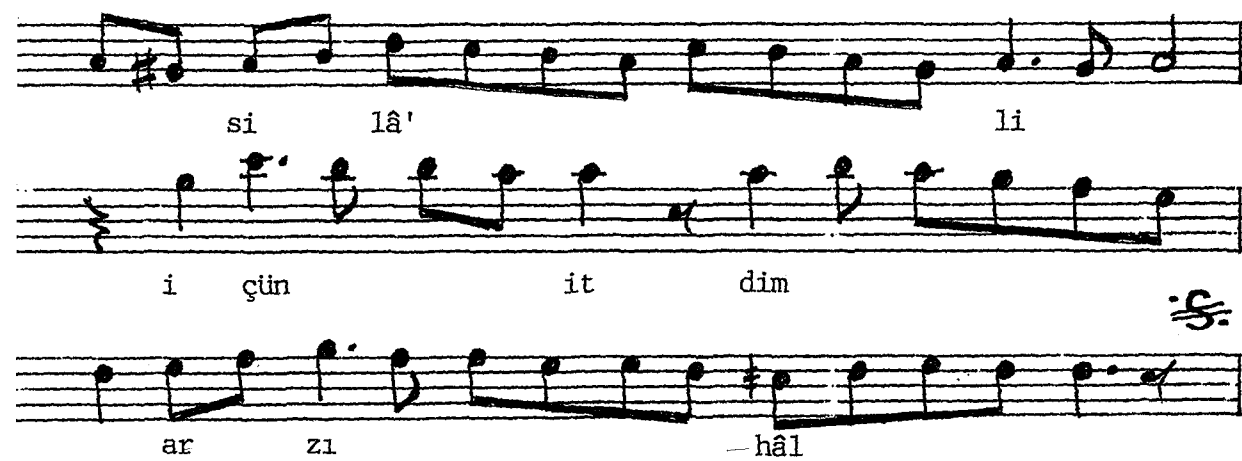
le lel le li

ha tı mîş gi
be gül nev be
nim der ke

bâr i le
hâr i le
nâr i le

Miyan (AH) Dil dâ re bû

le
le
le(son)

si lâ' li
i cùn it đim
ar z1 -hâl

The image shows a musical score on three staves. The first staff contains the lyrics 'si lâ' li'. The second staff contains 'i cùn it đim'. The third staff contains 'ar z1 -hâl'. There is a double bar line with a repeat sign at the end of the second staff. A large, faint, stylized 'X' watermark is visible in the background of the page.

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Seyret izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile
Hoşdur çemende mevsim-i gül, nevbahâr ile
Dildâra bûs-i lâ'lin için/ettim arzihâl
Kaydım Saîd şimdi benim derkenâr ile.

Kelime ve terkipler:

'izâr-ı yâri : sevgilinin yanağını
hat : yüzdeki ayva-tüyü; yazı; ferman; satır; yol..
müşg : misk (ceylândan elde edilen güzel kokulu-sıvı)
-bâr : saçan; serpen; yağdıran; döken..
müşg-bâr : misk kokusu saçan
çemen : yemyeşil bahçe
mevsim-i gül : gül mevsimi
nevbahâr : ilkbahar
dildâr : sevgili; gönül alan
bûs-i lâ'lin için : dudağını öpmek için
ettim arzihâl : hâlimi anlattım
kayd : kaygı; endişe; telâş..
derkenâr : dilekçe kenarına yazılı cevap; kucaklama
Not: "hat", "hatt"ın hafifletilmiş şeklidir.

Güftenin anlamı:

Birinci beyit : İlkbaharda gül mevsiminde yemyeşil bir bahçede, yüzündeki ayva tüyleri misk kokusu saçan yârin yanağını seyretmek ne hoşdur!..

İkinci beyit : Said; dudağını öpmek için sevgiliye hâlimi arzettim; şimdi benim telâşım onu kucaklamak için..

Edebî san'atları:

Yukarıda görüldüğü gibi, çeşitli anlamlara gelen kelime ve terkipler (tamlamalar) seçilmiştir. Dîvân edebiyâtında böyle çeşitli mânâlara gelen kelime ve terkiplerden çeşitli mânâlara gelen cümleler kurma san'atına: "tevriye, iyham" denmektedir. Bu san'atla ikinci beyit şöyle de açıklanabilir: "Said; dudağını öpmek için sevgiliye dilekçe verdim; şimdi benim kaygım, dilekçemin kenarına yazacağı cevap içindir." Dîvân edebiyâtında, birbirini çağrıştıran kelimeleri bir

araya getirme san'atına da "tenâsüb" denmektedir. Bu 2 beyitte de: nevbahâr - çemen - gül - 'izâr ve arzihâl - derkenâr - hat (hatt) kelimeleri yer almaktadır.

Güftenin vezni:

Dîvân edebiyâtı şâirlerinden Saîd'e âit güfte **arûz** vezni ile yazılmıştır: Mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

İmâleler:

"hat-ı" kelimesindeki "-ı" tamlayan'ı, vezin gereği uzun okutulmaktadır. Genel olarak, kelime ve mısra' sonlarındaki imâleler (anlatıma güç verdiği için) kusur sayılmazlar: "Cânâ, beni aşkınlâ ferzâne iden sensin!." mısraında "la" hecesindeki imâle gibi. (Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün) "müşg-bâr" kelimesinin ilk, "Saîd" kelimesinin son hecesinde imâle yapılmış ve bu uzun heceler, biri uzun diğeri kısa 2 hece değerine yükseltilmiştir: Müşg:(/.), îd:(/.) Bu heceler aslında da uzun telâffuz olunduklarından, imâleli değerlendirilmeleri gerekli, zorunlu, güzeldir; 1 uzun hece değerinde bırakılsa idiler, bir vezin kusûru: "zihaf" söz konusu olurdu. Örnek olarak Fuzûlî: "Âşk bir sultân-ı âzam, sîneler kâşânesi!" mısraında "âşk" kelimesini pek yerinde değerlendirmiştir. Buna karşılık, "Âşkdır ey dil bâis-î sevdâ-yı yâr" mısraı "âşk" hecesinde "zihaf" yapılmış, "1 uzun hece" şeklinde değerlendirilmiştir.

"Âşk", "derd", "dost", "yâr", "mâh" gibi kelimelerden sonra gelen ilk hecenin ilk harfi "sesli" ise, aralarında ulama (=liyezon=vasl) 1 uzun hece değerinde bırakılabilirler:

"Âşkım Yeniköy sâhil-i deryâsını sardı" ve "Âşk_âteşi sînemde yinē şûle-feşandır" mısra'larında olduğu gibi..

Güftenin kâfiyeleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'ların sonundaki "ile" kelimeleri redif'dir; "müşgbâr", "nevbahâr", "derkenâr" kelimeleri ise kâfiyeleri (uyakları) oluşturmaktadırlar.

Kâfiyeler "tam-kâfiye"dir; kafiyeleştirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

4 mısra'lı güfte, "Saîd" mahlâslı (takma adlı) dîvân şâirinin bir gazelinden alınan 2 beyitten ibârettir. Güftenin ilk beyiti, gazelin ilk beyiti (matla')ıdır; ikinci beyiti gazelin son beyiti (makta')ı olmalıdır; çünkü şâirler

mahlâslarını çok zaman gazelin son beyitinde açıklarlar.

Güftenin bestekâr ve şâiri hakkında araştırma:

Böyle bir araştırma, yalnızca bu eser için gereklidir. Çünkü, bu eserin Taşcızâde Receb'e âit olduğu konusunda şüpheler vardır:

- "Seyret izâr-ı yâri.." güfteli Mâhûr/Lenkfahte Beste'nin Taşcızâde Receb'e âit olduğu Dr.Suphi Ezgi tarafından ve delil, kaynak gösterilmeden 1940'da bildirilmiştir (Nazarî,Amelî Türk Musikisi Cilt IV s.33)

- Taşcızâde Receb (? -1690?) ile İsmâil Dede Ef. (1778 - 1846) arasındaki eserlerde "Lenkfahte" adında bir usûlün adına rastlanmamaktadır: Ali Ufkî (1610 - 1675?): Mecmûa-i Sâz ü Söz; Hâfız Post (1620? - 1694): Hâfız Post Güfte Mecmûası; Abdûlbâkî Nâsır Dede (1765 - 1821): Tedkik u Tahkik (1794). Hâfız Post; güfte mecmûasına Taşcızâde Receb'in çok sayıda eserinin güftesini almışsa da, bunlar arasında söz konusu Beste bulunmamaktadır.

- Hâşim Bey Mecmûası'nda (tamamlanış tarihi:1864) sözü geçen eser kayıtlı değildir.

Hâşim Bey Mecmûası'nda, bu tez'de incelenen eserlerden yalnızca 3'ünün yer almış ve hepsinin de İsmâil Dede Ef.ye âit olması (Cânâ beni aşkınla.. s.299; Mushaf demek hatâdır.. s.336; Dil oldu şimdi.. s.392) dikkat çekicidir ve sözü geçen güfte mecmuası tamamlandığında Zekâî Dede Ef. 40 yaşındadır.

- Ahmed Avnî (Konuk) Bey'in (1871 - 1938) Hânende (yayımlı: 1899/1900) isimli güfte mecmuası s.157'de; Câimiu'ul Elhan(45) isimli güfte kitabı s.188'de; Ekrem Karadeniz: "Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları, 1982" s.257'de; İstanbul Radyosu'na 1951/52'de Fahri (Atun) tarafından yazılan teksir-notada(*) "Bestekârı meçhûl" olarak gösterilmiştir. Taşcızâde Receb'e âit olduğunu bildiren yazarların ise, Dr. Suphi Ezgi'nin yukarıda sözü geçen eserine dayandıkları bellidir.

- Güfte şâirinin mahlâsı **Said**'dir. Eğer bu şâir Taşcızâde Receb'den sonra yaşamış olsa idi "bestekârı meçhûl" denilebilirdi.

(45) Câimiu'l-Elhan, Udî Şamlı Selim, 1086 sahife..

(*) Ek-1

Büyük Türk Mîsikîsi Ansiklopedisi C.II, s.577'de **Said** hakkında şu bilgi verilmektedir: "**SAİD** (Ahmed Ef.) (XVIII/1. asır) (Sâlim, 356-7): Seyr et izâr-ı yâri..." Sâlim Tezkiresi'nin 356-7. sayfelerinde(*) Said mahlûslı bir şâir anlatılmakta ise de, bizi ilgilendiren güfte kayıtlı değildir. Bu sebeple, bu bilgi ile, Sâlim Tezkiresi'nde sözü geçen Said ve diğer Said'lerle güfte arasında bir bağlantı kurulamamaktadır. Kınalızâde Hasan Çelebi'nin "Tezkiretü's-şuarâ"sında(**) ve Lâtîfî Tezkiresi'nde(**) ise Said mahlûslı bir şâir anlatılmamaktadır. Konunun aydınlığa çıkarılması için edebiyât araştırması gerekmektedir. Kaldı ki, Hz.Mevlânâ'nın, Yûnus Emre'nin.. şiirleri bugün bile bestelenmektedir.

(*) Bu sayfelerin fotokopisi Ek
(**) Bknz. "KAYNAKLAR"

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı.

Güfte:

Seyret/izâr-ı yâri, hat-î müşgbâr_ile
Hoşdur çemende mevsim-i gül, nevbahâr_ile
Dildâre bûs-i lâ'lin_için/ettim_arzihâl
Kaydım Saîd şimdi benim derkenâr_ile

(Son mısra', 3.cü mısraın mânâsını tamamladığından, mutlaka okunmalıdır.)

Konu: Sevgilinin uyandırdığı duygular..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 4 ölçü (1,2,4.cü mısra'lar için ortak ezgi)
Z Röpriz Bağl. : Yok

Z-Tz Bağl. : Yok

Tz : 6 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)

Tz-M Bağl. : Yok

M : 4 ölçü (güftenin 3.cü mısra'ı)

M-Tm Bağl. : ---

Tm : ---

Tm-Z Bağl. : ---

M-Z Bağl : Yok

Güfte (arûz) - Lenkfâhte (10/4) bağdaştırılışı:

Zemîn'de:

Mef' û lû Fâ i lâ tü Me fâ î lû Fâ i lûn
(AH) Sey rit i zâ rı yâ ri ħ ha tî müş gi bâr i le
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=40

Zemîn terennümü 'nde:

(AH) Câ nım yâ lâ ye lelle li ħ mî rim te rel le lelle li
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 3 1 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 3 1 4=40

ħ ha tî müş gi bâr i le
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=20

Miyân'da:

(AH) Dil dâ re bû si lâ lin ħ i çün it dim ar zı hâl
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=40

İncelemede varılan önemli bir sonuç da, Lenkfahte murabba'ların ikâî ve lâfzî terennümlerinde bile, "Güfte-usûl bağdaştırılışı kalıbı"nın dikkate alınmış olmasıdır.

Makam: Hicazbûselik
Usûl : Lenkfahte

" CÂNÂ BENİ AŞKINLA.."
(Murabba')

Beste: İsmâil Dede Ef.

10/4

(AH) Câ nâ be ni
(AH) Key fiy ye ti
(AH) Şem 'i ru hu

aş kın la
lâ lin le
na câ nâ

fer zâ ne
mes tâ ne
per vâ ne i

den sen sin
den sen sin
den sen sin

Ey dil ru bâ

ey nev e dâ

dil müb te lâ

ol du sa na

fer zâ ne i
mes tâ ne i
per vâ ne i

den sen sin
den sen sin
den sen sin (SON)

(AH) Â şık lı ğı

ma bâ is

heb ner gi si

mes tin dir

Ey dil ru bâ

ey nev e dâ

dil mîb te lâ

ol du sa na

heb ner gi si

mes tin dir

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
Keyfiyyet-i lâlinle mestâne iden sensin
Âşıklığımâ bâis heb nergis-i mestindir
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne iden sensin

Kelime ve terkipler:

ferzâne : 1.benzerlerinden farklı, 2.bilgin
keyfiyyet-i lâlinle : 1.şarap kırmızısı dudağınla,
2.suskunluğunla
bâis : sebep
nergis-i mestindir : mestâne bakan gözlerindir.
şem' : mum, şem'-i ruhuna : yanağının ışığına

Güfthenin anlamı:

Ey sevgili!. Beni aşkınla bambaşka eden; şarap kırmızısı
dudağınla sarhoş eden sensin. Ey sevgili!. Beni âşık eden
hep mestâne gözlerindir ve yanağının ışığına pervâne eden
sensin!..

Güfthenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün
- - . - - - - - . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır.); 5 uzun hece birbirini izlemektedir.
"aşkınla", "lâlinle", "âşıklığımâ", "ruhuna" kelimeleri son
hecelerinde ve "şem'-i" tamlamasının "-i" tamlayanında imâle
yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde ve kelime sonla-
rındaki hecelerde imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri
için) kusur sayılmamaktadır.

Güfthenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet
"Mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler
bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr
güfthenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci)
7 heceli parçalarını zemîn terennümü ve miyân terennümü son-
larında seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, Lenk-
fahte murabba' için, bu özellikte bir güfte seçmiştir.

Bu güfthenin mısra'ları arasında mânâca birbirini bütünleme
zayıftır.

Güfthenin kâfiyeleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'ların sonundaki "iden sensin" kelimeleri redif'dir; "ferzâne" "mestâne", "pervâne" kelimeleri ise kafiyeleeri oluşturmaktadırlar.

Kafiyeleer tam-kafiyeleer ve kafiyeleendirme kusursuzdur.

Güfthenin nazım şekli:

Güfthenin nazım şekli Şarkı'dır; bir Gazel'in 2 beyitinden oluşmamıştır.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, Z Röpriz Bağl. = Zemînden başa dönüşte bağlantı),

Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, Tz = Zemîn terennümü, Tz-M Bağl. = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,

M = Miyân, M-Tm Bağl. = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,

Tm = Miyân terennümü, Tm-Z Bağl. = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, M-Z = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Güfte:

Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Keyfiyyet-i lâlinlâ mestâne iden sensin
Âşıklılığımâ bâis heb nergis-i mestindir
Şem'-î ruhuna cânâ pervâne iden sensin

Konu: Sevgiliye seslenişler..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile

Z : 4 ölçü (1,2,4.cü mısra'lar için ortak ezgi)

Z Röpriz Bağl. : Yok

Z-Tz Bağl. : Yok

Tz : 6 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)

Tz-M Bağl. : Yok

M : 4 ölçü (güfthenin 3.cü mısra'ı)

M-Tm Bağl. : Yok

Tm : 6 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)

Tm-Z Bağl. : Yok

M-Z Bağl. : ---

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Zemîn'de:

Mef' û lü me fâ î lün Mef' û lü me fâ î lün
(AH) Câ nâ be ni aş kın la } fer zâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4

Zemîn terennümü'nde:

(ES) Ey dil ru bâ ey nev e dâ } dil müb te lâ ol du sa na
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4+1 1 $3\frac{1}{2}$ 1 $3\frac{1}{2}$
} fer zâ ne i den sen sin
1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4+1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4

Miyân'da:

(AH) Â şık lı ğı mâ bâ is } heb ner gi si mes tin dir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4+1 1 4 4

Miyân terennümü'nde:

(ES) Ey dil ru bâ ey nev e dâ } dil müb te lâ ol du sa na
1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4+1 1 $3\frac{1}{2}$ 1 $3\frac{1}{2}$
} heb ner gi si mes tin dir
1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4+1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4

Bu murabba'da, senkoplu bölümün ne şekilde icrâ olunacağı da belli olmaktadır: "Cânâ be"den sonra (۴) değerinde susulduğu taktirde "Cânâbe!" gibi kaba bir hitap ortaya çıkar; "be" hecesi (bu heceye âit son nota) (♩) değerinde uzatılmalıdır.

İncelemede varılan önemli bir sonuç da, Lenkfahte murabba'ların ikai ve lâfzi terennümlerinde bile "Güfte-usûl bağdaştırılışı kalıbı"nın dikkate alınmış olmasıdır.

" CÂNİM BENİ LÜTFUNLA.."

Makam: Bestenigâr
Usûl : Lenkfahte

(Murabba')

Beste: Hacı Fâik Bey
Güfte: ?

10/4

Câ nım be ni
Key fiy ye ti
Şem 'i ru hu

lût fun la
lâ' lin le
na câ nâ

rin mes per
dâ tâ ne
vâ ne e e

den sen
den sen
den sen

sin
sin
sin

Ey pür e dâ

et me ce fâ

Fâ ik he man

â şık sa na

Rin Mes Per
dâ tâ ne
vâ ne e e

den sen
den sen
den sen

sin
sin
sin (SON)

den sen sin

Sâ dık lı ğı
ma şâ hid
hep şî ve i
hüs nün dır
Ey pür e dâ
et me ce fâ
Fâ ik he man
â şık sa na
Hep şî ve i
hüs nün dır

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Cânım beni lûtfunlâ rindâne eden sensin
Keyfiyyet-i lâlinle mestâne eden sensin
Sâdıklığımâ şâhit hep şîve-i hüsnündür
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne eden sensin

Dede Ef'nin Hicâzbûselik Lenkfâhte murabba'ının güftesi,
vezni bozmayacak küçük değişikliklerle alınmıştır.

Kelime ve terkipler:

rindâne : kalender meşrepli,
keyfiyyet-i lâlinle : 1.şarap kırmızı dudağınla,
2.suskunluğunla
şîve-i hüsnündür : güzelliğindeki nâz ve edâdır
şem' : mum, şem'-i ruhuna : yanağının ışığına

Güftenin anlamı:

Cânım!. Beni lûtfunla kalender meşrepli eden; şarap kırmızı dudağınla sarhoş eden sensin. Ey sevgili!. Bağlılığımın şâhidi hep güzelliğindeki nâz ve edâdır ve yanağının ışığına pervâne eden sensin!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün
- - . - - - - - . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 5 uzun hece birbirini izlemektedir. "lûtfunla", "lâlinle", "sâdıklığımâ", "ruhuna" kelimeleri son hecelerinde ve "şem'-i" tamlamasının "-i" tamlayanında imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde ve kelime sonlarındaki hecelerde imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci) 7 heceli parçalarını zemîn terennümü ve miyân terennümü sonlarında seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr,

Lenkfahte murabba' için, bu özellikte bir güfte seçmiştir.

Bu güfthenin mısra'ları arasında mânâca birbirini bütünleme zayıftır.

Güfthenin kâfiyeleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'ların sonundaki "eden sensin" kelimeleri redif'dir; "rindâne", "mestâne", "pervâne" kelimeleri ise kafiye-leri oluşturmaktadırlar.

Kafiye-ler tam-kafiye'dir ve kafiye-len-dirme kusursuzdur.

Güfthenin nazım şekli:

Güfthenin nazım şekli Şarkı'dır; bir Gazel'in 2 beyitinden oluşmamıştır.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn
terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden
zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde
bağlantı.

Güfte:

Cânım beni lûtfunlâ rindâne eden sensin
Keyfiyyet-i lâlinlê mestâne eden sensin
Sâdıklığımâ şâhit hep şîve-i hüsnündür
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne eden sensin

Konu: Sevgiliye seslenişler..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile
Z : 4 ölçü (1,2,4.cü mısra'lar için ortak ezgi)
Z Röpriz Bağl. : Yok
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 6 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)
Tz-M Bağl. : Melodik (saz-payı değil.)
M : 4 ölçü (güftenin 3.cü mısra'ı)
M-Tm Bağl. : Yok
Tm : 6 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)
Tm-Z Bağl. : Melodik (saz-payı değil.)
M-Z Bağl : ---

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Zemîn'de:

Mef' û lü me fâ î lün Mef' û lü me fâ î lün
(ڤ) Câ nım be ni lût fun la ڤ rin dâ ne e den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=40

Zemîn terennümü'nde:

(ڤ) Ey pür e dâ et me ce fâ Fâ ik he man â şık sa na
1 1 3 1 4+1 1 3 1 4+1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 3 1 4=40
ڤ rin dâ ne e den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=20

Miyân'da:

(ڤ) Sâ dık lı ğı mā şâ hid ڤ hep şı ve i hüs nün dūr
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 1 4+1 1 4 4=40

Miyân terennümü'nde:

(ڤ) Ey pür e dâ et me ce fâ Fâ ik he man â şık sa na
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 3 1 4+1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 3 1 4=40
ڤ hep şı ve i hüs nün dūr
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4=20

İncelemede varılan önemli bir sonuç da, Lenkfahte murabba'ların îkâî ve lâfzî terennümlerinde bile "Güfte-usûl bağdaştırılışı kalıbı"nın dikkate alınmış olmasıdır.

" DİL ZÜLFÜNE BEND OLDU.."

Makam: Dilkeşide
Usûl : Lenkfahte

(Murabba')

Beste: Ahmed Avni Bey
Güfte: ?

10/4

(AH) Dil zül fü ne
(AH) Vas lın la be
(AH) Ol dum sa na

ne bend ol du
be ni şâd it
na ben ben de

ey gon ca di
ey ka şı ke
ey ri di

di hâ nım gel
ke mâ nım gel
rah şâ nım gel

Tâ dir tâ nâ te ne nen ni

Til lil lâ nâ ye le lel li

yel lel le le le lel li

Ey gon ca di
Ey ka şı ke
Mih ri di rah

hâ nım gel
mâ nım gel
şâ nım gel (SON)

Sah nı çe me

me ni aş ka

di1 bül bül li

li nâ len de

Tâ dir tâ nâ te ne nen ni

Til lil lâ nâ ye le lel li

yel lel le le le le lel li

di1 bül bül li

nâ len de

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Dil zülfüne bend_oldū ey gonca-dehânım gel
Vaslınla benî şâdet/ey kaş-ı kemânım gel
Sahn-î çemen-î aşkâ dil bûlbûl-i nâlende
Oldum sana ben bendē ey mihr-i dırahşânım gel

Kelime ve terkipler:

bend oldu : bağlandı, gonca-dehân : gonca ağızlı
sahn : orta, meydan, avlu. sahn-ı çemen-i aşka : aşk
bahçesinin ortasına
dil : gönül. bûlbûl-i nâlende : inleyen bûlbûl
bende : bağlı, kul, köle. mihr-i dırahşân : parlayan
Güneş

Güfthenin anlamı:

Gönül zülfüne bağlandı; ey gonca ağızlım, gel!..
Ey keman kaşım; gel beni vaslınla şâdet!..
Aşk bahçesinin ortası için gönül inleyen bir bûlbûl..
Ben sana bağlandım; ey parlak Güneşim, gel!..

Güfthenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün
- - . . - - - - - . . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 5 uzun hece birbirini izlemektedir. "oldu", "beni", "aşka", "bende" kelimeleri son hecelerinde ve "sahn-ı çemen-i aşka" zincirleme tamlamasındaki "-ı", "-i" tamlayanlarında imâle yapılmıştır. Mısra', kelime sonlarındaki hecelerle tamlayanlarda imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güfthenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güfthenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci) 7 heceli parçalarını zemîn terennümü sonunda seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, bu özellikte güfte seçmiştir. Bu güfthenin mısra'ları arasında mânâca birbirini bütünleme zayıftır.

Güftenin kâfiyeleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'ların sonundaki "gel" kelimeleri redif'dir; "gel" kelimelerinden önceki "-ım" ekleri de redifdir ve "dehân", "kemân", "dırahşân" kelimeleri ise kafiye-leri oluşturmaktadırlar.

Kafiye-ler tam-kafiye-dir ve kafiye-len-dir-me kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Güftenin nazım şekli Şarkı'dır; bir Gazel'in 2 beyitinden oluşmamıştır.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, Z Röpriz Bağl. = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, Tz = Zemîn terennümü, Tz-M Bağl. = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı, M = Miyân, M-Tm Bağl. = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı, Tm = Miyân terennümü, Tm-Z Bağl. = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, M-Z = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Güfte:

Dil zülfüne bend_oldü ey gonca-dehânım gel
Vaslınla benî şâdet/ey kaş-ı kemanım gel
Sahn-î çemen-î aşkâ dil bülbul-i nâlende
Oldum sana ben bendē ey mihr-i dırahşânım gel

Konu: Sevgiliye seslenişler..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 4 ölçü (1,2,4.cü mısra'lar için ortak ezgi)
Z Röpriz Bağl.: Yok
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 5 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)
Tz-M Bağl. : Yok
M : 4 ölçü (güftenin 3.cü mısra'ı)
M-Tm Bağl. : Yok
Tm : 5 ölçü (son 2 ölçüde mısra'ın 2.ci yarısı)
Tm-Z Bağl. : Yok

Miyân terennümü'nde:

𐤌	Tâ	dir	tâ	nâ	te	ne	nen	ni	til	lil	lâ	nâ	yel	le	lelli
1	1	2	1	1½	1	½	1	1	1	1	3	1½	1	½	1 1=20

yel lel le le le le lel li = 10

1	1	3	1½	1	½	1	1
---	---	---	----	---	---	---	---

dil	bül	bü	li	nâ	len	de
2	3	1½	3½	2	4	4 = 20

5.22 Nakış lenkfahteler:

5.221 Klasik (kadîm) tarzda Nakış lenkfahteler:

Ortak özellikleri:

Zemîn: 1 beyittir (1.ci ve 2.ci mısra'lar)

Nakış lenkfahte, hem miyânlı hem bend-i sâîîli olamaz.

5.221.1 Miyânsız ve bend-i sâîî'li Nakış lenkfah-teler:

1. Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle
İsmâil Dede Efendi (1778-1846) ŞEHNAZBUSELİK
2. Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) ACEM
3. Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hier-î cânâ
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) KARCIĞAR
4. Serdē hevâ-yı kâkül dildē hevâ-yı cânân
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) SÜZNÂK
5. Ey bûlbûl-î rebîî bâis nedir nevâya
Raûf Yektâ Bey (1871-1935) NEVA

5 miyânsız ve bend-i sâîî'li Nakış lenkfahte ayrı ayrı incelenecek ve özellikleri belirtilecektir.

Bend-i sâîî (ikinci bend) :

Miyânsız Nakış lenkfahtelerde 4 mısra'lı güftenin ilk beyiti zemîn olarak ezgilenmektedir; miyânı olmayan eserde terennümle son'a gelindikde başa dönülmekte, zemîn ezgisiyle 2.ci beyit okunduktan sonra, eser, 2.ci defa okunan terennümle son bulmaktadır. Bu formdaki 2.ci beyite (ve onu izleyen terennüme) **bend-i sâîî** denilmektedir. Zamânımızda bend-i sâîî icrâ olunmamakta ise de, notaları sonunda belirtilmiştir. (bkz. s.28, 220)

" MUSHAF DEMEK HATÂDIR..."

Makam: Şehnazbûselik
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: İsmâil Dede Ef.
Gifte: Fuzûlî

10/4

(AH) Mus haf de mek

ha tâ dir

ser saf ha i

i ce mâ le AH

Bu bir ki tâ

bı suz dur

feh mi den eh

eh li hâ le

feh mi den eh

eh li hâ le

Tâ dir ten dir ye le lel li

ış ve bâ zı men
dir dir ten dir ye le lel li
ça re sâ zı men
ey câ nı men
câ nâ nı men
ah sul tâ nı men
hün kâ rı men -- son --
ah nev rû ze i
ir din ey gö nül ah
şâd ol ma nın
hen gâ mı dir

â şık lar giy
giy di ka re ler
böy le mi o lur
bî çâ re ler
sî nem de ki
yâ re ler
sul tâ nı mın
ih sâ nı dır -- SON --
(Bend-i sâni için başa)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle
Bû bir kitâb-ı suzdur fehmi-den ehl-i hâle

Tâ dir ten dir ye le lel li işvebâzımen
Dir dir ten dir ye le lel li çâresâzımen
Cânımen cânânımen, sultânımen hünkârımen
Nevrûza irdin ey gönül şâd olmanın hengâmıdır
Ah, âşıklar giydi kâreler, böyle mi olur bîçâreler,
sînemde dürlü yâreler Sultânımın ihsânıdır.

Hâne-i sâni

Ruhsâra nokta koymak resm-î hat_olmasaydı
Düşmezdi menzil_itmek ruhsârın_üzre hâle(*)

Kelime ve terkipler:

mushaf : 1.sahîfe, kitap 2.Kur'ân
ser-safha-i cemâle : güzelliğin baş sahîfesine
kitâb-ı suzdur : yakıcı kitaptır
fehmi-den ehl-i hâle : halden anlayana
cânımen : cânânım, hünkârımen : hünkârım
nevrûzâ irdin : ilkbahâra erdin (nevrûz: Güneş'in
Koç burcu'na girdiği 9 Mart günü)
hengâmıdır : zamânıdır, sırasıdır, mevsimidir.
çâresâzımen : çâre bulanım. işvebâzımen : işvelim.
ruhsâr : yanak, yüz. resm-i hat : yazı kuralı.
menzil itmek : konaklamak, yer almak. hâl : ben

Güftenin anlamı:

Güzelliğin baş sahîfesine "mushaf" demek yanlışdır; hâlden
anlayana, bu bir yakıcı kitaptır.
Yüze nokta koymak yazım kuralı olmasa idi, yanağın üzerinde
benin yer alması gerekmezdi.

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

(*) Hâşim Bey Mecmûası s.336, HANENDE s.524

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)
Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "safha-i cemâl" ve "resm-i hat" tamlamaları "-i" tamlayana; "bu" kelimesinde, "iden" kelimesi ilk hecesinde imâle yapılmıştır. "suz" hecesi 1 uzun hece olarak değerlendirilmiştir; kendisinden sonra sesli harfle başlayan bir kelime gelmediğine göre "sûz" şeklinde 1 uzun+1 kısa değerinde okutulmalı idi; bu hecede zorunlu imâle yapılmamıştır veya zihaf yapılmıştır. (Suûznaâk gibi okutulmalı idi..)
Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci) parçalarını terennüm sonunda seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, bu özellikte güfte seçmiştir.
Bu güftenin 2 beyitinde de mısra'lar, mânâca birbirini bütünlemektedir.

Güftenin kafiyeleleri:

İlk beyitin mısra'ları ile ikinci beyitin son mısra'ı kafiyelelidir: "cemâle, hâle, hâle".. "hâl" kelimeleri okunuşları aynı, mânâları farklı olduğundan "cinaslı kafiye" yapılmıştır. Kafiyeleler tam kafiyele ve kafiyelelendirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Güfte, bir Gazel'in matlaı ile diğer bir beyitinden ibarettir.

Güftenin konusu : Sevgilinin güzelliği

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü,
Tz-M Bağl. = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı,
M-Z = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 10 ölçü (2 mısra'a ayrı ezgilerde 4'er ölçü + ikinci yarısı ayrı ezgide 2 ölçü)
Z Röpriz Bağl. : ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 20 ölçü
Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)
M : --- (Miyân yok)
M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)
Tm : --- (Miyân terennümü yok)
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl : --- (Miyân yok)
Tz-Z Bağl. : --- (Eser terennümüle bitiyor)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Müs	tef'	i	lün	fe	û	lün
(AH) Mus	haf	di	mek	ha	tâ	dir
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	4 4 (+1 = 20
	ser	saf	ha	ce	mâ	le (AH)
+1)	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	4 2 2 (+1 = 20
	Bu	bir	ki	tâb	ş	1 suz dur
+1)	1	3 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4 1	1	4 4 = 20
ş	fehm	î	- den	eh	li	hâ le
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	4 4 = 20
Terennüm:						
Tâ	dir	ten	dir	ye	le	lel li işvebâzımen
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$ 1 1	1 1 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ 4 = 20
Dir	dir	ten	dir	ye	le	lel li çâresâzımen
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$ 1 1	1 1 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 = 20
ş	ey	câ	nı	men	câ	nânı men
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	3 1 4 = 20
(AH) Sul	tâ	nı	men	hün	kârı	men
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 = 20
(AH) Nev	rû	ze	ir	din	eygö	nül (AH)
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2 2 =20
ş	Şâd	ol	ma	nın	ş	hen gâmı dir
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ 1	1	3 1 4 " 20
ş	Â	şık	lar	giy	di	kare ler
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 (+1 = 20
Böy	le	mi	o lur	bî	çâre	ler
+1)	1	3	$1\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ 2+1	1	3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 = 20
ş	Sî	nem	de	ki	yâ	re ler
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ +1	1	4 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ = 20
ş	Sul	tâ	nı	mın	ih	sâ nı dir
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	1	1 4 4 = 20

Makam: Acem
Usûl : Lenkfahte

" BİR ŞEH Kİ TÂCIDÂRAN.."
(Nakş Beste)

Beste: Zekâî Dede Ef.
Güfte: ?

10
4

(AH) Bir şeh ki tâ
tâ ci dâ rân
ol mak da hâ
hâ ki râ hı
Ben gî bi bir
bir ge dâ yê
müş kil a nın
nın ni gâ hı
Câ nım yel lel lel le lel li
öm rüm te re le le lel li
mî rim ye le le le lel li

ah ye le lele le lele li

fer mâ nı nam (SON)
(Bend-i sâñî için başa)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı
Ben gîbi bir gedâyē müşkil/anın nigâhı

Cânım yel lel lel le lel li ömrüm te re le le lel li
mîrim ye le le le lel li ah ye le lel le lel li
Kurbânınam hayrânınam men bende-i fermânınam

Bend-i sânf:

Âşıkların yüzünē çerh-î siyâh edersin
Gâhî ki sen giyersin bû atlas-î siyâhı

Kelime ve terkipler:

şeh : "şâh" kelimesinin hafifletilmiş şekli.
tâcidârân (tâc-dârân) : taçlılar, hükümdârlar
hâk-i râhı : yolunun toprağı gedâ : fakir
nigâh : bakış, bakma çerh : felek, yaka, def
gâhî : bâzan, arasıra

Güftenin anlamı:

Bir şeh ki, taçlı hükümdarlar bile yolunun toprağı olmakta;
ben gibi bir fakire onun bakması pek zor!..
Âşıkların yüzünü, elbiselerinin siyak yakasıyle örtersin;
sen ise arasıra siyah atlasdan elbise giyersin.

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk
ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi
arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)
Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir.
"gibi" kelimesinin ilk, "gedâyē" kelimesinin son, "yüzüne"
kelimesinin son iki hecesinde, "bu" kelimesinde; "çerh-i"
ve "atlas-ı" kelimeleri "-i" ve "-ı" tamlayanlarında imâle
yapılmıştır.

imâleler nisbeten fazladır ve bir kısmı (yüzüne kelimesinde
görüldüğü gibi) kusurludur.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmamış, mısra'ların (ikinci) parçalarını terennümde seslendirmemiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

Mısra'lar sonundaki "râh", "nigâh", "siyâh" kelimeleri ile tam-kafiye yapılmıştır; kafiyeleme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğer bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn
terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden
zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde
bağlantı.

Güfte:

Bir şeh ki tâcîdârân olmakda hâk-i râhı
Ben gîbi bir gedâyē müşgil/anın nigâhı

Konu: Sevgiliden sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü (2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü)
Z Röpriz Bağl. : ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 8 ölçü (içinde güfteden bölüm yok..)
Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)
M : --- (Miyân yok)
M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)
Tm : --- (Miyân terennümü yok)
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl. : --- (Miyân yok)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs	tef'	i		lün	fe	û	lün	
Zemîn'de:									
(AH)	Bir	şeh	ki		tâ	cı	dâ	ran	
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
ğ	ol	mak	da		hâ	ki	râ	hı	
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
ğ	Ben	gî	bi		bir	ge	dâ	yê	
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 (+1	= 20
	müş	gil	a		nın	ni	gâ	hı	
+1)	1	3	$1\frac{1}{2}$		$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
Terennüm'de:									
Câ	nım	yel	lel	lellelelli	ömriim		tere	lelelelli	
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 1 1		3 $1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	= 20
mî	rim	ye	le	le lelelli	ahyele	lellelel	li		
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2	4		= 20
Kur	Kur	bâ	nı		nam	hay	rânı	nam	
	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ (+1	= 20
	Men	ben	de		i fer	mâ	nı	nam	
+1)	1	3	$1\frac{1}{2}$		$3\frac{1}{2}$ 1	1	4	4	= 20

Makam: Karcıgar
Usûl : Lenkfahte

" DİL HASTE-İ MEHABBET.."

(Nakş Beste)

Beste: Zekâî Dede Ef.

Gıfre: ?

(AH) Dil has te i

i me hab bet

dû çâ rı hi

hic ri câ nân

Sî nem ke mi

mî ni mih net

ah vâ li di

dil pe rî şan

Tâ dir tâ nâ ye le lel li

dir dir tâ nâ ye le lel li

tâ nâ tâ nâ ye le lel li

ey â fe ti

ti câ nım gel

ey ka şı ke

ke mâ nım gel

ey ser vi re

(Bend-i sâñî'ye dönüş)

re vâ nım gel (SON)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Dil haste-i mehabbet dûcâr-ı hicr-i cânân
Sînem kemîn-i mihnet ahvâl-i dil perîşân

Tâ dir tâ nâ ye le lel li dir dir tâ nâ ye le lel li
tâ nâ tâ nâ ye le lel li
ey âfet-i cânım gel ey kaş-ı kemânım gel
ey serv-i revânım gel

Bend-i sâîf:

Hûnâb-ı âl-i çeşmim enhâra döndü çağlar
Firkatle yandı cismim mahvetti nâr-ı hicrân

Kelime ve terkipler:

mehabbet : muhabbet, sevgi dûcâr: tutulmuş, uğramış
hicr : ayrılık kemîn : pusuyya gizlenmiş adam
(kemîne : zavallı, âciz, hakîr)

mihnet : gam , keder, zahmet, eziyet, belâ

ahvâl : hâller, durumlar hûnâb : kanlı gözyaşı

âl : âile, sülâle; hiyle âl-i çeşm : gözle bir-
likte olanlar (burada, "âl-i abâ", "ehl-i beyt" hatırlatıla-
rak "telmiş san'atı" yapılmıştır. Rivâyete göre Hz. Peygamber;
kızı Hz. Fâtıma, dâmâdı Hz. Alî ile torunları Hasan, Hüseyin
üzerine bir aba atmıştır ve hepsine birden: "âl-i abâ"
denilir olmuştur; "ehl-i beyt" de "aynı hâne halkından"
denir. "Çeşm"; "abâ" veyâ "beyt"e, "hûn=kan" ile "âb=gözyaşı"
ise âl-i abâ'ya benzetilmiştir.)

enhâr : nehirler firkat : ayrılık hicrân : ayrı-
lık acısı serv-i revânım : servi gibi salınan sev-
gilim.

Güftenin anlamı:

Muhabbet hastası gönül sevgiliden ayrı düşmüş; sînem kederle
sinip kalmış.. gönlün hâli perîşân!..

Gözümde eksik olmayan (sürekli sâkinleri) kan ve gözyaşı
nehirlere dönmüş, çağlar; cismim ise ayrılıkla yanmış.. ay-
rılık ateşi mahvetti!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

- - - . - . - - - - - . - . - -

(Mef'ûlû fâilâtûn mef'ûlû fâilâtûn de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "haste" kelimesi sonundaki "-i" tamlayanında imâle yapılmıştır. Mısra', kelime sonlarındaki hecelerle tamlayanlarda imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilûn feûlûn"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Beste-kâr güftenin bu özelliğinden yararlanmamış, mısra'ların (ikinci) parçalarını terennümde seslendirmemiştir.

Güfttenin kafiyeleleri:

2 beyitin mısra'ları sonundaki "cânân", "perîşân", "hicrân" kelimeleri ile tam-kafiye yapılmıştır; kafiyeleendirme kusursuzdur. Mısra'ların birinci parçaları sonlarındaki "muhabbet" - "mihnet" ile "çeşmim" - "cismim" kelime çiftleriyle de iç-kafiyeleler düzenlenmiştir.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğer bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı.

Güfte:

Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân
Sînem kemîn-i mihnet/ahvâl-i dil perîşân

Konu: Sevgiliden sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile

Z : 8 ölçü (2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü)

Z Röpriz Bağl.: ---

Z-Tz Bağl. : Yok

Tz : 9 ölçü (içinde güfteden bölüm yok..)

Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)

M : --- (Miyân yok)

M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)

Tm : --- (Miyân terennümü yok)

Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)

M-Z Bağl : --- (Miyân yok)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs	tef'	i	lün	fe	û	lün	
Zemîn'de:								
(AH)	Dil	has	te	î	me	hab	bet	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	$4\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	= 20
⤴	dû	çâ	rı	hicr	i	câ	nân	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
⤴	Sî	nem	ke	mîn	i	mih	net	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	4	$3\frac{1}{2}$	= 20
⤴	ah	vâl	i	dil	pe	rî	şân	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20

Terennüm'de:

Tâ	dir	tâ	nâ	yelelelli	dirdir	tânâ	yelelelli	
1	1	3	1½	1½	1 1	1 1	3 1½ 1½ 1 1	= 20
Tâ	nâ	tâ	nâ	yelelelli				
1	1	3	1½	1½	1 1			= 10
⤴	Ey	â	fe	ti	câ	nım	gel	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
⤴	ey	kâ	şı	ke	mâ	nım	gel	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
⤴	ey	ser	vi	re	vâ	nım	gel	
1	1	3	1½	3½+1	1½	3½	4	= 20

Makam: Suznâk
Usûl " Lenkfahte

" SERDE HEVÂ-YI KÂKÛL.." Beste: Zekâî Dede Ef.
(Nakış Beste)

(AH) Ser de he vâ
vâ yı kâ kül
dil de ha yâ
yâ li câ nân
Sî nem de dâ
dâ ğı fir kat
çeş mim he mî
mî şe gir yân
iş ve bâ zı men
dil nü vâ zı men
câ re sâ zı men

a zī bâ yī men

çeş mīm he mī

mī şe gir yân -- son --

te ne nen ni te ne nen ni

dir dir tâ nâ te ne nen ni

gel a câ nīm rū yī mâ hīm

hâ li me rah mey le şâ hīm

be li be li be li öm rīm

be li be li be li mi rim

ah hâ hey yi hey

ah hâ hey yi hey

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Serdē hevâ-yı kâkûl dildē hevâ-yı cânân
Sînemde dâğ-ı firkat çeşmim hemîşe giryân .

İşvebâzîmen dîlnüvâzîmen çâresâzîmen â zîbâyîmen
çeşmim hemîşe giyân
te ne nen ni te ne nen ni dir dir tâ nâ te ne nen ni
gel â cânım rû-yi mâhım hâlîme rahmeyle şâhım
belî belî belî ömrüm belî belî belî mîrim
ahhâ hey hey ahhâ hey hey ahhâ hey hey ahhâ yârîmen
çeşmim hemîşe giryân

Bend-i sâî:

Dil nâleden/usanmaz cânan cefâyâ kanmaz
Velhâsıl_oldu hâlîm günden günē perîşân

Kelime ve terkipler:

ser : baş,kafa; başkan; tepe,doruk; uç,kenar; son
Deyim olarak: "serde ... var": "karakterde ...var"
hevâ : arzu, sevgi, hoşlanma
dâğ : yara, yanık yarası firkat : ayrılık
çeşm : göz hemîşe : dâimâ, her zaman, her vakit
işvebâzîmen : işvelim dîlnüvâzîmen : gönül okşayanım
çâresâzîmen : çâre bulanım zîbâyîmen : güzelim
rû-yi mâhım : ay yüzlüm rahmeyle : merhamet et,acı
belî : evet mîrim : efendi'm ahhâ : ah'lar

Güftenin anlamı:

Serde kâkûl arzûsu, gönülde cânân sevgisi, sînemde ayrılık yarası, gözümde her zaman ağlamakta..

Gönül inlemekten usanmaz, cânan cefâyâ kanmaz; velhâsıl, hâlîm günden güne perîşân oldu!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün
- - . - . - - - - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk

ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "serde", "dilde", "güne" kelimeleri son hecelerinde imâle yapılmıştır. Mısra', kelime sonlarındaki hecelerle tamlayanlarda imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (i-kin-ci) parçasını terennüm sonunda seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, bu özellikte güfte seçmiştir. Güftenin her iki beyitinde de mısra'lar mânâca birbirini tamamlamaktadır.

Güftenin kafiyeleleri:

2 beyitin mısra'ları sonundaki "cânân", "giryân", "perîşân" kelimeleri ile tam-kafiye yapılmıştır; kafiyeleendirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğer bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn
terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden
zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde
bağlantı.

Güfte:

Serdē hevâ-yı kâkül dildē hevâ-yı cânân
Sînemde dâğ-ı firkat çeşmim hemîşe giryân

Konu: Sevgiliye seslenişler..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü (2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü)
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 18 ölçü ("Çeşmim hemîşe giryân" 2'şer ölçüde tekrarlı)
Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)
M : --- (Miyân yok)
M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)
Tm : --- (Miyân terennümü yok)
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl : --- (Miyân yok)
Tz-Z Bağl. : --- (Eser terennümle bitiyor.)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs tef' i			lün	fe	û	lün	
Zemîn'de:								
(AH)	Ser	dē	he	vâ	yı	kâ	kül	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
ذ	dil	dē	ha	yâ	li	câ	nan	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
س	Sî	nem	de	dâ	ğı	fir	kat	
1	1	3	1½	3½+1	1½	3½	4	= 20
چ	çeş	mim	he	mî	şe	gir	yan	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
Terennüm'de:								
İş	ve	bâ	zı	men dil	nü	vâ	zı	men
1	1	3	1½	3½ 1	1	3	1½	3½ = 20
çâ	re	sâ	zı	men â	zî	bâ	yı	men
1	1	3	1½	3½ 1	1½	3	½	4 = 20
چ	çeş	mim	he	mî	şe	gir	yan	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20
Te	ne	nen	ni	te ne nen ni	dir dir	tâ	nâ	tenenenni
1	1	3	1½	1 ½ 1 1 1	1	3	1½	1 ½ 1 1 = 20
Gel	â	câ	nım	rû yi mâ hım	hâ li	me	rahmeyleşâhım	
1	1	3	1½	1 ½ 1 1 1	1	3	1½	1 ½ 1 1 = 20
be	lî	be	lî	be li öm rüm	be li	be lî	belî mîrim	
1	1	3	1½	1 ½ 1 1 1	1	3	1½	1 ½ 1 1 = 20
ah	hâ	hey	yi	hey	ah	hâ	hey yi hey	
1	1	3	1	4	1	1	3	1 4 = 20
ah	hâ	hey	yi	hey	ah	hâ	yâ ri men	
1	1	3	1	4	1	1½	2½	1 4 = 20
چ	çeş	mim	he	mî	şe	gir	yan	
1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	= 20

" EY BÜLBÜL-İ REBİİ.."

Makam: Nevâ
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: Rauf Yektâ Bey
Güfte: ?

(AH) Ey bül bü lü lü re bî î bâ is ne dir dir ne vâ ya Gül den mi dir ş kâ yet bu dem gam â şî nâ ya -- SON -- Tâ di ri tâ nâ ye le lel li ye ni ti ri ye le le le lel li tâ nâ tâ nâ ye le lel li

ye ni tir ye le lel li

si ne mi de câ

câ nım sın be nım

gö nũ lũ mĩ de mã

mã hım sın be nım

ey se ri vi nã

nã zı men a man

ey câ re sã

sã zı men a man

ah lũ tu fu nu la be

be ni yãd et

bu be ni de ni

dil şâ det a câ nım
(Bend-i sâñî için başa)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Ey bûlbûl-î rebî'î bâis nedir nevâya
Güliden midir şikâyet bû dem gam-âşinâya

Tâ di ri tâ nâ ye le lel li Ye ni ye le le le lel li
Tâ nâ tâ nâ ye le lel li Ye ni tir ye le lel li
Sînemde cânımsın benim Gönlümde mâhımsın benim
Ey serv-i nâzımen aman Ey çâresâzımen aman
Ah lûtfunla beni yâdet Bu bendeni dilşâdet a cânım

Bend-i sâîf:

Sabrın sonû selâmet derler bu bir meseldir
Sûz-ü güdâzı terk et geç başka bir hevâya

Kelime ve terkipler:

bûlbûl-î rebî'î : ilkbahar bûlbülü bâis : sebep olan
nevâ : ses, sadâ, makam, âhenk, nağme; âvâz(Muallim Nâcî)
dem : Farsca (vakit,zaman,an,saat; soluk,nefes;ney'
in pest sesleri) Arabca (kan).
gam-âşinâ : gamın ne demek olduğunu, kendisi de çektiği için
iyi bilen.
mâh : Ay serv-i nâzımen : servi boylu işvelim
çâresâzımen : çâre bulanım, derdime devâ olanım
yâdet : hatırla, an dilşâdet : gönülden mutlu et
mesel : anlamlı söz sûz u güdâz : yanıp yakınma
hevâ : heves, istek, arzu, sevgi, hoşlanma

Güftenin anlamı:

Ey ilkbahar bûlbülü; âvâza,feryâda sebep olan nedir; şimdi
de, gam çekmenin ne demek olduğunu bilene şikâyet güliden
midir?..

"Sabrın sonu selâmet" derler ki, bu bir anlamlı sözdür; yanıp
yakınmayı bırak da başka bir istekde bulun.

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlû fâilâtün mef'ûlû fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "bu" kelimesinde, "sonu" kelimesi ikinci hecesinde, "bûlbûl-i" kelimesi "-i" tamlayanı ile "sûz-u güdâz"daki "-u" bağlaç'ında imâle yapılmıştır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmamış, mısra'ların (ikinci) parçalarını terennümde seslendirmemiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

Mısra'lar sonundaki "nevâya", "gam-âşinâya", "hevâya" kelimeleriyle kafiyelelendirme yapılmıştır.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğer bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı.

Güfte:

Ey bûlbûl-î rebî'î bâis nedir nevâya
Gûlden midir şikâyet bû dem gam-âşinâya

Konu:

Sevgiliden sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü:2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz :16 ölçü (içinde güfteden bölüm yok..)
Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)
M : --- (Miyân yok)
M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)
Tm : --- (Miyân terennümü yok)
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl. : --- (Miyân yok)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs tef' i	lün	fe	û	lün	
Zemîn'de:						
(AH)	Ey bül bü	lî	re	bî	î	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4	= 20
	bâ is ne	dir	ne	vâ	ya	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
	Gül den mi	dir	şî	kâ	yet	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
	bû dem gam	â	şî	nâ	ya	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20

Terennüm'de:

Tâ	diri tâ nâ	yelelelli yeni tiri	yele lelelelli	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 1	1 3 $1\frac{1}{2}$ 1 $1\frac{1}{2}$ 1 1	= 20
Tâ	nâ tâ nâ	yelelelli yeni tir	yele lelli	
1	1 2 $2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 1	1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2 2	= 20
	Sî nemide	câ	nîm sînbe	nîm
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$ 3 $1\frac{1}{2}$	4 = 20
	gönü lûmide	mâ	hîm sînbe	nîm
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$ 3 $1\frac{1}{2}$	4+1 = 20
+1)	Ey serivi	nâ	zî men a	man
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 3 1	4 = 20
	Ey çâ re	sâ	zî men a	man
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$	4 = 20
(AH)	lûtu funu la	be	nî yâd	et
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 4	4 = 20
	Bu benide	nî dil şâd	et a cânîm	
1	1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$ 1 1	3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2 2	= 20

**5.221.2 Miyânsız ve bend-i sâî'siz
Nakış lenkfahteler:**

1. Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle
Kanunî Hacı Arif Bey (1862-1911) HÎCAZ
2. Bûlbûl gibî demâdem olmaz mıyım negam-zen?
Hâfız Ahmed Irsoy (1869-1943) TAHİRBUSELİK

" ÇIKDIKCA SŪZ-İ DİLDEN.."

Kanûnî

Makam: Hicâz
Usûl : Lenkfahte

(Nakş Beste)

Beste: Hacı Arif Bey
Güfte: ?

Çık dık ca sŭ sŭ zi dil den câ nâ fi gâ gâ nŭ nâ le Gel dık ce yâ yâ da hic rin zeh râ bo lur pi yâ le Gel e fen dim dil pe sen dim gön lŭ mü ben sa na ver dim gel e fen dim dil pe sen dim gön lŭ mü ben sa na ver dim

Aş kın la dil ol du sū zan
mer ha met kıl sen e fen dim
Zeh rā bo lur
pi yā le
Ter dil lâ nā yel lel li
tâ nā tâ nā ten
gel a câ nım rû yi mâ hım
hā li me rah mey le şâ hım
be li be li be li öm rüm
be li be li mî rim
Zeh rāb o lur pi yā le (SON)

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figan-ü nâle
Geldikce yâda hicrin zehrâb olur piyâle

Gel efendim dil-pesendim gönlümü ben sana verdim
Gel efendim dil-pesendim gönlümü ben sana verdim
Aşkınla dil oldu sûzan merhamet kıl sen efendim
Zehrâb olur piyâle piyâle
Ter dil lâ nâ yel lel li Tâ nâ tâ nâ te ne nen ni
Gel a cânım rû-yi mâhım hâlîme rahmeyle şâhım
Beli beli beli ömrüm beli beli beli mîrim
Zehrâb olur piyâle

Kelime ve terkipler:

sûz-dil : gönül ateşi (ıstırap) cânâ : ey sevgili
figan : feryâd nâle : inilti figan-ü nâle :
inilti ve feryâd
yâd : hatır hicr : ayrılık zehrâb : zehirli su
piyâle : şarap kadehi
dil-pesendim : gönlümün beğendiği oldu sûzân :
yanar oldu
rû-yi mâhım : ay yüzlüm rahmeyle : merhamet et, acı
ömrüm : hayâtım mîr : âmir, kumandan, vâlî (saygıdeğer)

Güfthenin anlamı:

Sevgili!.. Yanan gönülden inilti, feryâd çıktıkça ve ayrılığı hatıra geldikçe şarap kadehi zehirli bir su olur.

Güfthenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün
- - . - . - - - - . - - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir.

Güftede imâle, zihaf bulunmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci) parçasını terennüm sonunda seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, bu özellikte güfte seçmiştir. 1 beyitten ibâret güftede mısra'lar mânâca birbirini bütünlendirmektedir.

Güftenin kafiyeleleri:

Beyitin mısra'ları sonundaki "nâle" ve "piyâle" kelimeleri ile tam-kafiye yapılmıştır; kafiyelelendirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Güfte, bir Gazel'in matlaı veya müfred (1 beyitten ibâret şiir) olabilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Güfte:

Çıkıldıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle
Geldikce yâda hicrin zehrâb olur piyâle

Konu: Sevgiliye seslenişler..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile

Z : 8 ölçü (2 mısraa ayrı ezgide 4'er ölçü)

Z Röpriz Bağl.: ---

Z-Tz Bağl. : Yok

Tz : 16 ölçü ("Zehrâb olur piyâle" 2'şer ölçüde tekrarlı)

Tz-M Bağl. : --- (Miyân yok)

M : --- (Miyân yok)

M-Tm Bağl. : --- (Miyân yok, miyân terennümü yok)

Tm : --- (Miyân terennümü yok)

Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)

M-Z Bağl. : --- (Miyân yok)

Tz-Z Bağl. : --- (Eser terennümüle bitiyor.)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Mūs	tef'	i	lūn	fe	û	lūn	
Çık	dık	ca	sûz	i	dil	den		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	4	$3\frac{1}{2}$	= 20
câ	nâ	fi	gan	û	nâ	le		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
Gel	dik	ce	yâd	a	hic	rin		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
zeh	râb	o	lur	pi	yâ	le		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4	= 20

Terennium:

Gel	e	fen	dim	dil	pe	sen	dim	gön	lû	mû	ben	sanaverdim	(*)
1	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1 1 = 20
Aş	kın	la	dil	ol	du	sû	zan	mer	ha	met	kıl	senefendim	
1	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	1	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1 1 = 20
Ẓ	Zeh	râb	o			lur			pi	yâ	le		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$			$3\frac{1}{2}+1$			$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4		= 20
Ter	dil	lâ	nâ	yel	lel	li	tâ	nâ	tâ	nâ	tenenenni		
1	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1	1	1	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1 1 = 20	
gel	a	câ	nım	rû	yi	mâ	hım	hâ	li	me	rahm	eyleşâhım	
1	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	1	1	2	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1 1 = 20
¶	be	li	be	li	be	li	öm	rüm	be	li	be	li	belimîrim
$\frac{1}{2}$	1	1	$2\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 = 20
	Zeh	râb	o			lur			pi	yâ	le		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$			$3\frac{1}{2}+1$			$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4		= 20

(*) Bu satır aynen 1 kere daha..

Beste: Hâfız Ahmed Irsoy
Güfte: ?

Beste: Hâfız Ahmed Irsoy

Gifte: ?

(AH) Bü lü bül gi bi

bi dem â dem

o lu maz m1 y1m

ne gam zen

Bir nev be hâ

hâ r1 hüs nün

mes hũ ri â

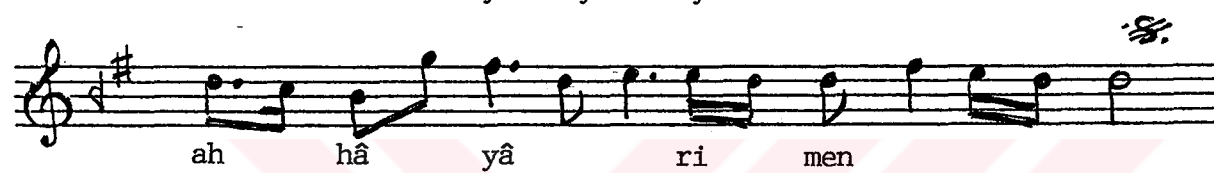
â n1 y1m ben (SON)

Ah a câ ni men

ah câ nâ n1 men

dil ne vâ zî men

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Bülbül gibî demâdem/olmaz mıyım negam-zen
Bir nev-behâr-ı hüsnün meshûr-i ânıyım ben

Ah a cânı men, Ah a cânı men,
Dil nevâzı men, a zîbâyı men
Bir nev-behâr-ı hüsnün meshûr-i ânıyım ben
Te ne nen ni te ne nen ni
dir dir tâ nâ te ne nen ni
gel a cânı men, rûy-i mâhım
hâlîme rahmeyle yârim
beli beli beli ömrüm, beli beli beli mîrim
ahhâ heyyi yâr, ahhâ heyyi hey
ahhâ heyyi hey, ahhâ yâri men

Kelime ve terkipler:

demâdem : vakit vakit, sık sık
negamzen (nagam-zen) : nağmeler meydana getiren, nağmekâr
bir nevbehâr-ı hüsnün : ilkbahârında bir güzelliğin
meshûr : sihirlenmiş ân : güzellik câzibesini
meshûr-i ânıyım ben : bir güzellik câzibesinin sihri-
ne kapılmışım ben

Güftenin anlamı:

Ben, ilkbahârında bir güzelliğin sihrine kapılmışım,
devamı, bülbül gibi bir nağmakârım.

Güftenin konusu: Sevgilinin düşürdüğü hâlin açıklanışı

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün
- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkep ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır); 4 uzun hece birbirini izlemektedir.

"gibi" kelimesinin son hecesinde imâle yapılmıştır. (Mısra' sonlarındaki hecelerde ve kelime sonlarındaki hecelerde, tamlayanyarda imâle, vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için kusur sayılmamaktadır.

Veznin bozulmaması için "demâdem" ile "olmaz mıyım" kelimeleri arasında ulama=vasl=liyezon yapılmaması gerektiği " / " işaretiyle belirtilmiştir.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği:

Her mısra' 2 adet "müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..)

1 beyitten ibaret güftenin mısra'ları, mânâca birbirini бүtünlemektedir.

Güftenin kafiyeleleri:

1 beyitten ibaret güftenin mısra'ları sonundaki "negamzen" ve "ben" kelimeleri birbiriyle kafiyelelidir (mukaffâdır).

Kafiyeleendirme kusursuzdur.

Kafiyelelerden sonra redif bulunmamaktadır.

Güftenin nazım şekli:

1 beyitten ibaret güfte bir gazel'in matla'ı (başlangıç beyiti) veya müfred (1 beyitlik şiir) olabilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn. **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı
Tz = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı, **M** = Miyân, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı, **M-Tm bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı, **Tm** = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden Zemîne dönüşte bağlantı,

Form yapısı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : (AH) ile (1 birim-zaman değerinde)

Z : 8 ölçü (2 mısra'a ayrı ezgide 4'er ölçü)

Z Röpriz bağl.: ---

Z-Tz bağl. : Yok

Tz : 20 ölçü (4 ölçü lâfzî+4 ölçü Zemîn 2.ci mısra'ı ve ezgisi+2 ölçü röprizli îkâî+8 ölçü lâfzî)

Tz-M bağl. : --- (Miyân yok)

M : --- (Miyân yok)

M-Z bağl. : --- (Miyân yok)

M-Tm bağl. : --- (Miyân yok, Miyân terennümü yok)

Tm : Yok

Tm-Z bağl. : --- (Miyân terennümü yok)

Tz-Z bağl. : Terennümden, Zemîn 2.ci mısra'ına bağlantısız dönüş

Eserin bitişi : Eser, 2.ci mısra' ile son buluyor.(Bu güfte ve ve ezgi, Terennüm içinde aynen mevcuttur.)

"Bülbül gibi demâdem.." Tâhîrbûselik/Lenkfahte Hâfız Ahmed Irsoy

Ölçü Nu.ları	Müs	tef	'i	lün	fe	'û	lün	müs	tef	'i	lün	fe	'û	lün		
01-02-03-04	AH	Bül	bül	gî	bî	de	mâ	dem	ol	maz	mı	yım	ne	gam	zen	
	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4
05-06-07-08	Ẓ	Bir	nev	be	hâ	rı	hüs	nün	mes	rû	rî	â	nı	yım	ben	
	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4
09-10	AH	a	câ	nî	men	(9.cu ölçüdeki "AH a cânı men" ile 10.cu ölçüdeki "AH a cânı men" arasında ezgi farkı pek azdır.)										
	1	1	3	1½	3½											
11-12	dil	ne	vâ	zî	men	a	zî	bâ	yî	men						
	1	1	3	1½	3½	1½	½	3½	½	4						
13-14-15-16	Ẓ	Bir	nev	be	hâ	rı	hüs	nün	mes	rû	rî	â	nı	yım	ben	
	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4	1	1	3	1½	3½+1	1	4	4

17 Te ne nen ni te ne nen ni
18 Dir dir tâ nâ te ne nen ni
19 Gel a câ nım rû yi mâ him
20 Hâ li me rah mey le yâ rim
21 Be li be li be li öm rüm
22 Be li be li be li mî rim
1 1 3 1½ 1 ½ 1 1

23 ah hâ hey hey
24 ah hâ hey hey
25 ah hâ hey hey
1 1 4 4

26 ah hâ yârî men (26: ah hâ yâr men
1 1 3½ ½ 4 1 1 4 4)

(Yukarıdaki şema, Dr.Cahit Öney'in târîfine göre düzenlenmiştir.)

Yapılan görüşmede Dr.Cahit Öney şunları bildirmiştir:

H.S.Arel'in "Aruz-u Musiki" risâlesi, Musiki Mecmuası ve sonra da Murat Bardakçı tarafından yayımlanmıştır. "Aruz-u Musiki", "Aruz ve Musiki" demektir; "arûz vezni ile mûsıkîmiz arasındaki ilişkiler" anlaşılmakta ve dar mânâda, konuda kalmaktadır. "Arûz-ı mûsıkî=Mûsıkînin arûzu" deyimi ise daha kapsamlıdır: 1.Mûsıkînin arûzu; "Nazımda arûz ne değerde ise, bu bilgiler de mûsıkîmiz için aynı değer ve ehemmiyettedir" demektir.

2."Arûz", "Çadırın orta direği" mânâsına geldiğinden, "arûz-ı mûsıkî" deyimi, "mûsıkîmizin ana-direği, temeli, esâsı.."çağrışımlarını da yapmaktadır. Klasik edebiyâtımızda böyle çok mânâlara gelen kelimeler, terimler kullanılmış ve "Edebî san'atlar"da buna "Tevriye" adı verilmiştir.

H.S.Arel'in "Aruz-u Musiki" risâlesi; konunun birinci bölümü Sarf

ve Nahiv (prozodi)dir ve Batılı görüşüyle değil, kudemâ ifâdesiyle yazılmıştır; nazarî bilgiler vermektedir. Bu ilmin esas bölümü ise türlere, formlara, usûllere ve çok defa da güftenin arûz vezinlerine göre farklılıklar gösteren kompozisyon şemaları'dır. Bu şemalar gizli tutulmuş, ustadan-çırağa devredilmiştir. Bu şemaların en basiti "Ağıraksak şeması" dır. Bu şemalı besteleme, notasız devirde eserin hâfızada kalmasında yardımcı olurdu; diğer bir faydası, hatâlı notalarda eser tashîhi veya tâmîri için yardımcı olmasıdır.

Hâfız Ahmed Irsoy'un bu konuyu bildiği, fakat neşretmediği, öğretmediği anlaşılmaktadır. Konunun ayrıntılarıyla araştırılması, farklı ve benzer şemaların ortaya çıkarılması ile form bilgilerimiz genişleyecektir.

"Arûz-ı mûsikî" deyimi, dilimiz genel âhenk kuralı gereği "Arûz u Mûsikî" şeklini almıştır. ("..ûz" ve "mû" kalın sesleri arasındaki "-ı" tamlayanı ile dudaklar büzülüp açılmaktadır: kabz-bast, makbûz-mebsût..)

Bunun gibi, "orta çağ" anlamındaki "kurûn-ı vustâ" da, "kurûn-u vustâ" şeklinde telâffuz edilmiştir.

Hâfız Ahmed Irsoy'un "Bülbül gibi demâdem.." güfteli bu Tâhîrbûselik/Lenkfahte eseri, güfte-ezgi tekrarları yönünden, Zekâî Dede Efendi'nin "Hicr-i lebinde.." güfteli Hicâzkâr ve "Baktıkça hüsn-ü ânına.." güfteli Hüseyînâşîrân Nakış Lenkfahte eserlerini andırmaktadır.

5.221.3 Miyânlı ve bend-i sânf'siz

Nakış lenkfahteler:

1. Açıldı sahn-i gülşen çeng-ü çegânelerle
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) NEVAKÜRDÎ
2. Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) HİCAZKAR
3. Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) HÜSEYNİAŞİRAN
4. Mübtelâyım bir perîyē dilsitânım kim bilir
Zekâî Dede Efendi (1825-1897) GERDANİYE
5. Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş
Ali Rif'at Çağatay (1867-1935) NİHAVEND
6. Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) HÜSEYNİ
7. Cânâ beni aşkınlâ ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) VECHİARAZBAR
8. Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düşdüm ben
Zeki Arif Ataergin (1896-1964) DİLKEŞHAVERAN

8 miyânlı ve bend-i sânf'siz Nakış lenkfahte
bu bölümde ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu inceleme sonunda, her ikisi de Zekâî Dede Efendi'ye âit
"Hicr-i lebinle.. Hicâzkâr" ve "Baktıkça hüsn-ü ânına..
Hüseynîaşîrân" 2 Nakış lenkfahtenin, şimdiye kadar yayımlanmamış özellikleri de ortaya çıkarılmıştır.

" AÇILDI SAHN-I GÜLŞEN.."

Makam: Nevâkirdî
Usûl : Lenkfahte

(Nakş beste)

Beste: Zekâî Dede Ef.
Güfte: ?

(AH) A çıl dı sa
sah nı gü lü şen
çen gū çe gā
gā ne ler le
Şevk â ver ol
ol du me ci lis
hey hey te râ
râ ne ler le
hey hey yâ ri men
hey hey mi ri men
mi ri men
dir dir tâ tâ nâ nâ te ne nen dir
dir dir tâ tâ nâ nâ te ne nen dir

til lil lâ nâ te ne nen dir
til lil lâ nâ te ne nen dir

Hey hey te râ
Vă hî be hâ

râ ne ler le
hâ ne ler le (SON)

Ey nev ni hâ

hâ li iș și ve

gel bez mi ze

zev ka han dan

Red det me â

â ș1 kâ n1

vă hî be hâ

hâ ne ler le

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Âçıldı sahn-i gülşen çeng-û çeganelerle
Şevkaver oldu meclis hey hey terânelerle

Terennüm:

Hey hey yârimen Hey hey mîrimen
dir dir tâ nâ te ne nen dir Til lillâ nâ te ne nen dir
I.Hey hey terânelerle II.Vâhî bahânelerle

Miyânhâne:

Ey nevnihâl-i işvê gel bezm-i zevka handân
Reddetme âşıkânî vâhî behânelerle

Kelime ve terkipler:

sahn-i gülşen : gülbahçesi meydana çeng-u çegane-
lerle : çalgılı şenliklerle şevkaver oldu : şevk
getirdi nevnihâl-i işve : ey işveli tâze fidan
bezm-i zevka : içkili zevk meclisine handân :
gülerek vâhî : boşuna, geçersiz mîrimen: efendim

Güftenin anlamı:

Gülbahçesi çalgılı şenliklerle açıldı; meclis "hey! hey!"
terânelerle şevk getirdi..

Ey işveli tâze fidan, geçersiz bahânelerle âşıklarını red-
detme, içkili zevk meclisine gülerek gel!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerın uzunluk
ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi
arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)
Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır.); 4 uzun hece birbirini izlemektedir.
"açıldı" kelimesinin ilk, "işve" ve "âşıkânî" kelimelerinin
son heceleriyle "-u" bağlaçında imâle yapılmıştır. (Aslında,
"açıldı" kelimesinin ilk hecesinde imâle yoktur; kelimenin
Dîvân edebiyâtında ve Osmanlıcada yazılışı-okunuşu böyledir.

Örnekler: "Bir kimseye açılmaz idim dâmenin_olsam", "Açıldı hevâ seyr-i çemenzâr gerekdir"... "Açıldı lâle-izârın ciğer- de dâğ-ı derûn" mısra'ının ilk hecesinde ise, Dîvân edebiyâtı değerlendirmesine göre, bir arûz hatâsı olan "zihaf" söz konusudur: uzatılması gereken hece, vezne uydurabilmek için kısa okutulmuştur.)

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve beyitlerin 2.ci mısra'larının 2.ci yarılarını ("hey hey terânelerle" ve "vâhî bahânelerle") terennüm sonunda seslendirmiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

"çeganelerle", "terânelerle", "bêhânelerle" kelimeleriyle kafiyeleştirme yapılmıştır; bu kelimeler sonundaki "lerle" ekleri ise redif'dir. Kafiyeleştirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğer bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Güfte:

^
Açıldı sahn-i gülşen çeng-û çeganelerle
Şevkaver oldu meclis hey hey terânelerle
Ey nevnihâl-i işvê gel bezm-i şevka handân
Reddetme âşıkânı vâhî behânelerle

Konu:

Sevgiliye sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile

Z : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü

Z Röpriz Bağl.: ---

Z-Tz Bağl. : Yok

Tz : 6 ölçü: (son 2 ölçüde 2.ci mısra' 2.ci bölümü ezgili)

Tz-M Bağl. : Yok

M : 8 ölçü: (son 2 ölçüde 2.ci mısra' 2.ci bölümü ezgili)

M-Tm Bağl. : Miyân terennümü yok

Tm : Miyân terennümü yok

Tm-Z Bağl. : Miyân terennümü yok

M-Z Bağl : --- (Miyân'dan zemin terennümü'ne dönülüyor.)

M-Tz Bağl. : Yok

NOT: Zemîn-terennümü, Zemîn'den sonra okunduğunda son 2 ölçüde Zemîn 2.ci mısra'ı 2.ci bölümü; Miyân'dan sonra ise Miyân 2.ci mısra'ı 2.ci bölümü güftesiyle ve her iki hâlde de aynı ezgiyle okunuyor. Daha evvelki 4 ölçüde de lâfzî ve îkâf terennümler tamâmen aynı olduğundan, ayrıca bir Miyân-terennümü düşünülmemiştir.

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Müs tef' i lün fe û lün

Zemîn'de:

(AH) $\bar{A}$ çıl dı sah nı gül şen
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 20

çen gu çe ga ne ler le
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 20

Şevk â ver ol du mec lis
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 20

hey hey te râ ne ler le —
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 = 20

Terennüm'de:

Hey hey yâ ri men hey hey mî ri men
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 = 20

dir dir tâ nâ tenenendirTillil lâ nâ tenenendir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 1 1 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 1 1 = 20

Hey hey te râ ne ler le
Vâ hî be hâ ne ler le
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 = 20

Miyânâne'de:

Ey nev ni hâl i iş ve
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 = 20

gel bez mi zev ka han dâñ
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 = 20

Red det me â şı ka nı
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 20

vâ hî be hâ ne ler le
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 = 20

" HİCR-İ LEBİNDE YÂRİN.."

(Nakş Beste)

Makam: Hicâz-kâr

Beste: Zekâî Dede Ef.

Usûl : Lenkfahte

Güfte: ?

(AH) Hic ri le bin
de yâ rin
bir dil ki ol
du nâ hoş
Cem sun sa gön
lün it mez
câ mî ci han
nû mâ hoş
Terennüm AH â câ nî men
câ nâ nî men
câ mî ci han

nü mâ hoş

Miyân (AH) Her rû zû şeb

gö nül den

câ nâ nî mîn

ha yâ lî

Git mez i se

e fen dim

ben den ya na

he vâ hoş

iyân terennümü Dir dir te ne ne ne nen ni

til lîl le ne le ne nen dir

The image shows a musical score for a song, consisting of four staves of music. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are in Vietnamese. The first two staves are marked with 'I' and 'II' above them, indicating different parts of the melody. The lyrics are: 'tâ nâ dir ten' on the first staff, 'tâ nâ dir ten' on the second staff, 'ben den ya na' on the third staff, and 'he vâ hoş (SON)' on the fourth staff. The music is written in a simple, clear style, suitable for a children's song or a simple melody.

I

tâ nâ dir ten

II

tâ nâ dir ten

ben den ya na

he vâ hoş (SON)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâ-hoş
Cem sunsa gönlün etmez câm-î cihannümâ hoş
Her rûz-ü şeb gönüldē cânânımın hayâli
Gitmez/isē efendim benden yanā hevâ hoş

İlk beyit Zemîn, ikinci beyit Miyân olarak bestelenmiştir.

Zemîn terennümü:

AH â cânıman cânânımen câm-ı cihannümâ hoş

Miyân terennümü:

Dir dir te ne ne ne nen ni til lil le ne le ne nen dir
Tâ nâ dir te nen tâ nâ dir te nen
Benden yana hevâ hoş

Kelime ve terkipler:

hicr-i lebinde : dudağının ayrılığında dil:gönül
nâ-hoş : hoş gitmeyen, memnun olmayan
Cem : İran mitolojisine göre içkinin îcatcısı olan,
Hz. Nûh zamânında yaşamış hükümdâr..
câm-ı cihannümâ : içinde dünyâyı seyrettiren kadeh
rûz-ü şeb : gece-gündüz cânımen : cânım..

Güftenin anlamı:

Bir gönül sevgilinin dudağının ayrılığını tadıp nâhoş olmuşsa, içkinin îcatcısı Cem, içinde dünyâyı gösteren kadehi sunsa gene de hoş olamaz!..

Cânânımın hayâli gece-gündüz gönlümden gitmez ise benden yana hava hoş.. Yeterki o rahatsız olmasın!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de, böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)
Bu vezin çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır); 4 uzun hece birbirini izlemektedir.

"gönülde", "ise", "yana" kelimeleri son heceleriyle "hicr-i ..", "câm-ı .." tamlamaları "-i", "-ı" tamlayanlarında imâle yapılmıştır. Mısra' ve kelime sonlarındaki kısa hecelerde, tek kısa heceden ibâret kelimelerde, bağlaç ve tamlayanlarda imâle Dîvân edebiyâtında çok görülmekte ve (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri takdirde) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğini değerlendirmiş ve beyitlerin 2.ci mısra'larının 2.ci yarılarını ("câm-î cihannümâ hoş", benden yanâ hevâ hoş") terennüm sonunda seslendirmiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar sonundaki "nâ-hoş", "cihannümâ hoş" "hevâ hoş" kelimeleriyle kafiyeleştirme yapılmıştır; "hoş" kelimeleri rediftir.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile maḥlâs olmayan bir beyiti bir araya getirilerek güfte yapıldığı söylenebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı.

Güfte:

Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâ-hoş
Cem sunsa gönlüm_itmez câm-î cihannümâ hoş
Her rûz-ü şeb gönüldē cānânımın hayâli
Gitmez/isē efendim benden yanā hevâ hoş

Konu: Sevgiliye sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 4 ölçü: Z'in 1,6,7,8.inci ölçülerindeki ezgi
Tz-M Bağl. : Yok
M : 8 ölçü: Z ve M son 4 ölçüleri ortak ezgili
M-Tm Bağl. : Yok
Tm : 8 ölçü(röprizle). Z ve Tm son 2 ölçüsü ortak ezgili
Tm-Z Bağl. : ---
M-Z Bağl. : ---
M-Tz Bağl. : ---

Görüldüğü gibi **bu eserin form yapısının özellikleri vardır :**

- 4 ölçülük Zemîn terennümü, bütünüyle Zemîn'in ezgilerinden ibârettir.
- 8 ölçülük Miyân'ın son 4 ölçüsü Zemîn'in ezgilerinden ibârettir.
- 8 ölçülük Miyân terennümünün son 2 ölçüsü Zemîn'in ezgileridir.

Zekâî Dede Ef.nin "Hicr-i lebinle.." güftteli Hicâzkâr Lenkfâhte Nakş-bestesinin **form özellikleri** detaylı olarak incelenecektir :

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Müs	tef' i			lün	fe	û	lün
Zemîn'de:							
(AH)	Hic	rî	le	bin	de	yâ	rin
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20
﴿	bir	dil	ki	ol	du	nâ	hoş
1	1	$3\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4+1	1	4	4 = 20
﴿	Cem	sun	sa	gön	lün	it	mez
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20
﴿	câ	mî	ci	han	nü	mâ	hoş
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20

Zemîn terennümü'nde:

(AH)	â	câ	nî	men	câ	nâ	nî	men
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4 = 20
﴿	câ	mî	ci	han	nü	mâ		hoş
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4		4 = 20

Miyân'da:

(AH)	Her	rû	zü	şeb	gö	nül	den
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20
﴿	câ	nâ	nî	mîn	ha	yâ	li
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20
﴿	git	mez	i	sē	e	fen	dim
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20
﴿	ben	den	ya	nâ	he	vâ	hoş
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4 = 20

Miyân terennümü'nde:

Dir	dir	te	ne	nene	nenni	til	lil	le	ne	lene	nendir			
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	1	1	= 20
							Tâ	nâ	dir	ten				
							1	1	4	4	= 10			
﴿	ben	den	ya	nâ	he	vâ	hoş							
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20						

Zekâî Dede Ef.nin "Hicr-i lebinle.." güfteli
Hicâzkâr/Lenkfâhte Nakş-bestesinin
f o r m ö z e l l i k l e r i :

Eserin (Miyân terennümü röpriziyle) 26 ölçüsü, ezgileri yönünden birbiriyle karşılaştırıldığında 2 tür oldukları görülmektedir.

A- Temel ezgiler:

- Zemîn'in 8 ölçüsü (bütünü);
- Miyân'ın 4 ölçüsü (ilk yarısı);
- Miyân-terennümü'nün ilk 4 ölçüsü.

B- Uydu ezgiler (Temel ezgilerden alıntılar):

- Zemîn-terennümü'nün bütünü (4 ölçü).
(Zemîn 1,6,7,8ci ölçüleridir.)
- Miyân'ın 4 ölçüsü (ikinci yarısı)
(Zemîn 6,7,8ci ölçüleridir.)
- Miyân terennümü'nün son 2 ölçüsü
(Zemîn'in 7,8ci ölçüleridir.)

Uydu ezgiler, yalnızca Zemîn ölçülerinden oluşturulmuştur.

<u>Zemîn'in 1 ölçü uzunluğunda temel ezgileri</u>	<u>Bestenin hangi bölümünde kullanıldığı</u>
1. (AH=♩) Hicr-i lebin	Tz. 1ci ölçüsünde: (AH=♩) Cânımen
2. . . . de yârin	- - -
3. ✎ bir dil ki ol	- - -
4. . . . du nâhoş	- - -
5. ✎ Cem sunsa gön	M. 5ci ölçüsünde: ✎ gitmez ise
6. . . . lün itmez	1-Tz. 2ci ölçüsünde: cânânımen 11-M. 6ci ölçüsünde: . . . efendim
7. ✎ câm-ı cihan	1-Tz. 3cü ölçüsünde: ✎ câm-ı cihan 11-M. 7ci ölçüsünde: ✎ benden yana 111-Tm. 5ci ölçüsünde: ✎ benden yana
8. . . . nümâ hoş	1-Tz. 4cü ölçüsünde: . . . nümâ hoş 11-M. 8ci ölçüsünde: . . . hevâ hoş 111-Tm. 6ci ölçüsünde: . . . hevâ hoş

Zekâî Dede Ef.nin "Hicr-i lebinle.." güfteli
Hicâzkâr/Lenkfâhte nakş-bestesinin form özelliği, nota ile
de gösterilmiştir.

Zekâf Dede Efendi'nin **Hicr-i lebinde yârin..** - Hicazkâr / Lenkfahte Nakış-beste'sinde ezgi yönünden mustakil veya birbirine eşit ölçüler aşağıda gösterilmiştir (benzer özellikler için aynı Bestekârın Hüseyinâşîran ve Baktıkca hüsn-ü ânına.. güftteli eseri incelemesine bakınız.)

<u>Ölçü no.</u>	<u>Aynı ezgide ölçülerin no.ları</u>
01	09
02 (mustakil)	- - - (Zemîn 2.ci ölçüsü)
03 (mustakil)	- - - (Zemîn 3.cü ölçüsü)
04 (mustakil)	- - - (Zemîn 4.cü ölçüsü)
05	17
06	10, 18
07	11, 19, 25
08	12, 20, 26
09	01
10	06, 18
11	07, 19, 25
12	08, 20, 26
13 (mustakil)	- - - (Miyân 1.ci ölçüsü)
14 (mustakil)	- - - (Miyân 2.ci ölçüsü)
15 (mustakil)	- - - (Miyân 3.cü ölçüsü)
16 (mustakil)	- - - (Miyân 4.cü ölçüsü)
17	05
18	06, 10
19	07, 11, 25
20	08, 12, 26
21 (mustakil)	- - - (Miyân terennümü 1.ci ölçüsü)
22 (mustakil)	- - - (Miyân terennümü 2.ci ölçüsü)
23 (mustakil)	- - - (Miyân terennümü 3.cü ölçüsü)
24 (mustakil)	- - - (Miyân terennümü 4.cü ölçüsü)
25	07, 11, 19
26	08, 12, 20

" HİCR-İ LEBİNDE YÂRİN.."

(Nakş Beste)

Makam: Hicâzkâr
Usûl : Lenkfâhte

Beste: Zekâî Dede Ef.
Güfte: ?

1-(AH) Hic ri le bin

2- de yâ rin -

3- bir dil ki ol

4- du nâ hoş

5- Cem sun sa gön
17- git mez i se

6- lün it mez
10- câ nâ nı men
18- e fen dim

7- câ mı ci han
11- câ mı ci han
19- ben den ya na
25- ben den ya na

8- nü mâ hoş
12- nü mâ hoş
20- he vâ hoş (21.ölçüye)
26- he vâ hoş (SON)

9- AH â câ nı men

Miyân 13- AH Her rû zü şeb

14- gö nül den

15- câ nâ nı mın

16- ha yâ li

21- Dir dir te ne ne ne nen ni

22- til lil le ne le ne nen dir

23- tâ nâ dir ten

24- tâ nâ dir ten

Bu nota, bestenin bölümlerinde tekrarlanan, en az 1 usûl süresindeki ezgileri göze çarpacek şekilde göstermek için yazılmıştır. Güftenin başındaki rakamlar, eserin normal yazımındaki nota satırları sırasını bildirmektedir.

Bu notada gösterilenlerin dışında, Zemîn ile Zemîn-terennümü ilk ölçüleri ezgileri de birbirinin aynıdır.

" BAKDIKCA HÜSN-Ü ÂNINA.."

Makam: Hüseyinîşîran
Usûl : Lenkfahte

(Nakş Beste)

Beste: Zekâî Dede Ef,
Gifte: ?

Bak dık ca hüs
hüs nü â nı na
hay rân o lur
â şık la rın
Gel dık ce hi
hic rın yâ dı na
nâ lân o lur
â şık la rın
Ah a câ nı men
a mî ri men
Hay rân o lur

â şık la rin

Că nım yâ lâ ye le lel li

yen tir ye le lel li

om rım yâ lâ ye le lel li

yen tir ye le lel li

Hay rân o lur

â şık la rin

Süz dük ce çeş

çeş mi mes ti ni

bin nâ zü bin

ref tâ ri le

Bir nim ni gâ
hı lût fi le
han dân o lur
â şık la rın
Ah a câ ni men
a mĩ ri men
Han dân o lur
â şık la rın (SON)

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Baktıkca hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Geldikce hicrin yâdına nâlân olur/âşıkların

Süzdükce çeşm-i mestini bin nâz ü bin reftâr ile
Bir nim-nigâh-ı lûtf ile handân olur/âşıkların

Kelime ve terkipler:

hüsn-ü ân : güzellik yâdına : hatırına
nâlân : inleyen çeşm : göz mest : sarhoş
reftâr : gidiş, salınarak edâlı yürüyüş
nim-nigâh : yarım bakış, göz ucuyle bakma
handân : gülen, gülücü, güler yüzlü, güleç

Güfthenin anlamı:

Güzelliğine baktıkca âşıkların hayrân olur. Ayrılığın hatıra geldikce âşıkların inleyip sızlanır. Edâlı yürüyüşlerin ve cilvelerininle baygın gözlerini süzdükce, göz ucuyle bir bakışını lûtf bilerek âşıklarının yüzü güler!..

Güfthenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
- - . - - - . - - - . - - - . -

Müstef'ilâtün fâilün müstef'ilâtün fâilün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de, bu güfthenin vezni yukarıda yazıldığı gibidir.

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (12 hece uzun, 4 hece kısadır.)

"ânına", "yâdına", "mestini", "ile" kelimeleri son hecele-
rinde; "hüsn-ü"deki "-ü" bağlaç'ında; "çeşm-i .." ve
"nim-nigâh-ı .." tamlamalarındaki "-i", "-ı" tamlayanla-
rında imâle yapılmıştır. Mısra' ve kelime sonlarındaki kısa
hecelerde, tek kısa heceden ibâret kelimelerde, bağlaç ve
tamlayanlarda imâle Dîvân edebiyâtında çok görülmekte ve
(vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri takdirde) kusur sayıl-
mamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2'şer adet "Müstef'ilün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (8 + 8 duraklı Hece vezni gibi..) Bes-tekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve Zemîn-terennümünde 1.ci mısra' 2.ci parçasını: "hayrân olur âşıkların", Miyân terennümünde ise 4.cü mısra' 2.ci parçasını: "handân olur âşıkların" seslendirmiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

Mısra'lardaki "hayrân", "nâlân", "handân" kelimeleri birbirleriyle kafiyelelidir; kafiyeleleri izleyen "olur âşıkların" ise rediftir.

güfte, bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) ile diğeri bir beyitenden yapılmıştır, denilebilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn
terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden
zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte
bağlantı.

Güfte:

Baktıkca hüsn-ü ânînâ hayrân olur/âşıkların
Geldikce hicrin yâdînâ nâlân olur/âşıkların

Süzdükce çeşm-î mestinî bin nâz ü bin reftâr ile
Bir nim-nigâh-î lûtf ile handân olur/âşıkların

Konu:

Sevgiliye sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile
Z : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 10 ölçü
Tz-M Bağl. : Yok
M : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
M-Tm Bağl. : Yok
Tm : 4 ölçü
Tm-Z Bağl. : ---
M-Z Bağl. : ---
M-Tz Bağl. : --

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs	tef	'i	lün	müs	tef	'i	lün	
Zemîn'de:	Bak	tık	ca	hüs	nû	â	nı	na	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	$3\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4	= 20

	hay	rân	o	lur	â	şık	la	rın	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

	Gel	dik	ce	hic	rın	yâ	dı	na	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	$3\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4	= 20

	nâ	lân	o	lur	â	şık	la	rın	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

Zemîn terennümü'nde:

(AH)	a	câ	nı	men	a	mî	ri	men	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

	Hay	rân	o	lur	â	şık	la	rın	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	20

câ	nım	yâ	lâ	yelelelli	yen	tir	yelelel	li	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	1	1	$1\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2	4	= 20

öm	rüm	yâ	lâ	yelelelli	yen	tir	yelelel	li	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	1	1	$1\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2	4	= 20

	Hay	rân	o	lur	â	şık	la	rın	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

./..

Müs tef 'i				lün müs tef 'i				lün	
Miyân'da:									
Süz dük ce				çeş	mî mes	ti	ni		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	$\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	= 20
bin nâz ü				bin ref târ	i	le			
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20
Bir nim ni				gâh	î lûtf	i	le		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20
han dân o				lur	â şık	la	rın		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

Miyân terennümü'nde:

Ah	a	câ	nı	men	a	mîr	i	men	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20
Han dâñ o				lur	â şık	la	rın		
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	4	4	= 20

N O T L A R :

Zekâî Dede Efendi'nin **Hicr-i lebinle yârin..** Hicazkâr ve **Baktıkca hüsn-ü ânına..** Hüseyñîaşîrân Lenkfahte Nakış-beste'leri önemli özellik ve ayrıcalıklar taşımaktadır. (Hicr-i lebinle.. Hicâzkâr/Lenkfahte Nakış-beste'in özellikleri kendi bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.)

1- **Baktıkca hüsn-ü ânına..** Hüseyñîaşîrân/Lenkfahte Nakış-beste toplam 30 ölçüdür. Bunlardan 03, 04, 06, 19, 20, 21, 22, 24, 29 numaralı 9 ölçünün müstakil ezgileri vardır; geri kalan 21 ölçü ortak ezgiler taşımakta ve bu güfte (ve terennümler) heceleri aynı uzunluktadır. Bu tür beste özelliği ilk defa ortaya çıkarılmış olunmaktadır.

2- Baktıkca hüsn-ü ânına.. Hüseynîaşîrân/Lenkfahte Nakış-beste'de:

Her ölçü 1 + 1 birim-zaman değerinde 2 hece (veya münhasıran tek numaralı ölçülerin çoğunluğunda 1 ES, 1 Hece) ile başlamaktadır.

Çift numaralı ölçülerde güfte (ve terennüm) heceleri sırasıyla 1 + 1 + 4 + 4 birim-zaman değerlerinde seslendirilmiştir.

Bu eserde, güfte ve terennüm heceleri büyük çoğunlukla (30 ölçüden 28'inde) bir ölçüden diğerine taşmamaktadır. 2 ölçüde görülen farklılık, ağızdan-kulağa nakiller sonucu da olabilir. Örnek olarak "hüs" hecesi 1.ci ölçüde son bulabilir, 2.ci ölçü başındaki "hüs" silinip yerine "nü"; "nü" silinip yerine "â"; "â" silinip yerine "nı" yazılır ve $\frac{1}{2}$ değerindeki "nı" silinirse 1.ci ölçü : 1 + 1 + 3 + $1\frac{1}{2}$ + $3\frac{1}{2}$ ve 2.ci ölçü de 1 + 1 + 4 + 4 düzene girmiş olur. Bundan, "güfte-usûl bağdaştırma çizelgesi" ile inceleme metodunun edisyon kritik ve metin tamirinde yardımcı olabileceği sonucu da çıkmaktadır. (Örnek olarak: Dr.Suphi Ezgi'nin, "Nazarî ve Amelî Türk Musikisi" adlı eseri C:V, s.503'deki Hüseyinî/Lenkfahte Nakış bestesi notasında Miyân 6.cı ölçüsü 1 birim-zaman eksiktir ve bu eksiklik, sözü geçen çizelge yardımıyla tamamlanmıştır.)

"Zekâî Dede Efendi'nin Hicr-i lebinle../Hicazkâr ve Bakdıkca hüsn-ü ânına.. /Hüseyinîaşîrân Nakış-bestelerine Girift nakış beste de denilebilir(*)"

3- Zekâî Dede Efendi, defalarca tekrarlanan ezgileri o derecede ustalıkla yerleştirmiştir ki, dinlemekle ve hatta notası incelenmekle farkedilememiştir. Ancak, bu tezde kullanılan özel inceleme tablolarıyla ortaya çıkarılabilmektedir.

(*) Bu cümle Dr.Cahit Öney'in notlarından alınmıştır.

Zekâî Dede Efendi'nin **Baktıkca hüsn-ü ânına..** Hüseyinîşîrân
Lenkfahte Nakış-beste'sinde ezgi yönünden mustakil veya
birbirine eşit ölçüler aşağıda gösterilmiştir: ("*" işaretli
ölçülerde tam eşitlik yerine yakın benzerlik vardır.)

<u>Ölçü no.</u>	<u>Aynı ezgide ölçülerin no.ları</u>
01	09, 27
02	10, 14, 16, 28
03 (mustakil)	- - - (Zemîn 3.cü ölçüsü)
04 (mustakil)	- - - (Zemîn 4.cü ölçüsü)
05	23
06 (mustakil)	- - - (Zemîn 6.cı ölçüsü)
07	11, 17, 25
08	12, 18, 26, 30
09	01, 27
10	12, 14*, 16*, 28
11	07, 17, 25
12	08, 18, 26, 30
13	15
14	10*, 26
15	13
16	10*, 14*, 28
17	07, 11, 28
18	08, 12, 26, 30
19 (mustakil)	- - - (Miyân 1.ci ölçüsü)
20 (mustakil)	- - - (Miyân 2.ci ölçüsü)
21 (mustakil)	- - - (Miyân 3.cü ölçüsü)
22 (mustakil)	- - - (Miyân 4.cü ölçüsü)
23	05
24 (mustakil)	- - - (Miyân 6.cı ölçüsü)
25	07, 11, 17
26	08, 12, 18, 30
27	01, 09
28	10, 14, 16
29 (mustakil)	- - - (Miyân terennümü 3.cü ölçüsü)
30	08, 12, 18, 26

" MÜBTELAYIM BİR PERİYE.."

Makam: Gerdâniye
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: Zekâî Dede Ef.
Güfte: ?

(AH) Mûb te lâ yım
bir pe rî ye
dil si tâ nım
(ah) kim bi lir
Has re ti le
yan dı bu bağ
rım fe gâ nım
(ah) kim bi lir
Ah mah bû bi men
mat lû bi men
mer gû bi men

mak bū li men

yar fe gā nīm

(ah) kim bi lir

(Ah) rū zū şeb a

aş kın e lin

den â ci zū

bī çâ re yim

Dil i çin de

bu be nim dâ

ğl ni hâ nīm

(ah) kim bi lir

ah mah bū bi men

mat lū bi men

mer gū bi men

mak bū li men

yar ni hā nim

ah kim bi lir (SON)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Mübtelâyım bir perîyē dilsitânım kim bilir
Hasretiyle yandı bû bağrım figanım kim bilir

Terennüm:

Ah Mahbûbimen matlubimen mergubimen makbûlimen
(Yar) feganım (ah) kim bilir

Miyânhâne:

Rûz-ü şeb/aşkın/elinden/âciz-ü bîçâreyim
Dil/içindē bû benim dâğ-ı nihânım kim bilir

Kelime ve terkipler:

mübtelâ : tutkun, tutulmuş, düşkün, bağımlı
perî : gözle görülmeyen güzel ve dişi yaratık.
figan : inleme, inilti, ıstırapla bağırma, inleme
mahbûbimen : sevgilim matlubimen : istediğim
mergubimen : beğendiğim makbûlimen : kabûlüm
rûz-ü şeb : gece ve gündüz dâğ : yanık yarası
nihân : saklı, gizli, sır dilsitân : gönül alan

Güftenin anlamı:

Bir perîye düşkünüm, gönlüm alanı kimseler bilmez.. bağrım hasretiyle yandı, fakat, ıstırapla bağırıp çağırdığımı kimseler duymamıştır.

Aşkın elinden gece-gündüz âciz ve çâresizim; gönül içindeki bu benim gizli yaramı kim bilebilir?..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
- . - - - . - - - . - - - . -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (11 hece uzun, 4 hece kısadır.)

"perîye", "hasretiyle", "içinde" kelimeleri son hecesinde; "bu" kelimesinde; "âciz-ü"de "-ü" bağlaçında, "dâğ-ı"da "-ı" tamlayanında imâle yapılmıştır.

Mısra' ve kelime sonlarındaki kısa hecelerde, tek kısa heceden ibâret kelimelerde, tamlayan ve bağlaçlarda imâle Dîvân edebiyâtında çoklukla görülmekte, kusur sayılmamaktadır.

Miyân ilk mısra'ında 3 yerde ulla (liyezon, vasl) yapılmasının vezin gereği oluşu ve bunların peş-peşe gelişi okuyuşa sıkıntı vermekte, arûz bilmeyi gerektirmektedir:

"Rûz-u şeb/aşkın/elinden/âciz.."

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği ve bestekârın ezgilemede tuttuğu yol:

Tez'de incelenen 24 Lenkfahte besteden yalnızca bu bestenin güftesi "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" veznindedir ve her mısra' toplam 15 hecelidir. Toplam hece sayısı tek olduğundan "tam ortası" söz konusu olmadığı gibi, güfte, (8+7) (7+8) şeklinde duraklı da değildir(*). Besteleden önce her ölçüye 4 hece (1 fâilâtün) tasarlanmıştır; diğer taraftan, 4+4+4 diye başlayıp yürüyen vezin 3 hece ile (fâilün ile) son bulmaktadır ve "kim bilir" redifleri de bunun karşılığıdır; bu 3 heceyi de 4'e çıkarmak için, bestelenirken, 4 "kim bilir" in evveline (AH) getirilmiştir. Bu kısa ve tek örnekli açıklamadan, bir bestede (AH)'ların, diğer lâfzî ve îkâî terennümlerin, bir hesâba bağlı olarak tertip olduğu anlaşılabilir. 3.cü mısra'da (Miyân'da) ise son kelime 4 hecelidir; diğer mısra'lara benzetmek için ilk hecesi bir evvelki ölçüye aktarılsa mânâ değişecek veyâ zayıflayacaktır ("bîçâreyim" yerine "çâreyim"); bunu önlemek için Miyân'ın 2.ci ölçüsünde 3 hece ve son ölçüsünde 4 hece ezgilenmiş, Miyânhâne ölçüleri 4+3+4+4 hece değerlerinde tasarlanmıştır.

(*)- bkz. s.151

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü,
Tz-M Bağl. = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı.

Güfte:

Mübtelâyım bir perîyē dilsitânım kim bilir
Hasretiylē yandı bû bağrım figanım kim bilir

Rûz-ü şeb/aşkın/elinden/âciz-ü bîçâreyim
Dil/içindē bû benim dâğ-î figanım kim bilir

Konu: Sevgiliden sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 6 ölçü: son 2 ölçüde 2.ci mısra' son bölümü ezgili
Tz-M Bağl. : Yok
M : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
M-Tm Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
Tm : --- (Miyân terennümü yok)
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl. : --- (Miyân'dan zemîn terennümüne dönülüyor.)
M-Tz Bağl. : Yok

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lâ tûn fâ i lûn

Zemîn'de:

(AH) Müb te lâ yım bir pe rî ye dil si tâ nım (AH) kim bi lir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4+1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 40

‡ Has re tiy lē yan dı bû bağ rım fe gâ nım (AH) kim bi lir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 $3\frac{1}{2}$ $4\frac{1}{2}$ 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 40

Terennüm'de:

(AH) mah bû bi men mat lû bi men mer gû bi men mak bû li men
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4+1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 40

‡ yâr fe gâ nım AH kim bi lir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 20

Miyânîhâne'de:

(AH) Rû zü şeb aş kın e lîn ‡ den â ci zû bî çâ re yim
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ +1 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 40

‡ Dil i çin dē bû be nim dâ ‡ ğî ni hâ nım (AH) kim bi lir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 4 4 = 40

" ZÜLFÜN GÖRENLERİN HEP.."

(Nakış Beste)

Makam: Nihâvend
Usûl : Lenkfahte

Beste: Ali Rıfat Çağatay
Güfte: Nevres

(AH) Zül fün gö ren
le rin hep
bah tı si yâh
o lur muş
Tek zül fü nü
gö rey dım
bah tım si yâh o lay dı
Hey yâ ri men
hey hey mî ri men
hey câ nı men
sul tâ nı men

hey hey te ne nen dir
til lil lâ nâ te ne nen dir
Bah tım si yâh
Bir baş ka râh
o o lay lay dı
Güç miş ve fâ dı (son)
yo lun da
Nev res mu râ
da er mek
Ey kâ şî kû yi yâ re
bir baş ka râh
o lay dı

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyâh olaydı
Güçmüş vefâ yolundâ Nevres murâda ermek
Ey kâş ki kûy-i yâre bir başka râh olaydı

İlk beyit Zemîn, ikinci beyit Miyân olarak bestelenmiştir.

Zemîn ve Miyân ortak terennümü (Tzm) :

Hey yârimen Hey hey mîrimen Hey cânımen Sultânımen
Hey hey te ne nen dir Til lil lâ nâ te ne nen dir
I-Bahtım siyâh olaydı II-Bir başka râh olaydı

Kelime ve terkipler:

zülf : kulakların arkasından sarkan saç lüleleri
vefâ : dostluğu sürdürme, sözünde durma, İstanbul'da semt
Nevres : şâir Osman Ef.nin (1821-1876) mahlâsı
nevres : yeni yetişen kûy-i yâr : yârin köyü
râh : yol yârimen : yârim mîrimen : efendim ..

Güftenin anlamı:

Zülfünü görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş; tek zülfünü göreydim de bahtım siyâh olaydı..
Nevres!.. Bir yandan dostlarla iyi ilişkileri sürdürmek, bir yandan da murâda ermek güçmüş!.. Keşke yâre ulaşmak için başka bir yol olaydı!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün
- - . - . - - - - . - - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerın uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "bahtı", "zülfünü", "yolunda", "yâre" kelimeleri son hecelelerinde imâle yapılmıştır. Mısra' ve kelime sonlarındaki kısa hecelerde, tek kısa heceden ibâret kelimelerde, bağlaç

ve tamlayanlarda imâle Dîvân edebiyâtında çok görülmekte ve (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri takdirde) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..)
Bestekâr güftenin bu özelliğini değerlendirmiş ve beyitlerin 2.ci mısra'larının 2.ci yarılarını ("bahtım siyâh olaydı", "bir başka râh olaydı") terennüm sonunda seslendirmiştir.

Güftenin kafiyeleleri:

2.ci, 4.cü mısra'lar "siyâh" ve "râh" kelimeleriyle kafiye-
lidir; kafiyelelerden sonra gelen "olaydı"lar redif'dir.
1,ci, 3.cü mısra'lar serbesttir. Kafiyelelendirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Bir Gazel'in maktâ (son beyiti) ile,matlâ (ilk beyiti) dışında bir beyiti seçilerek güfte yapıldığı söylenebilir.
Eğer şiir Gazel değil ise, bu şekilde kafiyelelendirilişi ile (x-a-y-a) Kıt'a adını alır(*)).

(*) Resimli TÜRK EDEBİYATI TARİHİ, Nihad Sâmi Banarlı s.212-b

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz Bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn
terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden
zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte
bağlantı.

Güfte:

Zülfün görenlerin hep bahtî siyâh olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyâh olaydı
Güçmüş vefâ yolunda Nevres murâda ermek
Ey kâş ki kû-yi yârê bir başka râh olaydı

Konu: Sevgiliye sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile
Z : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
Z Röpriz Bağl.: ---
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 8 ölçü: son 2 ölçüde 2.ci,4.cü mısra'lar son bölümü
ortak ezgili
Tz-M Bağl. : Yok
M : 8 ölçü: 2 mısra'a da ayrı ezgide 4'er ölçü
M-Tm Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
Tm : Yok
Tm-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Z Bağl. : --- (Miyân terennümü yok)
M-Tz Bağl. : Yok

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

	Müs	tef'	i	lün	fe	û	lün	
Zemîn'de:								
(AH)	Zül	fün	gö	ren	le	rin	hep	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4	= 20
⌘	bah	tî	si	yâh	o	lur	muş	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4	= 20
⌘	Tek	zül	fü	nû	gö	rey	dim	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}$	1	$3\frac{1}{2}$	4	= 20
⌘	bah	tım	si	yâh	o	lay	dı	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4	4	= 20

Terennüm'de:

⌘	Hey	yâ	ri	men	hey	hey	mî	ri	men	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1	1	3	1	4	= 20
⌘	hey	câ	nı	men	sul		tâ	nı	men	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	2		3	1	4	= 20
⌘	hey	hey	tenenendir			til	lil	lâ nâ tenenendir		
1	1	$4\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1	1	1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1 = 20
⌘	Bah	tım	si	yâh		o	lay		dı	
	Bir	baş	ka	râh		o	lay		dı	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}$	1		$3\frac{1}{2}$		4	= 20

Miyân'da:

⌘	Güş	müş	ve	fâ	yo	lun	da	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1	4	4	= 20
⌘	Nev	res	mu	râ	da	er	mek	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	2	4	4	= 20
⌘	Ey	kâ	şı	kû	yi	yâ	re	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	4	= 20
⌘	bir	baş	ka	râh	o	lay	dı	
1	1	3	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4	4	= 20

" CÂNÂ BENİ AŞKINLA.."

Makam: Hüseyinî
Usûl : Lenkfahte

(Nakş Beste)

Beste: Dr.Suphi Ezgi
Güfte: ?

Câ nâ be ni aş kın la

fer zâ ne i den

sen sin

Key fiy ye ti

lâ lin le le

per vâ ne i de den

sen sin

Te re lel le le le lel lel

te re lel le le le lel le

iş ve bâ zı men dil nûvâ zı men

gel a câ nım gel a öm rüm

gel a rû hum gel ci vâ nîm

Per vâ ne i i den

sen sin (SON)

Â şık lı ğı ma bâ is hep

ner si mes

tin dir

ner gi si mes tin dir

Şem' i ru hu na

câ nâ

Per vâ ne i den

sen sin

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
Keyfiyyet-i lâlinle pervâne iden sensin
Âşıklığımâ bâis hep nergis-i mestindir
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne iden sensin

Kelime ve terkipler:

ferzâne : 1.benzerlerinden farklı, 2.bilgin
keyfiyyet-i lâlinle : 1.şarap kırmızısı dudağınla,
2.suskunluğunla
bâis : sebep
nergis-i mestindir : mestâne bakan gözlerindir.
şem' : mum, şem'-i ruhuna : yanağının ışığına

Güftenin anlamı:

Ey sevgili!. Beni aşkınla bambaşka eden, şarap kırmızısı
dudağınla beni cezbeden sensin.Ey sevgili!. Beni âşık eden
hep mestâne gözlerindir ve yanağının ışığına pervâne eden
sensin!..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün
- . . - - - . . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır); 5 uzun hece birbirini izlemektedir.

"aşkınla", "lâlinle", "âşıklığımâ", "ruhuna" keli-
meleri son hecelerinde ve "şem'-i" tamlamasının "-i" tamlama-
yanında imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde
ve kelime sonlarındaki hecelerde imâle (vurgu ile ifâdeye
kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra'
2 adet "mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında
kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..)
Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve 2.ci, 4.cü
mısra'lar son yarısı olan "pervâne iden sensin!" seslenişini
bir mesaj gibi terennüm sonunda (aynı ezgiyle) tekrarlamış-
tır.

Bestekâr, 2.ci mısra': "Keyfiyyet-i lâlinle mestâne iden sensin" olacak iken, "mestâne" yerine "pervâne" kelimesini koymuştur.

Güftenin kafiyeleleri:

1.ci mısra'daki "ferzâne" ile 2.ci, 4.cü mısra'lardaki "pervâne" kelimeleri birbiriyle kafiyelelidir. Kafiyeleleri izleyen "iden sensin"ler redif'dir.

Kafiyeleler kusursuz ve tam-kafiye'dir.

Güftenin konusu : Sevgiliye seslenişler..

Güftenin nazım şekli:

2.ci mısra'da "mestâne" yerine (4.cü mısra'da da bulunan) "pervâne" kelimesi konmuştur; bu şekilde kafiyelelendirme ile nazım şekli "dörtlük" olabilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı, **M** = Miyân, **M-Tm bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı, **Tm** = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile
Z : 8 ölçü (Ayrı ezgilerde 1.ci ve 2.ci mısra'lar)
Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa değil, terennüme geçilmekte..)
Z-Tz bağl. : Yok (Zemîn sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)
Tz : 8 ölçü (Son 2 ölçüye, 2.ci mısra' 2.ci parçası ezgisi aktarılmış..) (îkâf ve lâfzî terennüm..)
Tz-M bağl. : Yok (Tz sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)
M : 10 ölçü (Ayrı ezgilerde 3.cü, 4.cü mısra'lar)
(4 ölçü 3.cü mısra' ezgisinden sonra, bu mısra' 2.ci yarısı tekrar ve ayrı ezgide yer almış)
Tm : Yok (M'dan Tz'ne bağlantısız geçilmekte..)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Mef 'û lü me fâ 'î lün Mef 'û lü me fâ 'î lün

Zemîn'de:

﴿ Câ nâ be ni aş kın lâ ﴾ fer zâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 5 4 = 40

﴿ Key fiy ye ti lâ lin lē ﴾ per vâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 2 6 1 1 2 1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 3 6

Terennüm sonunda:

﴿ Per vâ ne i den sen sin
1 1 2 1 3 2+1 3 6 = 20

Miyân'da:

﴿ Â şık lı ğı mā bâ is hep ner gi si mes tin dir
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 3 6 = 40

﴿ Şem 'î ru hu nâ câ nâ ﴾ per vâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 3 6 1 1 2 $2\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 3 6 = 40

" CÂNÂ BENÎ AŞKINLA..."

Makam: Vechiarazbâr
Usûl : Lenkfahte

(Nakş Beste)

Beste: Dr.Suphi Ezgi

Câ nâ be ni
aş kın la fer zâ
zâ ne i den
sen sin
Key fiy ye ti lâ'
lin le
mes tâ ne i den
sen sin
ye le le le le le le le lî
te re le le le le le le le lî
iş ve bâ zî men

dil nû vâ z1 men

Key fiy ye ti lâ'

lin le

mes tâ ne i den

sen sîn (SON)

A şık l1 ğ1 ma bâ is hep

ner gi si mes tin fer yâ da

Şem' i ru hu na

câ nâ per

vâ ne i den

sen sîn

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
Keyfiyyet-i lâlinle mestâne iden sensin
Âşıklığımâ bâis hep nergis-i mestin feryâda
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne iden sensin

Kelime ve terkipler:

ferzâne : 1.benzerlerinden farklı, 2.bilgin
keyfiyyet-i lâlinle : 1.şarap kırmızısı dudağınla,
2.suskunluğunla
bâis : sebep
nergis-i mestindir : mestâne bakan gözlerindir.
şem' : mum, şem'-i ruhuna : yanağının ışığına

Güftenin anlamı:

Ey sevgili!. Beni aşkınla bambaşka eden, şarap kırmızısı
dudağınla beni cezbeden sensin. Ey sevgili!. Beni âşık eden
hep mestâne gözlerindir ve yanağının ışığına pervâne eden
sensin!..

Güftenin vezni:

İlk defa (Lenkfahte usûlünde) İsmâîl Dede Efendi tarafın-
dan bestelenen bu güfte arûz veznindedir. Dr.Suphi Ezgi
bu güftenin 3.cü mısra'ının son bölümünde arûz veznini bo-
zan ve hece sayısını da arttıran bir değişiklik yapmış;
"mestindir" kelimesi yerine "mestin feryâda" kelimelerini
uygun görmüştür. Güftenin esas vezni:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

- - . . - - - - - . - - -

(3.cü mısra'ın vezni: Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün fa'lün gibi,
kullanılmamış, arûz kitaplarında rastlanılmayan bir terkip olmuştur.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır); 5 uzun hece birbirini izlemektedir.

"aşkınla", "lâlinle", "âşıklığımâ", "ruhuna" keli-
meleri son hecelerinde ve "şem'-i" tamlamasının "-i" tamlama-
yanında imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde
ve kelime sonlarındaki hecelerde imâle (vurgu ile ifâdeye
kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekârlar, çoğunlukla, Lenkfahte bestelerde güftenin bu özelliğinden yararlanarak uygun bir mısra'ın 2.ci parçasını terennüm sonunda seslendirmişlerdir. Dr.Suphi Ezgi bu eserde güftenin bu özelliğini kullanmamıştır.

Güftenin kafiyeleleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar sonlarındaki "ferzâne", "mestâne" ve "pervâne" kelimeleri birbirleriyle kafiyelelidir. Kafiyeleleri izleyen "iden sensin"ler redif'dir. Kafiyeleler kusursuz ve tam-kafiye'dir.

Güftenin konusu: Sevgiliye seslenişler..

Güftenin nazım şekli:

Güftenin nazım şekli Şarkı'dır. "Gazel, murabba', kıt'a, terbi', rubâî, mânî, tuyuğ.. değildir."

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı, **M** = Miyân, **M-Tm bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı, **Tm** = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı

Form yapısı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile
Z : 8 ölçü (Ayrı ezgilerde 1.ci ve 2.ci mısra'lar)
Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa değil, terennüme geçilmekte..)
Z-Tz bağl. : Yok (Zemîn sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)
Tz : 8 ölçü (Son 4 ölçüye, 2.ci mısra', ezgisiyle aktarılmış) (ilk 4 ölçü îkâî, lafzî terennüm)
Tz-M bağl. : Yok (Tz sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)
M : 8 ölçü (Ayrı ezgilerde 3.cü ve 4.cü mısra'lar..)
Tm : Yok (Miyândan zemin terennümüne bağlantısız geçilmekte..)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Mef' û lü me fâ î lün mef' û lü me fâ î lün

Zemîn'de:

﴿ Câ nâ be ni aş kın lâ fer zâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 2 2 4+4 $2\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 4 5 = 40

﴿ Key fiy ye ti lâ lîn lē ﴾ mes tâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 5 4 1 1 2 1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ +1 5 4 = 40

Terennüm sonunda:

﴿ Key fiy ye ti lâ lîn lē ﴾ mes tâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 1 8 1 1 2 1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ +1 5 4 = 40

Miyân'da:

﴿ A şık lî ğı mā bâ is hep ner gi si mes tin fer yâ da
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 3 2 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ +1 3 1 1 4 = 40

﴿ Şem 'î ru hu nâ câ nâ per ﴾ vâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2 1 4 5 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ +1 5 4 = 40

" GÖNÜL BİR DEM KARÂR ETMEZ..."

Makam:Dilkeşhâverân
Usûl :Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste:Zeki Ârif Ataergin
Güfte: ?

10/4

Gö nül bir dem

ka râr it mez

ha yâ li yâ

re düş tüm ben

İ çil di bâ

de i aş k1

ya nar bir nâ re düş düm ben

A man yâ le le le le

lel le le le le le lel te re li ye lel

mî rim tir ye le le le

lel ye le le le le le lel tir ye le lel

aş kın la tâ be se

her â teş fe şâ nım

a man yak ma câ

nım a man e fen dım vay (SON)

Yü zün den fit

ne ler pey dâ

ko par rû zi kı yâ met ler

Gö nül ler mül

kü nü yağ mâ

i den mek kâ

re düş dım ben

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î yâre düşdüm ben
İçildi bâde-î aşkî yanar bir nâre düşdüm ben

Aman . yâ le le le le
lel le le le le le lel te re li ye lel
Mî rim tir ye le le le
Lel ye le le le le le lel tir ye le lel
Aşkınla tâ be-seher âteş-feşânım
Aman yakma cânım aman efendim vay

Yüzünden fitneler peydâ kopar rûz-î kıyâmetler
Gönüller mülkünü yağmâ iden mekkâre düşdüm ben

Kelime ve terkipler:

dem : an, vakit, zaman Karâr itmez : huzur bulmaz
hayâl-i yâre : yârin hayâline bâde-i aşk : Aşk
şarâbı nâr : ateş tâ be-seher : sabahlara
kadar âteş-feşan : ateş saçan fitneler : şey-
tanlıklar peydâ : görünür, açıkta rûz-î kıyâ-
met : Kıyâmet günleri mülk : ev, arazi, ülke
mekkâr : hîleci, düzenbaz

Güftenin anlamı:

Yâri hayâl edip durduğumdan gönül bir an bile huzur bulamaz.
Onun aşk şarâbı içildi, ben alev alev yanan bir ateşe düştüm
Yüzünden şeytanlıklar okunuyor.. kıyâmetler kopacak..
Gönüller mülkünü yağmalayan bir hilekâra düştüm ben..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün
. - - - . - - - . - - - . - - -

Lenkfahte bestelerde bu vezinde güfteleri yalnızca Zeki Arif
Ataergin ve Kemal Batanay seçmişlerdir:

Zeki Arif Ataergin: 1) "Gönül bir dem karâr itmez hayâl-î
yâre düşdüm ben" Dilkeşhâverân/Lenkfahte beste

2) "Eğer vuslat şebindê can hicâb ôlursa cânâna" Sipihr/
Lenkfahte beste;

Kemal Batanay: 1) "Neden âmâlimî kirdın bırakdın nâtüvan
gönlüm" Hüzzâm/Lenkfahte beste 2) "Görür hâl-î perîşânım
yinê etmez banâ imdâd" Sultânîyegâh/Lenkfahte beste.

Bu vezin de, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (12 hece
uzun, 4 hece kısadır.)

"hayâl-i yâre", "Bâde-i aşkı", "rûz-i kıyâmetler" tamlama-
ları "-i" tamlayanlarında ve "içildi", "aşkı", "mülkünü"
kelimeleri son hecelerinde imâle yapılmıştır. Bu iki çeşit
imâle, ifâdeye kuvvet verme, vurgulama için kullanılmışlarsa
kusur sayılmamaktadır. Zaten, mısra'lar sonlarındaki kısa
heceler, bu sebeple imâleli okunmaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2'şer adet
"Mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölün-
memektedir (8 + 8 duraklı Hece vezni gibi..)

Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmamış, 2.ci mıs-
ra'ların 2.ci yarılarını terennümler sonunda seslendirmemiş-
tir.

Güftenin kafiyeleleri:

Mısra' sonlarındaki "yâr", "nâr", "mekkâr" kelimeleri kafi-
ye ve kafiyeleleri izleyen "-e düşdüm ben"ler ise redif'tir.
Kafiyeleler kusursuz ve "tam kafiye"dir.

Güftenin nazım şekli:

Güfte, bir gazel'in matla'ı (ilk beyiti) ile diğer bir beyi-
tinden ibâret olabilir; bir murabba'ın ilk dörtlüğü veya
1 dörtlükten ibaret şarkı nazım şeklinde olabilir.

Güftenin konusu: Sevgiliden sızlanışlar

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü -Miyân bağlantısı
M = Miyân, **M-Tm bağl.** = Miyân - Miyân terennümü bağlantısı
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z. bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı.

Form yapısı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim zaman değerinde (ES) ile

Z : 8 ölçü.. 2 mısra' = 1 beyit ezgisi için..

Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa dönülmeyip terennüme geçiliyor)

Z-Tz bağl. : Yok

Tz : 8 ölçü (Kısmen lâfzî, kısmen îkâî terennüm)

Tz-M bağl. : Yok (Zemîn terennümünden mîyâna doğrudan geçiş..)

M : 8 ölçü.. Girişte, 1 birim-zaman değerinde ES var.

Tm : Yok (Miyândan zemîn terennümüne geçilip, bu şekilde sonuçlandığına göre, "zemîn ve miyân terennümleri ortak" da denilebilir.)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün

Zemîn

Gö nül bir dem ka râr it mezha yâl î yâ re düş düm ben
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 2 2 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 3 4 2 = 40

İ çil dî bâ de î aş kî ya nar bir nâ re düş düm ben
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 5 2 2 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 3 2 4 = 40

Miyân

Yü zün den fit ne ler pey dâ ko par rû zî kî yâ met ler
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 2 2 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 3 2 4 = 40

Gö nül ler mül kü nü yağ mâ i den mek kâ re düş düm ben
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 3 4 2 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 3 4 2 = 40

5.222 Yeni tarz Nakış lenkfahteler:

**5.222.1 Zemîni 2 mısra'lı ve çift miyânlı
Nakış lenkfahteler:**

1. Merhem koyup onarmā sînemde kanlı dâğı
Sadeddin Kaynak (1895-1961) ACEMAŞİRAN

Bu eser tek örnek olarak sunulup incelenmiştir.

" MERHEM KOYUP ONARMA.."

Makam: Acemaşîran
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: Sadeddin Kaynak
Gifte: Fuzûlî

Mer hem ko yup o nar ma

sî nem de kan lı dâ ğı

Sön dür me öz e lin le

yan dır dı ğın çe râ ğı

Te re lel lel lel le le lel lel le le le lel le li vay

te re lel lel lel le le lel lel lel lellel lel leli vay

te re lel lel lel le le lel lel lel lel lel lel leli vay

Yan dır dı ğın çe râ ğı
Mey hâ ne ler bu câ ğı (SON)

(AH) Zül fû si yeh sa nem ler

ol muş se nin e sî rin

(AH) Zül fû si yeh sa nem ler

ol muş se nin e sî rin Aş kın da her bi ri nin
öz zül fû boy nu bâ ğı
Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
ten nen nen nen nen ten nen nen nen nen
ten ten
ten nen ni te ne nen nâ (s a z)
(AH) Dev ran ha vâ di sin den
yok kor ku muz Fu zû lî
Dâ rûl e mâ nî mîz dîr
mey hâ ne ler bu câ ğı

Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen

ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen

ten nen nen nen nen ten nen nen nen nen

ten ten

te ne ni te ne nen nâ (s a z)

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Merhem koyup onarmā sînemde kanlı dâğı
Söndürme/öz elinlē yandırdığın çerâğı

Te re lel lel lel le le lel lel le le le lel li vay
Te re lel lel lel le le lel lel lel lel lel lel
le li vay
Te re lel lel lel le le lel lel lel lel lel lel
le li vay

Yandırdığın çerâğı
Zülfü siyeh sanemler/olmuş senin esîrin
Aşkında her birinin/öz zülfü boynu bâğı

Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
Ten nen nen nen nen ten ten nen nen nen
Ten ten
Ten nen ni te ne nen nâ

Devran havâdisinden yok korkumuz **Fuzûlî**
Dârü'l-emânımızdır meyhâneler bucâğı

Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
Ten nen ten nen nen te ne ni te nen te ne nen
Ten nen nen nen nen ten nen nen nen nen
Ten ten
Te ne ni te ne nen nâ

Kelime ve terkipler:

dağ : yara, yanık yarası çerağ : mum, fitil
zülf : şakaklardan sarkan saç lülesi
sanem : put, tapılası güzel devran : Dünya, kader
havâdis : 1.hadiseler, 2.haberler
dârü'l-emân : 1.Güven içinde ve korkusuzca yaşanılan
yer; Kâbe 3.Müslümanların hakimiyetini kabul
etmiş Hıristiyan veya Musevi ülkesi

Güftenin anlamı:

Sînemdeki kanlı yanık yarasını merhem koyup onarma, öz elinle yaktığın ateşi söndürme

Siyah zülüfleri kendi boyunlarına dolanmış tapılası güzeller senin aşkının esîridirler

Ey **Fuzûlî**; hayatta olup bitenlerden korkumuz yoktur, çünkü meyhaneler bizim sığınağımızdır!...

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün
- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymukta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. "onarma", "elinle" kelimelerinin son heceleriyle "birinin" kelimesinin "ri" hecesinde imâle yapılmıştır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2 adet "Müstef'ilün feûlün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların (ikinci) parçalarını terennüm sonunda seslendirmiştir. Diğer bir deyişle, bestekâr, bu özellikte güfte seçmiştir. Güftenin beyitlerindeki mısra'lar, mânâca birbirini bütünlemektedir.

Güftenin kafiyeleleri:

İlk beyitin mısra'larıyla diğer iki beyitin son mısra'ları kafiyelelidir: "dâğ", "çerâğ", "bâğ", "bucâğ".. Bu kelimelerin sonlarındaki "ı" ekleri rediftir.

Kafiyeleler "tam kafiye"dir ve kafiyelelendirme kusursuzdur.

Güftenin nazım şekli:

Güfte, Fuzûlî'nin 7 beyitli bir gazel'inin matla'ı (ilk beyiti), 5.ci beyiti ile makta'ından (son beyitinden) oluşturulmuştur.

Diğer beyitleri:

Uymuş cünûna gönlüm/ebrûna der meh-î nev
Nē i'tibâr anā kim seçmez karādan āğı (II)

Kaddin gamında servin sormāğa za'f-i hâlin
Gülzaârdan kesilmez/ırmakların ayāğı (III)

Dür tek dişin sözünü her dem/işitmek ister
Bahrin müdâm anın'çin sâhildedir kulāğı (IV)

Ger müüşg derse âşık/ol bûy-i zülfe sâkî
Tünd olma bir kadeh ver ter/eylesin dimâğı

Bestekârın seçtiği beyitler günümüz zevkine en uygun olan-
larıdır.

Bestekâr, son beyitteki "bâkimiz" kelimesi yerine, aynı ve-
zinde ve mânâda "korkumuz" kelimesini kullanmıştır.

Bestekâr, içinde mahlâs bulunan makta' beyiti de beste-
lemekle şâire saygısını belli etmiştir.

Bestekâr, mânâca birbirini bütünleyen beyitleri seçmiştir.
"Gülzaâr" ve "müüşg" kelimelerindeki imâleler bir yana (bes-
kâr, biraz da bu sebeple bu beyitleri seslendirmemiştir) her
mısra' 14 hecelidir ve bütün mısra'larda kelimeler 7.ci he-
cede son bulmakta, ikiye bölünmemektedir (Fuzûlî'nin dîvâ-
nında bu vezinde 4 gazel mevcuttur ve hepsi de bu özellik-
tedir.)

Eserin form yapısı:

Kısıltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M Bağl.** = Zemîn terennümü - Miyân bağlantısı
M = Miyân, **M-Tm Bağl.** = Miyân - Miyân terennümü bağlantısı
Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z Bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı

Form yapısı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : Güfte ile (Girişte AH, Es yok)

Z : 4 ölçü (2 mısra')(Her müstef'ilün feûlün'e 1 ölçü)

Z Röpriz Bağl. : Zemîn sonundan başa dönülmeyip terennüme geçiliyor.

Z-Tz Bağl. : Yok (Z'den Tz'ye doğrudan geçiş)

Tz : 3 ölçü + 1 ölçü (2.ci mısra' son yarısı ezgili)

Tz-M Bağl. : Yok (3 usûl Tz sonlarındaki VAY heceleri yardımcı)

M₁ (Çifte miyanlı): M₁'e giriş 1 birim-zaman AH ile.. 2.ci beyit ilk (6 ölçü) mısraı,ayrı ezgiyle tekrarlı.. Her mısra' 2 ölçü..

M₁-Tm₁ Bağl. : Yok (Geçişte AH, Es, Sazpayı.. yok)

Tm₁ : 5 ölçü ikâf terennüm; sonunda 3 birim-zaman sazpayı)

Tm₁-M² : 4 ölçü (Tm₁ sonunda 3 birim-zaman sazpayı, M²'ye girişte 1 birim-zaman AH var..)

M² : 4 ölçü (güftenin 3.çü beyiti; her mısra' 2 ölçü; M² baş tarafında 1 birim-zaman AH var)

Tm² : **Yürüksemâî** usûlünde 10 ölçü; ikâf terennüm (terennüm sonunda 3 birim-zaman sazpayı var.)

Tm²-z : --- (Tm²'den Z'e değil, Tz'ye dönülüyor)

Tm²-Tz bağl. : Tm² sonunda 3 birim-zaman sazpayı var.

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Müs tef 'i lün Fe û lün Müs tef 'i lün Fe û lün

Zemîn

Mer hem ko yup o nar mā sî nem de kan lı dâ ğı
2 3½ 1 1 ½ 1 1/+1 1 3 1½ 1 ½ 1 1 = 20

Ş Sön dür me öz e lin lē yan dır dı ğın çe râ ğı
1 1 3 1½ 1 ½ 1 1/+1 1 3 1½ 1 ½ 1 1 = 20

Miyân:1

(AH) Zül fū si yeh sa nem ler Ş ol muş se nin e sî rin
1 1 3½ 1 1 ½ 1 1/ 1 1 3½ 1 1 ½ 1 1 = 20

(AH) Zül fū si yeh sa nem ler Ş ol muş se nin e sî rin
1 1 3½ 1 1 ½ 1 1/ 1 1 3½ 1 1 ½ 1 1 = 20

Miyân:2

(AH) Dev ran ha vâ di sin den yok kor ku muz Fu zû lî
1 1 3 1½ 1 ½ 1 1/+1 1 3 1½ 1 ½ 1 1 = 20

Ş Dâ rül e mâ nı mız dır mey hâ ne ler bu cā ğı
1 1 3 1½ 1 ½ 1 1/+1 1 3 1½ 1 ½ 1 1 = 20

Terennümler :

- Zemîn terennümü ve her iki miyânın terennümleri îkâfidir.
- Terennümlerin ezgileri birbirinden farklıdır.
- Zemîn terennümü **Lenkfahte** ve her iki miyânın terennümleri **Yürüksemâf** usûlündedir.
- Zemîn terennümü sonunda, zemîn son mısraı 2.ci yarısı (ezgi ve güfte-usûl bağdaştırılışıyla) aynen tekrarlanmıştır; eserin bitişinde, 2.ci miyân son mısraı 2.ci yarısı da, (aynı şekilde) aynı ezgiyi almıştır.

5.222.2 Zemîni 1 mısra'lı Nakış lenkfahteler:

**5.222.21 Zemîn-Nakarât- Terennüm-Miyân-
(Nakarât-Terennüm)lü Nakış lenkfahteler**

1. Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) ŞEDDÎARABAN
2. Neden âmâlimî kırdın bırakdın nâtüvan gönlüm
Kemâl Batanay (1893-1981) HÜZZAM
3. Mehpâreler elindē kalmış şikeste gönlüm
Münir-Nureddin Selçuk (1899-1962) RAST

Yukarıdaki 3 eser bu bölümde incelenmiştir.

" CÂNÂ BENİ AŞKINLA.."

Makam: Şeddiarabân
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: Dr.Suphi Ezgi
Güfte: ?

Câ nâ be ni
aş kın la
fe ri zâ ne i den
sen sin
Key fiy iy ye ti lâ
Şem i ru hu na
lîn câ nâ le mes mes
per per
tâ ne i den
vâ ne i den
sen sin
sen sin
Ye le le le le le le le lî
te re le le le le le lî
iş ve bâ zî men

dil nû vâ zi men

Per vâ ne i den

sen sen sin (SON)

Â şik lî ĝî ma

bâ is hep

ner gi si mes

tin dir

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin
Keyfiyyet-i lâlinle mestâne iden sensin
Âşıklığımâ bâhis hep nergis-i mestindir
Şem'-î ruhunâ cânâ pervâne iden sensin

Kelime ve terkipler:

ferzâne : 1.benzerlerinden farklı, 2.bilgin
keyfiyyet-i lâlinle : 1.şarap kırmızısı dudağınla,
2.suskunluğunla
bâis :sebeb
nergis-i mestindir : mestâne bakan gözlerindir.
şem' : mum, şem'-i ruhuna : yanağının ışığına

Güfthenin anlamı:

Ey sevgili!. Beni aşkınla bambaşka eden, şarap kırmızısı
dudağınla beni cezbeden sensin. Ey sevgili!. Beni âşık eden
hep mestâne gözlerindir ve yanağının ışığına pervâne eden
sensin!..

Güfthenin vezni:

İlk defa İsmâil Dede Efendi tarafından Lenkfahte usûlünde
ve Hicazbûselik makamında bestelenen bu güfte arûz veznin-
dedir:

Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

- - . . - - - - - . . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece
uzun, 4 hece kısadır); 5 uzun hece birbirini izlemektedir.

"aşkınla", "lâlinle", "âşıklığımâ", "ruhuna" keli-
meleri son hecelerinde ve "şem'-i" tamlamasının "-i" tamla-
yanında imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde
ve kelime sonlarındaki hecelerde imâle (vurgu ile ifâdeye
kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güfthenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra'
2 adet "mef'ûlü mefâîlün"den oluşmakta ve bunlar arasında
kelimeler bölünmemektedir (7 + 7 duraklı Hece vezni gibi..)

Bestekârlar, çoğunlukla, Lenkfahte bestelerde güftenin bu özelliğinden yararlanarak uygun bir mısra'ın 2.ci parçasını terennüm sonunda seslendirmişlerdir. Dr.Suphi Ezgi de bu bestesinde zemîn ternnümünün son 2 ölçüsünde, 4.cü mısra'ın 2.ciparçası "**pervâne iden sensin**"i, ayrı bir ezgi ile seslendirerek güftenin yukarıda açıklanan özelliğinden yararlanmıştır.

Güftenin kafiyeleleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar sonlarındaki "**ferzâne**", "**mestâne**" ve "**pervâne**" kelimeleri birbirleriyle kafiyelelidir.

Kafiyeleleri izleyen "**iden sensin**"ler redif'dir.

Kafiyeleler kusursuz ve tam-kafiye'dir.

Güftenin konusu : Sevgiliye seslenişler..

Güftenin nazım şekli:

Güftenin nazım şekli Şarkı'dır; "gazel, murabba', kıt'a, terbi', rubâî, mânî, tuyuğ.. değildir."

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı

Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,

M = Miyân, **M-Tm bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,

Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşte bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte bağlantı

Form yapısı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Eser giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile

Z : 8 ölçü (Ayrı ezgilerde 1.ci ve 2.ci mısra'lar)

Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa değil, terennüme geçilmekte..)

Z-Tz bağl. : **Yok** (Zemîn sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)

Tz : 6 ölçü (Son 2 ölçüde, 4.cü mısra' 2.ci parçası, ayrı ezgiile seslendirilmiş..)
İlk dört ölçü ikâf, lâfzî terennüm..

Tz-M bağl. : **Yok** (**Tz** sonunda "Hey cânım", "Sazpayı" yok..)

M : 4 ölçü (Güftenin 3.cü mısra'ı)

Tm : **Yok** (M'dan **Z** 2.ci mısra'ına bağlantısız geçilmekte)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Mef 'û lü me fâ 'î lün mef 'û lü me fâ 'î lün

Zemîn'de:

Câ nâ be ni aş kın lâ fer zâ ne i den sen sin
1 1 3 1 4 1 1 2 6 1 1 2 1 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 5 4 = 40

Key fiy ye ti lâ lin lē mes tâ ne i den sen sin
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 2+1 $4\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 8 = 40

Terennüm sonunda:

per vâ ne i den sen sin
1 1 2 1 1 4 1 5 4 = 20

Miyân'da:

A şık lı ğı mā bâ is hep ner gi si mes tin dir
1 1 3 1 2 2 1 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 5 4 = 40

N O T L A R :

1) Notasında da görüldüğü gibi, güftenin 4.cü mısra'ı, 2.ci mısra'ın altına yazılmıştır ve böylelikle aynı ezgiyi paylaşmıştır. 2.ci ve 4.cü mısra'lar, **Şarkı** formunun **Nakarât**'ı şeklindedir. Bu esere: "Beste üslûbunda **Terennümlü Şarkı**" da denilebilir.

2) Notasında da görüldüğü gibi:

1.ci mısra'daki "ferzâne" kelimesi "fe ri zâ ne"; 2.ci mısra'daki "keyfiyyet-i" kelimesi "key fiy iy ye ti"; 2.ci mısra'daki "mestâne" kelimesi "mes mes tâ ne"; terennüm sonundaki "sensin" kelimesi "sen sen sin" şeklinde ezgilenmiştir. Bu, bestekârın, bestekârlıktaki üslûbunu ve icrâdaki (okuyuşdaki) tavrını göstermektedir.

" NEDEN ÂMÂLİMÎ KIRDIN.."

Makam: Hızzâm
Usûl : Lenkfahte

(Nakış Beste)

Beste: Kemal Batanay
Güfte: ?

Ne den â mâ
mâ li mi kır dın
b1 rak dın nâ
nâ tü van gön lüm
Bi Y1 tir kıl dın di hic b1s
hic ri ağ b1s b1 t1n k1n şim la di
he mi şe a ağ la yan gön lüm
ha r1b â â b1d o lan gön lüm
A e fen d1m mer ha met ey
le ke rem et ba na c1 n1m
sen m1 r1v vet ey le mez sen
pe r1 şan d1r be nim h1 l1m

Bir ke re cik gö re yim gel

mah rû mi vi sâ li nim gel

Be li yâ rim be li dost

be li òm rûm be li dost

câ nim yâ lâ ye le lel li

mî rim tâ nâ te re lel li

he mî şe a ağ la yan gön lüm (SON)

Di li vî râ

râ ne mi va' di

vi sâl et din

din de al dat din

Güfthenin edebiyat yönünden incelenmesi

Güfte:

Neden/âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm
Bitirdin hicr-i aşkınla hemîşe ağlayan gönlüm
Dil-î vîrânemî va'd-î visâl ettin de aldattın
Yıkıldı büsbütün şimdi harâbâbâd olan gönlüm

Kelime ve terkipler:

âmâlimî : emellerimi, beklentilerimi
nâtüvan : kuvvetsiz, mecalsiz
hicr-i aşkınla : ayrılıkla süren aşkınla
hemîşe : dâimâ, her zaman, sürekli
dil-î vîrânemî : viran gönlümü
va'd : söz verme visâl : kavuşma, birleşme
âbâd : 1.mâmur, 2.Yer, mahâl harâbâbâd : harap şehir

Güfthenin anlamı:

Neden ümitlerimi kırdın da gönlümü mecâlsiz bıraktın; ayrılıkla süren aşkınla sürekli ağlayan gönlümü bitirdin?..
Harap gönlümü kavuşmaya söz verip de aldattın?.. Harap bir şehire benzeyen gönlüm şimdi büsbütün yıkıldı!..

Güfthenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün
. - - - . - - - . - - - . - - -

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (12 hece uzun, 4 hece kısadır. Birbirini izleyen uzun hece sayısı 3'dür: "..fâîlün"

"âmâlimî", "aşkınla", "hemîşe", "virânemî", "yıkıldı", "şimdi" kelimeleri son hecelerinde ve "dil-i", "va'd-i" tamlamaları "-i" tamlayanlarında imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde ve kelime sonlarındaki hecelerde, tamlayanlarda imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

Güfthenin, bu vezinle ilgili özelliği:

Her mısra' 4 adet "mefâîlün"den oluşmaktadır ve mısra'ların

tam ortasında (2.ci ve 3.cü mefâîlün lerin arasında)kelime-
ler 2'ye bölünmemektedir (8 + 8 duraklı Hece vezni gibi..)
Kemal Batanay güftenin bu özelliğinden yararlanmış ve 2.ci
mısra'ın son yarısını (aynı ortak ezgi ile) terennüm sonunda
tekrarlamıştır: **Hemîşe ağlayan gönlüm**

Güftenin kafiyeleleri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar sonlarındaki "nâtüvan", "ağlayan"
ve "olan" kelimeleri birbirleriyle kafiyelelidir.

Kafiyeleleri izleyen "gönlüm" kelimeleri rediftir.

Kafiyeleler kusursuz ve tam-kafiye'dir.

Güftenin konusu: Sevgiliye sızlanışlar..

Güftenin nazım şekli:

Güftenin nazım şekli Şarkı'dır, denilebilir (murabba', kıt'a
terbî', rubâî, mânî, tuyuğ.. olamaz; bir Gazel'in 2 beyiti
olması ihtimâli ise pek azdır.)

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşde bağlantı,

Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn

terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,

Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden ze-

mîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı

F o r m y a p ı s ı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile

Z : 8 ölçü (Ayrı ezgilerle 1.ci ve 2.ci mısra'lar)

Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa değil, terennüme geçilmekte)

Z-Tz bağl. : **Yok** (Zemîn sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)

Tz : 12 ölçü (Son 2 ölçüde, 2.ci mısra'ın son yarısı
aynı ezgi ile seslendirilmiş; ilk 10 ölçü
lâfzî, îkâf terennüm)

M : 4 ölçü. (**Güftenin 3.cü mısra'ı**)

Tm : **Yok** (M'dan Z 2.ci mısra'ına bağlantısız geçilmekte)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Me fâ 'î lûn me fâ 'î lûn me fâ 'î lûn me fâ 'î lûn

Zemîn'de

Ne den â mâ li mî kır dîn bı rak dîn nâ tû van gön lûm
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 2 2 4 1 1 2 $2\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 2 2 4 =40

Bi tir dîn hic ri aş kın lâ he mî şē ağ la yan gön lûm
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 1 1 2 2 4 1 1 4 2 2+1 1 2 2 4 =40

Terennüm sonunda:

he mî şē ağ la yan gön lûm
1 1 4 2 2+1 1 2 2 4 =20

Miyân'da:

Di lî vî râ ne mî va' dî vi sâl et dîn de al dat dîn
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 2 2 4 1 1 2 $2\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 2 2 4 =40

N O T L A R :

1) Notasında da görüldüğü gibi, güftenin 4.cü mısra'ı, 2.ci mısra'ın altına yazılmıştır ve böylelikle aynı ezgiyi paylaşmıştır. 2.ci ve 4.cü mısra'lar, **Şarkı** formunun **Nakarât**'i şeklindedir. Bu esere: "Beste üslûbunda **Terennümlü Şarkı**" da denilebilir.

2) Notasında da görüldüğü gibi:

1.ci mısra'daki "âmâlimi" kelimesi "â mâ mâ li mi"; aynı mısra'daki "nâtüvan" kelimesi "nâ nâ tû van"; 2.ci mısra'daki "hicr-i" kelimesi "hic hic ri", aynı mısra'daki "ağlayan" kelimesi "a ağ la yan"; 3.cü mısra'daki "vîrânemi" kelimesi "vî râ râ ne mi", aynı mısra'daki "etdin" kelimesi "et dîn dîn" şeklinde ezgilenmiştir. Bu, bestekârın, bestekârlıkdaki üslûbunu ve icrâdaki (okuyuşdaki) tavrını göstermektedir.

" MEHPÂRELER ELİNDE.."
 (Nakış Beste)

Makam: Rast
 Usûl : Lenkfahte

Beste: Münir Nureddin Selçuk
 Gifte: Mustafa Nafiz Irmak

10
 4

(AH) Meh pâ re ler
 e lin de
 kal mış şı kes
 te gön lüm
 Sev dâ la rin
 Ol şû hi ne
 nev pe nâ hi
 e e dâ nın
 bir gam lı be
 aş kıy kı le ha
 bes te gön lüm
 has te gön lüm
 Terennüm
 Yel lel lel li ye le lel li
 ten nen nen ni te ne nen ni
 ten nen nen ni te ne nen ni

Tâ dir ten nâ te ne nen ni

dir dir ten ni vay

Bir Aş gam kıy lı be

le ha

bes has te gön gön lüm lüm (son)

Miyan (AH) Hic rân i çin

de pür rü gam

bir ney ki der

der di söy ler

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Mehpâreler/elindē kalmış şikeste gönlüm
Sevdâların penâhî bir gamlı beste gönlüm
Hicrân içinde pür-gam bir ney ki derdi söyler
Ol şûh-i nev-edânın/aşkıyle haste gönlüm

Kelime ve terkipler:

mehpâre : ay parçası (gibi güzel)
şikeste : 1.kırık, kırılmış 2.yenilmiş
penâh : sığınma; sığınacak yer, melce
beste : 1.(müz.) şarkının makam ve âhengi 2.bağlı
hicrân : ayrılık, ayrılık acısı
pür : dolu, yüklü, çok
şûh : hareketlerinde serbest neş'eli ve oynak
nev-edâ : yeni tarz

Güftenin anlamı:

Ay parçası güzeller elinde kırılmış gönlüm, nice sevdâların barındığı gamlı bir bestedir.
O edâsı bambaşka şûhun aşkıyle hasta gönlüm, ayrılık acısı içinde sâdece derdi söyleyen bir neydir..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün

- - . - . - - - - . - . - -

(Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de böyle bir terkip ismi arûzu anlatan kitaplardan pek azında geçmektedir.)

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (10 hece uzun, 4 hece kısadır); 4 uzun hece birbirini izlemektedir. Bestekâr güftenin, veznin bu özelliğinden yararlanmış ve 2.ci mısra'ın 2.ci parçası "**Bir gamlı beste gönlüm**"ü zemin terennümü sonunda; 4.cü mısra' 2.ci parçası "**Aşkıyle haste gönlüm**"ü ise miyândan dönüşte zemîn terennümü sonunda ezgi-lemiştir. 2.ci ve 4.cü mısra'lar ezgileri birbirinin aynıdır.

"elinde", "penâhı" kelimelerinin son hecelerinde imâle yapılmıştır. Mısra' sonlarındaki hecelerde ve kelime sonlarındaki hecelerde, tamlayanlarda imâle (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır.

"mehpâreler/elinde", "nev-edânın/aşkıyla" kelimeleri arasında, veznin bozulmamasını sağlamak için ulama=vasl=liyezon yapılmaması gerektiği " / " işaretiyle belirtilmiştir.

Güftenin kafiyeleeri:

1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar sonlarındaki "şikeste", "beste", "haste" kelimeleri birbirleriyle kafiyeleedir.

Kafiyeleeri izleyen "gönlüm" kelimeleri ise redif'dir.

Kafiyeleer kusursuz ve tam-kafiye'dir.

Güftenin konusu: - Sevgililere sızlanışlar..

Güftenin nazım şekli:

Güftenin nazım şekli 4 mısra'dan ibâret Şarkı'dır, denilebilir (murabba', kıt'a, terbî', mânî, tuyuğ.. olamaz; bir Gazel'in 2 beyiti olması ihtimâli ise pek azdır.)

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşde bağlantı,

Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, **Tz** = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,

Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden zemîne dönüşde bağlantı, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşde bağlantı

F o r m y a p ı s ı : (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (AH) ile

Z : 8 ölçü (Ayrı ezgilerde 1.ci ve 2.ci mısra'lar)

Z Röpriz bağl. : --- (Zemînden başa değil, terennüme geçilmekde)

Z-Tz bağl. : **Yok** (Zemîn sonunda "Hey cânım", "Sazpayı".. yok)

Tz : 7 ölçü (Son 2 ölçüde, 2.ci mısra'ın son yarısı **aynı** ezgi ile seslendirilmiş; ilk 5 ölçü ikâf terennüm)

M : 4 ölçü (Güftenin 3.cü mısra'ı)

Tm : **Yok** (M'dan Z 2.ci mısra'ına bağlantısız geçilmekde)

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Mis tef 'i lün fe û lün mis tef 'i lün fe û lün

Zemîn'de:

(AH) Meh pâ re ler e lin dē kal mış şî kes te gön lüm
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 40

Sev dâ la rın pe nâ hî bir gam lı bes te gön lüm
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ 1 4 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 40

Terennüm sonunda:

Bir gam lı bes te gön lüm
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 20

Miyân'da:

(AH) Hic ran i çin de pür gam bir ney ki der di söy ler
1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 1 1 3 $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}+1$ $1\frac{1}{2}$ $3\frac{1}{2}$ 4 = 40

N O T L A R :

1) Notasında da görüldüğü gibi, güftenin 4.cü mısra'ı, 2.ci mısra'ın altına yazılmıştır ve böylelikle aynı ezgiyi paylaşmıştır. 2.ci ve 4.cü mısra'lar, **Şarkı** formunun **Nakarât**'ı şeklindedir. Bu esere: "Beste üslûbunda **Terennümlü Şarkı**" da denilebilir.

2) Notasında da görüldüğü gibi:

Terennüm sonunda "beste" kelimesi "be bes te" ve aynı ezgi altına yazılmış "haste" kelimesi "ha has te"; 3.cü mısra'da ki "pür" kelimesi "pür rü"; 2.ci mısra'ın altına yazılmış "nev" kelimesi "ne nev", "haste" kelimesi "ha has te" şeklinde ezgilenmiştir. Bu, bestekârın, bestekârlıkdaki üslûbunu ve icrâdaki (okuyuşdaki) tavrını göstermektedir.

**5.222.22 1 beyitten ibaret şiirde Zemîn-Terennüm-
Miyân-Terennüm'lü Nakış lenkfahteler:**

1. Baktıkça hüsn-ü ânınā hayrân olur/âşıkların
Dr.Suphi Ezgi (1869-1962) HÎCAZ

Bu eser, tipinin tek örneğidir.

" BAKTIKÇA HÜSN-Ü ÂNINA..."

Makam: Hicaz

(Nakış Beste)

Beste: Dr.Suphi EZGİ

Usûl : LENKFAHTE

Güfte: ?

Bak tık ca hü

hüs nü â nı na (. . . Saz . . .)

hay rân o lur

â şık la rın

hay rân o lur

â şık la rın

Câ nım yâ lâ ye le lel li

ye lel li ye le lel li

mî rım yâ lâ ye le lel li

ye lel li ye le lel li

yâ lâ yâ lâ ye le lel li

ye lel li ye le le lel li

Hay rân o lur

â şık la rın (SON)

Gel dik ce hi

hic rin yâ dı ma - - - S a z - - -

Gel dik ce hic

hic rin yâ dı ma

hay rân o lur

â şık la rın

Hay rân o lur

â şık la rın

Güftenin edebiyat yönünden incelenmesi:

Güfte:

Baktıkca hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların
Geldikce hicrin yâdımâ nâlân olur/âşıkların

Mülâzime terennüm:

Cânım yâ lâ ye le lel li ye lel li ye lele lel li
Mîrim yâ lâ ye le lel li ye lel li ye lele lel li
yâ lâ yâ lâ ye le lel li ye lel li ye lele lel li
Hayrân olur âşıkların

Kelime ve terkipler:

hüsn-ü ân : güzellik yâdımâ : hatırıma
nâlân : inleyen

Güftenin anlamı:

Güzelliğine baktıkça âşıkların hayrân olur. Ayrılığın hatırıma geldikçe âşıkların inleyip sızlanır.

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
- - . - - - . - - - . - - -

Müstef'ilâtün fâilün müstef'ilâtün fâilün de, hecelerin uzunluk ve kısalık sıralarına uymakta ise de, bu güftenin vezni yukarıda yazıldığı gibidir.

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (12 hece uzun, 4 hece kısadır.)

"ânına" ve "yâdımâ" kelimeleri son heceleri ile "hüsn-ü"deki "-ü" bağlaç'ında imâle yapılmıştır; kelimelerin ve mısra'ların son hecelerinde ve bağlaçlarla tamlayanlardaki imâleler (vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için) kusur sayılmamaktadır

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği: Her mısra' 2'şer adet "Müstef'ilün"den oluşmakta ve bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (8 + 8 duraklı hece vezni gibi..) Bestekâr güftenin bu özelliğinden yararlanmış, "mülâzime terennüm" sonunda 1.ci mısra' 2.ci bölümünü seslendirmiştir.

Güftenin kafiyeleeri:

Mısra'lardaki "hayrân" ve "nâlân" kelimeleri birbirleriyle kafiyeleedir; her 2 mısra' sonunda tekrâr eden "olur âşıkla-rın" ise redif'tir.

Güftenin nazım şekli:

Güfte; bir Gazel'in matlaı (ilk beyiti) veyâ Müfred (1 be-yittên ibâret şiir) olabilir.

Eserin form yapısı:

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, Z Röpriz Bağl. = Zemînden başa dönüşte bağlantı),
Z-Tz Bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı, Tz = Zemîn
terennümü, Tz-M Bağl. = Zemîn terennümü-Miyân bağlantısı,
M = Miyân, M-Tm Bağl. = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,
Tm = Miyân terennümü, Tm-Z Bağl. = Miyân terennümünden
zemîne dönüşde bağlantı, M-Z = Miyândan zemîne dönüşde
bağlantı.

Güfte:

Baktıkca hüsn-ü ânınâ hayrân olur/âşıkların
Geldikce hicrin yâdımâ nâlân olur âşıkların

Konu:

Sevgiliden sızlanışlar..

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : 1 birim-zaman değerinde (ES) ile
Z : 6 ölçü (ilk mısra ezgisi. Son 2 ölçüde mısra'ın
Z Röpriz Bağl.: --- 2.ci yarısı ayrı ezgi ile tekrarlanmış)
Z-Tz Bağl. : Yok
Tz : 8 ölçü (son 2 ölçüde, Zemîn sonundaki ezgi, güfte-
Tz-M Bağl. : Yok siyle tekrarlanmış.)
M : 8 ölçü (son 2 ölçüde, Zemîn sonundaki ezgi, güfte-
M-Tm Bağl. : Miyân terennümü yok. siyle tekrarlanmış.)
Tm : Miyân terennümü yok.
Tm-Z Bağl. : Miyân terennümü yok.
M-Z Bağl. : ---
M-Tz Bağl. : Yok

Güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışı:

Müs tef' i	lün	müs tef' i	lün	
Zemîn'de:				
Bak tı k ca	hüs	nû â nı	nâ SAZ	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ $2\frac{1}{2}$	= 20
hay rân o	lur	â şık la	rın	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1 1 4	4	= 20
Hay rân o	lur	â şık la	rın	
1 1 $3\frac{1}{2}$ 1	$3\frac{1}{2}$	1 1 4	4	= 20

Mülâzime terennüm'de:

Câ nım yâ lâ	yelelelli	ye lel li	yelelelelli	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	1 1 3	$1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 1 1	= 20
Mî rim yâ lâ	yelelelli	ye lel li	yelelelelli	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	1 1 3	$1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 1 1	= 20
Yâ lâ yâ lâ	yelelelli	ye lel li	yelelelelli	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ 1 1	1 1 3	$1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$ 1 1	= 20
Hay rân o	lur	â şık la	rın	
1 1 $3\frac{1}{2}$ 1	$3\frac{1}{2}$	1 1 4	4	= 20

Miyânihâne'de:

Gel dik ce	hic	rin yâ dı	ma SAZ	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$ $2\frac{1}{2}$	= 20
Gel dik ce	hic	rin yâ dı	ma	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}+1$	1 $3\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	4	= 20
Hay rân o	lur	â şık la	rın	
1 1 3 $1\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	1 1 4	4	= 20
Hay rân o	lur	â şık la	rın	
1 1 $3\frac{1}{2}$ 1	$3\frac{1}{2}$	1 1 4	4	= 20

NOTLAR:

- 1- Zemîn ve Miyân'ın ortak terennümüne (:Tzm) Dr.Suphi Ezgi "Mülâzime terennümü" ismini vermiştir.
- 2- Yukarıdaki eserde Zemîn, Mülâzime-terennümü ve Miyânihâne'nin son 2 ölçüsü; aynı ezgide, aynı güfede (Hayrân olur âşıkların) ve bunun sonucu olarak aynı arûz-usûl uyuşumundadır.
- 3- Beyit'in ilk mısra'ı Zemîn, ikinci mısra'ı Miyânihâne yapılmıştır.

5.3 24 Lenkfahte eserin incelemesi sonuçları:

5.31 24 Lenkfahte eserin ortak özellikleri:

24 Lenkfahte eserden 4'ünün **murabba'** ve 20'sinin **nakış** olduğu; bu nakışların da çeşitleri bulunduğu bir önceki bölümde incelenmiştir. Murabba' veya nakış, bütün lenkfahtelerin ortak özellikleri de vardır ve bunlar bu bölümde "önem sıralarına göre" incelenecektir:

Murabba' veya nakış 24 Lenkfahtede de **usûl-güfte bağdaştırılışı** genellikle **değişmez** özelliktedir:

$$10/4 \quad 1 + 1 + 3 + 1\frac{1}{2} + 3\frac{1}{2} \quad | \quad 1 + 1 + 4 + 4$$

Bu ana formül, güftelerde 6 çeşit arûz vezni kullanıldığı halde(*) korunmuştur ve bu sebeple usûl-arûz ilişkisi yerine usûl-güfte ilişkisi deyimi daha geçerli olur.

Bu ana formül, kullanılan çeşitli vezinler dolayısıyla mısra'lar 14, 15, 16 heceli(**) olduğu hallerde bile korunmuştur.

Bu ana formül; murabba'ların hepsinin ve nakışlardan bir kısmının lâfzî ve îkâf terennümlerinde bile korunmuştur.

Ana formüldeki, ana kalıpdaki $1\frac{1}{2}$ 'nin son $\frac{1}{2}$ 'si sürekli olarak sekizlik (yarım birim-zaman değerinde) ES'e ayrılmakla burada bir duraklama, aksama, senkop meydana gelmektedir; bu sebeple ve ana kalıp'ın 20 zamanlı oluşu dolayısıyla bu usûle "nîmfahte=yarım fahte" yerine "Lenkfahte=Aksakfahte" denmesi ve 20 zamanlı Fahte'nin özel hâli olduğu ileri sürülebilir. Başka usûllerde de ana kalıplar vardır; 3 örnek: 1.Ağıraksak'da $9/4 \quad 2+\frac{1}{2}$ (girişde ES)+ $1+\frac{1}{2} + 2 + 3$, 2.Remel'de $28/2 \quad 2+2+1+1+2+3+\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+4+5+\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+2+4$, 3.Muhammes'de $32/4 \quad 1(ES)+6\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+4+4+1(ES)+6\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+4+4$ görülen bu ana kalıplar sırasıyla 1.Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün, 2.Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün, 3.Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün vezinlerine bağlıdır ve ayrıca son ikisinde uygulama farklılıkları görülmektedir.

(*) Lenkfahte eserlerde görülen arûz vezinleri s.223'de açıklanmıştır.

(**)Eserlerin incelenmesinde "güftenin vezni" bölümünde açıklanmıştır.

Lenkfahte murabba'lar:

Lenkfahte eserlerde **Ana kalıp** en fazla murabba'larda korunmuştur. Notaları sunulan 4 murabba'dan 1'i Mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün vezninde (Seyrit izâr-ı ..), diğer 3'ü ise Mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün veznindedir (Cânâ beni aşkınla.., Cânâ beni lûtfunla.., Dil zülfüne..) Her ikisi de 14 hece olarak birbirine eşit bu iki vezni alt alta yazdığımızda:

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
- - . - . - . - - . - . -
- - . - - - - - . - - -

Bu 2 vezinde, işaretli yerlerde, alt alta hecelerin uzunlukları farklı olduğu halde, Lenkfahte murabba'larda eşit uzunlukta ezgilendirilmişlerdir.

Lenkfahte murabba'ların tek sayıda ölçüleri ilk darpları 1 birim-zaman değerinde "AH" veya "ES" olarak düzenlenmiştir (Ahmed Avnî Bey, terennümlerde bu kurala uymamıştır); çift sayıda ölçüleri 1 birim-zaman değerindeki ilk darpları ise, bir evvelki ölçünün son hecesine eklenmiştir (Ahmed Avnî Bey, terennümlerde bu kurala uymamıştır).

Günümüzde ayrıcalık gözetilmeksizin titizlikle uygulanan "uzun heceye uzun süreli ezgi" genel kuralı, kadîm bestekârlarımızca form ve usûllere göre dikkate alınmıştır. Örnek olarak İsmâil Dede Efendi Lenkfahte murabba'ı Hicâz-bûselik "Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin" güfteli eserinde, tez'de incelendiği gibi prozodi **genel** kuralına uymamış, buna karşılık Ağır Düyek Sabâ şarkısında bu kurala sanki bir örnek vermiştir:

8	Müs	tef	'i	lün		müs	tef	'i	lün					
-	Gûş	ey	le		gel			bül	bül	le		ri	SAZ	
4	4	3½	½	8	1	3½	3	½	5½	2½				

ve benzer düzende diğer mısra'lar..

2 murabba' Lenkfahtede de esere doğruca (güfteden) girilmemiştir: Taşcızâde Recep Çelebi, İsmâil Dede Efendi, Ahmed Avnî Bey 1 birim-zaman değerinde (AH) ve Hacı Fâik Bey (ES) ile esere girmişlerdir.

4 Lenkfahte murabba'ın bölmeleri ve bütün halinde ölçü sayıları

	Zemîn	Zemîn terennümü	Miyân	Miyân terennümü	Eserin (dönüşlerle) toplam ölçü sayısı	Eserle GİRİŞ
Seyrit izâr-ı yârî	4 ölçü	6 ölçü	4 ölçü			(AH) ile
Mâhûr		(4+2)				1 birim-zaman
Taşcızâde Recep Çelebi	X3=12	X3=18	X1=4		34 ölçü	
Cânâ benî aşkınla	4 ölçü	6 ölçü	4 ölçü			(AH) ile
Hicâzbûselik		(4+2)				1 birim-zaman
İsmâil Dede Efendi	X3=12	X3=18	X1=4		34 ölçü	
Cânâ benî lûtfunla	4 ölçü	6 ölçü	4 ölçü	6 ölçü		(ES) ile
Bestenigâr		(4+2)		(4+2)		1 birim-zaman
Hacı Fâik Bey	X3=12	X2=12	X1=4	X1=6	34 ölçü	
Dil zülfüne ..	4 ölçü	5 ölçü	4 ölçü	5 ölçü		(AH) ile
Dilkeşîde		(3+2)		(3+2)		1 birim-zaman
Ahmed Avnî Bey	X3=12	X2=10	X1=4	X1=5	31 ölçü	

N O T L A R :

Hacı Fâik Bey ve Ahmed Avnî Bey, Miyân'dan sonra Zemîn terennümü bestelemişlerdir. Bu 2 eserde Miyân terennümü ezgileri, Zemîn terennümü ezgilerine pek yakındır.

İlk 3 eserde terennümler 6 ölçü iken, Ahmed Avnî Bey'in eserinde 5 ölçüdür.

Terennüm cins ve uzunluğu ne olursa olsun, son 2 ölçüsü, mısra'ın 2.ci yarısı gûf-telidir. Zemîn ve Miyân 4 murabba'da da 4 ölçü uzunluğundadır.

Kadım tarzda, miyânsız ve bend-i sâni'li Nakış lenkfahteler:

	Esere giriş	ZEMİN	Zemîn terennümü	MİYAN	Miyân terennümü	Bend-i sâni
Mushaf demek Dede Ef.	(AH) ile	10 ölçü 1 beyit	20 ölçü (18+2)(*)	Yok	Yok	1 beyit
Bir şeh ki Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(*)	Yok	Yok	1 beyit
Dil haste-i Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	9 ölçü (7+2)(*)	Yok	Yok	1 beyit
Serde hevâ-yı Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	18 ölçü (16+2)(*)	Yok	Yok	1 beyit
Ey bülbül-i Raûf Yektâ B.	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	16 ölçü (14+2)(*)	Yok	Yok	1 beyit

Kadım tarzda; miyânsız, bend-i sâni'siz Nakış lenkfahteler:

Çıkdıkça K.H.Arif Bey	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	16 ölçü (14+2)(*)	Yok	Yok	Yok
Bülbül gibi Ahmed Irsoy	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	20 ölçü (16+4)(*)	Yok	Yok	Yok

Kadım tarzda; miyânlı ve bend-i sâni'siz Nakış lenkfahteler:

Açıldı sahn-i Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	6 ölçü (4+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	Yok	Yok
Hicr-i lebinde Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	4 ölçü (2+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(**)	Yok
Baktıkça hüsn-ü Zekâî Dede Ef	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	10 ölçü (8+2)(*)	8 ölçü 1 beyit		Yok
Mübtelâyım.. Zekâî Dede Ef	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	6 ölçü (4+2)(*)	8 ölçü 1 beyit		Yok
Zülfün görenlerin A.R.Çağatay	(AH) ile	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	Yok	Yok
Cânâ beni(His.) Dr.Suphi Ezgi	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	Yok	Yok
Cânâ beni (Vech.) Dr.Suphi Ezgi	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	Yok	Yok
Gönül bir dem Z.A.Ataergin	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	8 ölçü (6+2)(*)	8 ölçü 1 beyit	Yok	Yok

Yeni tarzda; zemîni 2 mısra'lı ve çifte miyânlı

Nakış lenkfahteler:

	Esere giriş	ZEMİN	Zemîn terennümü	MIYAN	Miyân terennümü	Bend-i sânî
Merhem koyup S.Kaynak	Güf- teden	4 ölçü 1 beyit	4 ölçü (3+1)(*)	1.6 ölçü 1 beyit 2.4 ölçü 1 beyit	1.Yürükse- mâî 2.Yürükse- mâî	

Yeni tarzda; (zemîni 1 mısra') Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'

lı Nakış lenkfahteler:

Cânâ-beni.. (Şeddiarabân) Dr.Suphi Ezgi	(ES) ile	8 ölçü 1 beyit	6 ölçü (4+1)(*)	4 ölçü 1 mısra'	
Neden âmâlimi K.Batanay Hüzzâm	(ES) ile	8 ölçü(1 beyit) (2. mısra' nakarât)	12 ölçü (10+2)(*)	4 ölçü 1 mısra'	
Mehpâreler.. (Rast) M.N.Selçuk)	(AH) ile	8 ölçü(1 beyit) (2. mısra' nakarât)	7 ölçü (5+2)(*)	4 ölçü 1 mısra'	

Yeni tarzda; 1 beyitten ibaret şiirde Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'lı Nakış lenkfahteler:

Baktıkça (Hicâz) Dr.Suphi Ezgi	(ES) ile	6 ölçü (4+2)(*) (1.ci mısra')	8 ölçü (6+2)(*)	8 ölçü (6+2)(*) (2.ci mısra')	
--------------------------------------	-------------	-------------------------------------	--------------------	-------------------------------------	--

(*) Zemîn terennümlerinin, ikâî-lâfzî terennümlerden sonra, mısra'lar-
dan birinin 2.ci yarısıyle sonuçlanması, ayrı bir çizelgede belir-
tilmiştir.

(**)Ayrı bir çizelgede açıklama yapılmıştır.(bknz. s.210)

Notarylar 24 saatte hizmetlerini özelliği

Zemîn (Z)	+	Seyrit izârı / Mâhûr Taşcızâde Recep Çelebi
Z. röpriizi	x	Cânâ beni/Hicâzbüselik İsmâil Dede Efendi
Z. röpriiz bağl.	x	Cânım beni/Bestenigâr Hacı Fâik Bey
Z-Tz bağlantısı	-	Dil zulfüne/Dilkeşîde Ahmed Avnî Bey
Z.Terentimî(Tz)	+	Mushaf dimek/ Şehrâzbûs. İsmâil Dede Efendi
Tz röpriizi	x	Bir şeh ki / Acem Zekâî Dede Efendi
Tz'den Z'e	+	Dil haste-i/Karcığar Zekâî Dede Efendi
Tz-Z bağlantısı	x	Serde hevâ-yı/Sûznâk Zekâî Dede Efendi
Miyân (M)	+	Ey bülbül-i / Nevâ Raûf Yektâ Bey
M. röpriizi	-	Çıktıkça süz-i/Hicâz K.Hacı Arif Bev
M'dan zemîne	+	Rîlbül..Tahirbüselik Ahmed Irsoy
M-Z bağlantısı	-	Açıldı../Nevâkürdî Zekâî Dede Efendi
M'dan Tz'ne	-	Hicr-i../Hicâzkâr Zekâî Dede Efendi
M-Tz bağl.	x	Baktıkça/Hüseynîaşırân Zekâî Dede Efendi
Miyân terentimî Tm	-	Mübtelâyım/Gerdâniye Zekâî Dede Efendi
Tm röpriizi	-	Zülfün görenlerin/Nihâvend Ali Rifat Çağatay
Tm'den zemîne	-	Cânâ beni / Hüseyinî Dr.Suphi Ezgi
Tm-Z bağl.	-	Cânâ beni/Vechiarazbâr Dr.Suphi Ezgi
Tm'den Tz'ye	-	Gönül bir dem/Dilkeşâverân Zeki Arif Ataergin
Tm-Tz bağl.	-	Merhem koyup/Acemaşırân Sadettin Kaynak
Bend-i sânî	x	Cânâ beni/Şeddiarabân Dr.Suphi Ezgi
	x	Neden âmâlîmi/Hüzzâm Kemâl Batanay
	x	Mehpâreler elinde/Rast Münir Nureddin Selçuk
	x	Baktıkça hüsn-ü/Hicâz Dr.Suphi Ezgi

5.32 24 Lenkfahte eserde bölmeler(*) :

5.321 24 Lenkfahte eserde Zemîn :

Notaları incelenen 24 Lenkfahte söz eserinden 4'ü **murabba'** formunda ve zemînleri 4 ölçü süresindedir.

Lenkfahte murabba'lardan 3'ünde zemîne (AH) ile, 1'inde (ES) ile girilmiştir; (AH)'lar ve (ES), 1 birim-zaman değerindedir.

Notları incelenen 24 Lenkfahte söz eserinden 20'si **nakış lenkfahte** formundadır; bunlardan 17'si 8 ölçü, 1'i 10 ölçü (Dede Ef.: Mushaf demek hatâdır/Şehnâzbûselik), 1'i 4 ölçü (Sadettin Kaynak: Merhem koyup onarma/Acemaşîrân), 1'i 4 ölçü (Dr. Suphi Ezgi: Baktıkça hüsn-ü ânına/Hicâz) süresindedirler.(Zemîn) Notaları incelenen 20 nakış lenkfahte'den 11'inde zemîne (AH) ile, 8'ininde (ES) ile, 1'inde güfteden(Sadettin Kaynak: Merhem koyup onarma/Acemaşîrân) girilmekte. ve (AH) ve (ES)ler 1 birim-zaman değerindedir.

4 Lenkfahte murabba'da da zemîn 1 mısra' süresindedir ve 1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar aynı ezgiyi paylaşmaktadır.

20 nakış lenkfahtenin 16'sında zemîn 1 beyit, 4'ünde 1 mısra'dır.

24 Lenkfahtede de zemînden zemîn terennümüne doğru-
dan (saz-payı olmadan) geçilmektedir.

5.322 24 Lenkfahte eserde Zemîn terennümü :

Notaları incelenen 24 Lenkfahte söz eserinin hepsinde de, Zemîn gibi, Zemîn terennümü de bulunmaktadır. 24 Lenkfahte eserden 6'sında Miyân'ın ve 17'sinde Miyân terennümünün yer almaması, Zemîn terennümü'nün önemini ortaya koymaktadır.

Tez'de sunulan 24 Lenkfahte eserin notaları incelendiğinde, 23'ünün Zemin terennümü ile sonuçlandığı anlaşılmaktadır. Yalnızca, Zekâî Dede Efendi'nin "Hicr-i lebinde

(*) Bölme'ler: "Zemîn", "Zemîn terennümü", "Miyân", "Miyân terennümü"

yârin/Hicâzkâr" eseri, Miyân terennümünde son buluyor gözükmekte ise de, Miyân terennümü son 2 ölçüsü, ezgi ve güfte-siyle, 4 ölçü süresindeki Zemîn terennümü son 2 ölçüsünün tamâman aynıdır. Bu sebeple, notaları sunulan 24 Lenkfahte eser istisnâsız Zemîn terennümü ile son bulmaktadır, diye-biliriz. Lenkfahte eserlerin bitiminde dinleyenlerin tak-dîrini sağlamak için bestekârlar, Zemîn terennümlerinde hü-nerlerini, san'atlarını göstermişlerdir.(*)

Zemîn terennümü son bölümünde bestekârlar, lâfzî ve îkâî terennüme son vererek "Ferzâne iden sensin!.", "Ey gonce-dihânım gel!.", "Sultânımın ihsânıdır!.", "Men bende-i fermânınem!.", "Çeşmim hemîşe giryân!.", "Bir gamlı beste gönlüm!." gibi seslenişlere yer vermişlerdir. Zemîn teren-nümü sonundaki ve dolayısıyla eserin bitimindeki bu sesle-nişler, diğer usûllerdeki murabba'ların bir kısmında da gö-rülmektedir; "mesaj" kelimesiyle isimlendirilebilir. İncelenen 24 Lenkfahte eserin hepsinde görülen, Zemîn te-rennümü sonundaki bu seslenişler, bütün ayrıntılarıyla çi-zelgede gösterilmiş olup şöyle özetlenebilir:

Zemîn terennümleri sonlarındaki seslenişlerden 9'u 2.ci mısra'ın 2.ci yarısı; 6'sı 1.ci mısra'ın 2.ci yarısı; 5'i güftede mevcut bulunmayan; 1'i 4.cü mısra'ın 2.ci yarısı; 2'si 2.ci mısra'ın tamamı; 1'i 1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar kafiyelerinin ortak redifi (kim bilir?)'dir.

İncelenen 24 Lenkfahte eserde de Zemînden Zemîn te-rennümüne geçerken bağlantı (saz-payı) kullanılmamıştır.

Zemîn terennümleri röprizsizdir; bir defa okunmak-tadır.

4 Lenkfahte "murabba'" ile 5 (Kadîm tarzda, miyân-sız ve bend-i sânfîli) Nakış lenkfahtede Zemîn terennümü bi-timinden Zemîne dönülmektedir ve bunlarda da bağlantı (saz payı) kullanılmamıştır.

Miyânlı ve bend-i sânfîsiz Nakış lenkfahtelerle yeni tarzda lenkfahtelerde Miyândan zemin terennümüne dö-nülmüştür.

(*) Hâfız Ahmed Irsoy'un Tâhîrbûselik Nakış lenkfahte notasında; Zemîn 2.ci mısra'ı ile sonlanıyor gösterilmiş ise de, bu mısra' ve ez-gisi Terennüm ortasında aynen mevcuttur.

Zemîn terennümü son bölümleri özellikleri: -I
(Lenkfahte murabba'larda)

E s e r :	Terennüm ilk bölümü	Terennüm son bölümü
Seyrit izâr-ı Mâhûr T.Recep Çelebi	 te rel le lel li.	hat-ı müşgibâr ile (1.ci mısra' 2.ci yarısı)
Cânâ beni Hicâzbûselik İsmâil Dede Ef	dil mübdelâ oldu sana.	ferzâne iden sensin (1.ci mısra' 2.ci yarısı)
Cânım beni Bestenigâr Hacı Fâik Bey	Fâik heman âşık sana.	rindâne iden sensin (1.ci mısra' 2.ci yarısı)
Dil zülfüne Dilkeşîde Ahmed Avnî Bey	le le le le lel li.	ey gonce-dihânım gel (1.ci mısra' 2.ci yarısı)

(Kadîm tarzda; miyânsız ve bend-i sânilî Nakış lenkfahtelerde)

Mushaf dimek Şehnâzbûselik İsmâil Dede Ef	sînemdeki yâreler.	sultânımın ihsânıdır (şiiirde mevcûd değil)
Bir şeh ki Acem Zekâî Dede Ef	kurbânınam hayrânınam	men bende-i fermânınam (şiiirde mevcut değil)
Dil haste-i Karcığâr Zekâî Dede Ef	...ey kâşî kemânım gel	ey servi revânım gel (şiiirde mevcut değil)
Serde hevâ-yı Zekâî Dede Ef Sûznâk	ahhâ yâri men.	çeşmim hemîşe giryan (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Ey bûlbûl-i Nevâ Raûf Yektâ Bey	lûtfunla beni yâdet	bu bendeni dilşâd et (şiiirde mevcut değil)

(Kadîm tarzda; miyânsız,bend-i sânisiz Nakış lenkfahteler)

Çıkıldıkca sûz-i Hicâz K.Hacı Arif Bey	beli beli beli mîrim	zehrâb olur piyâle (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Bûlbûl gibi Tâhîrbûselik Hâfız Ahmed Irsoy	ah â cânımen—	"Bir nevbehâr-ı hüsnün meshûr-i ânıyım ben" (2.ci mısra' tamâmı)

Zemîn terennümü son bölümü özellikleri: -II

(Kadîm tarzda; miyânlı ve bend-i sâni'siz Nakış Lenkfahtelerde)

E s e r	Terennümün ilk bölümü	Terennümün son bölümü
Âçıldı sahn-i Nevâkürdî Zekâî Dede Ef	nâ te ne nen dir.	hey hey terânelerle (2.ci mısra' 2.ci yarısı) vâhî bahânelerle (4.cü mısra' 2.ci yarısı)
Hicr-i lebinde Hicâzkâr Zekâî Dede Ef	 Ah â cânımen cânânımen.	câm-ı cihan-nümâ hoş (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Baktıkça hüsn-ü Hüseynîşîran Zekâî Dede Ef	 yen tir ye le lel li.	hayrân olur âşıkların (1.ci mısra' 2.ci yarısı)
Mübtelâyım Gerdâniye Zekâî Dede Ef	yar fegânım kim bilir	AH kim bilir (3 mısra' sonunda redif)
Zülfün görenlerin Nihâvend A.R.Çağatay	lâ nâ te ne nen dir	Bahtım siyâh olaydı (2.ci mısra' 2.ci yarısı) Bir başka râh olaydı (4.cü mısra' 2.ci yarısı)
Cânâ beni Hüseynî Dr.Suphi Ezgi	gel a rûhum gel civânım	Pervâne iden sensin (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Cânâ beni Vechiarazbâr Dr.Suphi Ezgi	dil-nüvâzı men.	keyfiyyet-i lâlinle mes- tâne iden sensin. (2.ci mısra'ın tamâmı)
Gönül bir dem Dilkeşhâverân Z.A.Ataergin	 tâ be-seher âteşfeşânım	aman yakma cânım amanefendim (şirde mevcut değil)

Zemîn terennümü son bölümleri özellikleri -III

(Yeni tarzda; zemîni 2 mısra'lı ve çifte miyânlı Nakış lenkfahtelerde)

<u>E s e r</u>	<u>Terennüm ilk bölümü</u>	<u>Terennüm son bölümü</u>
Merhem koyup Acemaşîrân Sadettin Kaynak	lel lel lel le li vay	yandırdığın çerâğı (2.ci mısra' 2.ci yarısı)

(Yeni tarzda; zemîni 1 mısra', Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'lı Nakış lenkfahtelerde)

Cânâ beni Şeddiaraban Dr.Suphi Ezgi	dilnûvâzı men	pervâne iden sensin (4.cü mısra' 2.ci yarısı)
Neden âmâlimi Hizzâm Kemâl Batanay	tâ nâ te re lel li.	hemîşe ağlayan gönlüm (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Mehpâreler Rast M.N.Selçuk		bir gamlı beste gönlüm (2.ci mısra' 2.ci yarısı) aşkıyle haste gönlüm (4.cü mısra' 2.ci yarısı)

(Yeni tarzda; 1 beyitten ibaret şiirde Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'lı Nakış lenkfahtelerde)

Baktıkça Hicâz Dr.Suphi Ezgi	ye le le lel li.	Hayrân olur âşıkların (1.ci mısra' 2.ci yarısı)
------------------------------------	------------------------------	--

=====

5.323 24 Lenkfahte eserde Miyân :

Notaları incelenen 24 Lenkfahte söz eserinden 17'sinde Miyân bulunmakta, 7'sinde bulunmamaktadır.

Miyânlı 17 Lenkfahte eser şu şekilde gruplandırılabilir:

- 4 Lenkfahte murabba' (Lenkfahte murabba'ların hepsi)
- 8 Kadîm tarzda, miyânlı ve bend-i sâñsiz nakış lenkfahte
- 5 Yeni tarzda nakış lenkfahteler. (hepsi)

Miyânsız 7 Lenkfahte eser şu şekilde gruplandırılabilir:

- 5 Bend-i sâñli lenkfahte (Bend-i sâñli lenkfahtelerin hepsi)
- 2 Kadîm tarzda, bend-i sâñsiz lenkfahte

Miyânlı 17 lenkfahte eserin miyanlarının ölçü sayıları şöyledir:

Lenkfahte murabba'larda (4 adettir) miyân 4 ölçü süresindedir.

Kadîm bend-i sanîsiz Nakış lenkfahtelerde (bunlar 8 adettir) miyân 8 ölçü süresindedir.

Yeni tarzda Nakış lenkfahtelerin hepsi (5 adettir) miyânlıdır ve **"zemîni ile miyânı arasında terennüm bulunan şarkı"** karakterindeki 3 Nakış Lenkfahtede (Cânâ beni/Şeddiarabân/Dr.Ezgi; Neden âmâlimi/Hüzzâm/K.Batanay; Mehpâreler elende/Râst/M.N.Selçuk) miyân 4 ölçü süresindedir; güftesi (şiiri), biri zemin, diğeri miyân olarak bestelenmiş 2 mısra'dan ibaret ve bir tek örneği bulunan Nakış lenkfahtede (Baktıkça../Hicâz/Dr.Ezgi) miyân 8 ölçüdür; çifte-miyânlı tek örnek Nakış lenkfahtede (Merhem koyup onarma/S.Kaynak) miyânların ilki 6, diğeri 4 ölçüdür.

MİYANA GİRİŞ: Miânlı 17 Lenkfahte eserin miyânlarına 11inde (ES)le ve 6'sında (AH)la girilmektedir (ES ve AH'lar 1 birim zaman değerindedir.) Sözü geçen 17 Lenkfahtenin 14'ünde Zemîne ve Miyâna giriş aynıdır; 3'ünde ise farklıdır (Dil zülfüne/Dilkeşîde/Ahmed Avnî Bey; Açıldı../Nevâkürdî/Zekâî Dede Ef.; Zülfün görenlerin/Nihâvend/A.R.Çağatay)

MİYAN'DA GÜFTE: Notaları sunulan 4 Lenkfahte murabba'da da miyân, şiirin 3.cü mısra'ı (başka deyişle 2.ci beyitin ilk mısra'ı) ile güftelendirilmiştir.

Bend-i sâñsiz 8 nakış lenkfahtede miyân 1 beyittir.

Çifte-miyânlı tek eserde (Merhem koyup onarma/Acemaşîrân/S.Kaynak) miyânlar 1'er beyittir.

Şarkıya benzer 3 nakış lenkfahtede miyân 1 mısra'dır ve beyitin 2.ci mısra'ı, nakarât gibi, zemîn'in 2.ci mısra'ı altına yazılmıştır.

Tipinin tek örneği "Baktıkça hüsn-ü ânına/Hicâz/Dr.S.Ezgi" de şiir 1 beyitten ibârettir ve ilk mısra' zemîn, 2.ci mısra' miyân olarak ezgilenmiştir.

Miyân sonunda röpriz bulunmamakta, miyân güftesi 1 kere okunmaktadır; tek istisnâ olarak (Cânâ beni/Hüseynî/Dr.Suphi Ezgi) miyân beyitinin ilk mısra'ı rörpizlidir.

Miyân sonunda bağlantı(saz payı) bulunmamaktadır.

Miyan'dan, Lenkfahte murabba'larda Zemîn'e, başa; Nakış lenkfahtelerde zemîn terennümüne; şarkı formuna benzer Nakış lenkfahtelerin zemîni ve miyânı birer beyitli olanlarında miyân beyiti 2.ci mısra'ı zemîn beyiti 2.ci mısra'ı altına, zemîne ve miyânı birer mısra' olan tek eserde ise zemîn terennümüne dönülmektedir.

5.324 24 Lenkfahte eserde Miyân terennümü :

Lenkfahte murabba'larda Miyân terennümü:

Notaları sunulan 4 Lenkfahte murabba'dan 2'sinde (Cânâ beni/Bestenigâr/Hacı Fâik Bey, Dil zülfüne/Dilkeşîde/Ahmed Avnî Bey) Miyân terennümü bulunmaktadır. Miyân terennümü bunlardan ilkinde 6, ikincisinde 5 ölçüdür ve her ikisinin son 2 ölçüsünde miyân mısra'ı (3.cü mısra') 2.ci bölümü tekrarlanmıştır.

Nakış Lenkfahtelerde Miyân terennümü:

8 örneğinin notaları ard arda sunulan "Kadîm tarzda Nakış lenkfahte"lerden yalnızca birinde (Hicr-i lebinde/Hicâzkâr/Zekâî Dede Efendi) 8 ölçü Miyân terennümü bulunmakta ve son 2 ölçüde Zemîn terennümü son 2 ölçüsü ezgisi aynen tekrarlanmıştır; bu ezgi, 4.cü mısra' 2.ci parçasıyla güftelidir ve bir sesleniş karakterindedir: "Benden yana hevâ hoş!."

Miyân terennümü son bölümleri özellikleri:(*) -I

(Lenkfahte murabba'larda)

E s e r :	Terennümün ilk bölümü	Terennümün son bölümü
Seyrit izâr-ı Mâhûr T.Recep Çelebi	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Cânâ beni Hicâzbûselik İsmâil Dede Ef	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Cânâ beni Bestenigâr Hacı Fâik Bey	Fâik heman âşık sana.	hep şîve-i hüsnündür. (3.cü mısra' 2.ci yarısı)
Dil zülfüne Dilkeşîde Ahmed Avnî Bey	le le le lel li.	Dil bûlbûl-i nâlede (3.cü mısra' 2.ci yarısı)

(Kadîm tarzda; miyânlı ve bend-i sâni'siz Nakış lenkfahtelerde)

Açıldı sahn-i Nevâkürdî Zekâî Dede Ef	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Hicr-i lebinde Hicâzkâr Zekâî Dede Ef	tâ nâ dir ten.	benden yanâ hevâ hoş (4.cü mısra' 2.ci yarısı)
Baktıkça hüsn-ü Hüseynîaşîrân Zekâî Dede Ef	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Mübtelâyım Gerdâniye Zekâî Dede Ef	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Zülfün görenlerin Nihâvend A.Rıfat Çağatay	(Miyân terennümü yoktur.)	
Cânâ beni Hüseynî Dr.Suphi Ezgi	(Özel ezgili miyân terennümü yoktur.)	
Cânâ beni Vechiarazbâr Dr.Suphi Ezgi	(Miyân terennümü yoktur.)	

(Çizelgenin devamı s.219'dadır.)

(*) Notası sunulan 24 Lenkfahte eserden 7'si miyânsızdır.

Miyân terennümü son bölümleri özellikleri: (*) -II

(Kadîm tarzda; miyânlı ve bend-i sâni'siz Nakış lenkfahtelerde)
- Çizelgenin devâmı -

E s e r Terennümün ilk bölümü Terennümün son bölümü

Gönül bir dem
Dilkeşhâverân (Miyân terennümü yoktur)
Z.A.Ataergin

(Yeni tarzda; zemîni 2 mısra'lı ve çifte miyânlı Nakış lenkfahtelerde)

Merhem koyup	1.ci miyân terennümünde:6/4	
Acemaşîrân	tennennennennen.	ten ten tennennitenenen nâ
Sadettin Kaynak	2.ci miyân terennümünde:6/4	
	tennennennennen.	ten ten tennennitenenen nâ

(Yeni tarzda; zemîni 1 mısra', Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'lı ve
terennümlü nakış lenkfahtelerde)

Cânâ beni
Şeddiarabân (Miyân terennümü yoktur.)
Dr.Suphi Ezgi

Neden âmâlimi
Hüzzâm (Miyân terennümü yoktur.)
Kemâl Batanay

Mehpâreler
Râst (Miyân terennümü yoktur.)
M.N.Selçuk

(Yeni tarzda; 1 beyitten ibaret şiirde Zemîn-Nakarât-Miyân-Nakarât'lı
ve terennümlü Nakış lenkfahtelerde)

Baktıkça
Hicâz (Miyân terennümü yoktur.)
Dr.Suphi Ezgi

(*) Notası sunulan 24 Lenkfahte eserden 7'si miyânsızdır.

5 örneğinin notaları ard arda sunulan "Yeni tarzda nakış lenkfahte"lerden yalnızca birinde (Merhem koyup onarma/Acemaşîrân/S.Kaynak) Miyân terennümü bulunmaktadır. Bu eserde çifte miyân ve her ikisinin terennümü vardır; bu miyân terennümleri Yürüksemâî usûlündedir; her ikisi de îkâîdir, son ölçüleri sonunda 3 birim-zaman saz payı ile bağlantı bulunmaktadır.

5.325 Nakış Lenkfahtelerde BEND-İ SÂNÎ :(*)

Bend-i sâî'si olan Lenkfahteler, "Kadîm tarzda, miyânsız ve bend-i sâî'li Nakış lenkfahteler" başlığı altında gruplandırılmış, 5 örnek nota ve incelemeleri ard arda sunulmuştur. Bu bend-i sâî'li Nakış lenkfahteler şunlardır:

- 1.Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle/Şehnâzbûselik/Dede Efendi,
- 2.Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı/Acem/Zekâî Dede Efendi,
- 3.Dil haste-î mehabbet dûçâr-ı hicr-i cânân/Karcığâr/Zekâî Dede Ef.,
- 4.Serdê hevâ-yı kâkül dildê hevâ-yı cânân/Sûznâk/Zekâî Dede Efendi,
- 5.El bûlbûl-î rebîî bâis nedir nevâya/Nevâ/Raûf Yektâ Bey

Bu 5 eserden bazılarının notalarının bilimsel olarak yazılışında zorluklar, imkânsızlıklarla karşılaşmıştır. Bunun sebebi, kaynak notalarda (Al segno) ve (Son) yazılmamış olmasıdır. Kantemiroğlu Ervârı vr.100/101'de 4 mısra'lı miyânsız nakışların terennümle (terennümât ile) son bulması gerektiği; hâne-i sâî'nin, sadece 1 beyit güfte tazelemekten ibaret olması sebebiyle (şarkıların 2.ci kuplesi gibi) istenirse okunmayacağı kayıtlıdır. Bu bilgilere karşılık:

Raûf Yektâ Bey'in "Ey bûlbûl-i.." miyânsız Nakış lenkfahtesinde terennüm durakla değil, güçlü ile son bulmaktadır ve terennümün hiç bir ölçüsü durakta kalmadığından:

a) Bend-i sâî zorunlu olarak okunacaktır, b) Terennümle değil, bend-i sâî güftesiyle bitecektir. Bu tez'de, notası buna göre yazılmıştır (Musiki Mecmuası S:84'deki ve Orhan Nasûhoğlu tercümesindeki notalarda "Al segno", "Son" yazılı değildir.)

(*) bkz. s.28,68

Zekâî Dede Efendi'nin "Dil haste-i mehabbet.." güfteli Nakış lenkfahtesinin "Hâfız Zekâî Dede Efendi Külliyyâtı s.53" ve "Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları s.365'deki" notalarında "Al segno", "Son" yazılı değil ise de, ilk eserde, güftenin, terennümleriyle tam olarak yazılmasından yararlanılıp, notasının başına ve sonuna "Al segno" ve bitimine "Son" yazılmıştır.

Zekâî Dede Efendi'nin "Bir şeh ki tâcidâran" güfteli miyânsız Nakış lenkfahtesinin "Hâfız Zekâî Dede Efendi Külliyyâtı s.63'deki" notasında "Al segno" ve "Son" yazılı değil ise de güftesinin, terennümleriyle tam olarak yazılmış olmasından yararlanılıp, notasının başına ve sonuna "Al segno" ve bitimine "Son" eklenmiştir.

İsmâîl Dede Efendi'nin "Mushaf dimek hatâdır.." güfteli miyânsız Nakış lenkfahtesinin "Türk Musikisi Klasiklerinden.." başlıklı olup "Zeyl" diye anılan İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı s.52'deki notasında, yalnızca, bitimde "Al segno" bulunmakta ve Bend-i sâni güftesi de zemîn porteleri altına yazılmıştır; fakat "Son" unutulmuştur. Bundan notanın baş tarafına "Al segno" yazılması gerektiği; bend-i sâni'nin veya terennüm sonunda bitebileceği sonuçları çıkmaktadır. Dede Efendinin, Nakış lenkfahteye güfte ile, terennümsüz son vereceği düşünülemez. Diğer taraftan terennüm 20 ölçü olup, bend-i sâni'den sonra fazla hissedileceği, icrâsiyle anlaşılmıştır. Bu düşüncelerle eserin sonuna temel harflerle ve terennümün, "Hünkâr-ı men" güfteli 8.ci ölçüsü sonuna küçük harflerle: "SON", "son" yazılmıştır.

Zekâî Dede Efendi'nin "Serdē hevâ-yı kâkül.." güfteli miyânsız Nakış lenkfahtesinin "Hâfız Zekâî Dede Efendi Külliyyâtı s.13'deki" notasında "Al segno" işaretleri ve "Son" yazılı değil ise de, güftesinin, terennümleriyle kaydedilmiş olmasından yararlanılıp eserin başına ve sonuna "Al segno" konulmuştur. Terennüm 18 ölçü olup, bend-i sâni'den sonra "fazla" hissedileceği de icrâsiyle anlaşılmıştır. Bu düşüncelerle eserin sonuna temel harflerle ve terennümün, "Çeşmim hemîşe giryan'la biten" 6.cı ölçüsü sonuna küçük harflerle: "SON", "son" yazılmıştır.

Bend-i sânfî'li Nakış lenkfahteler miyânsızdır. Güfte, bir Gazel'in, ilki matla' olmak üzere 2 beyitidir. Zemînde ilk beyit (2 mısra') ezgilenmiştir; ikinci ve son bölme Terennüm'dür. Eser bitince başa dönmekte, aynı ezgilerle 2.ci beyit ve terennüm okunarak son verilmektedir. İstisnâ olarak, Raûf Yektâ Bey'in "Ey bülbül-i rebîf.." güfteli eserinde terennüm 2.ci defa okunmadan icrâ son bulmaktadır. İşte bu 2.ci beyite "güftenin bend-i sânfîsi" ve 2.ci beyitle baştan sona tekrarlanışına da "eserin bend-i sânfîsi" denilmektedir. Miyân ve dolayısıyla Miyân terennümü bulunmadığından, eser kısa olacağı düşünülerek terennüm uzun bestelenmiştir: Notaları sunulan 5 örnekte Terennüm ölçü sayıları, sırasıyla 20, 8, 9, 18, 16 olup ortalaması 14 ölçüdür.

Bend-i sânfî'li (Miyânsız) Nakış lenkfahtelerde ZEMİN : Beyitin her 2 mısra'ı 4'er ölçü ile ezgilenmiş zemîn, toplam 8 ölçüdür. İstisnâ olarak, İsmâil Dede Efendi, "Mushaf demek hatâdır.." güfteli eserinde, 8 ölçüden sonra, 2.ci mısra'ın 2.ci parçasını farklı şekilde tekrar ezgileyerek zemîn ölçü sayısını 10'a çıkarmıştır.

Zemîn ezgisi, pest durakta sonuçlanmaktadır.

Bend-i sânfî'li (Miyânsız) Nakış lenkfahtelerde TERENNÜM : Terennüm, ortalama 14 ölçüdür.

Terennümlere doğrudan (AH veya ES'siz) girilmektedir.

Terennüm îkâî veyâ lâfzî başlamakta ve anlamlı sözlerle, seslenişlerle son bulmaktadır. Örnekleri:

E s e r	Terennümün ilk ölçüsü	Terennümün son bölümü
Mushaf demek Dede Efendi	Tâ dir ten dir ye le lel li	Sultânımın ihsânıdır (şiiirde mevcut değil)
Bir şeh ki Zekâî Dede Ef.	Cânım yellel lelle lelli	Men bende-i femânınam (şiiirde mevcut değil)
Dil haste-i Zekâî Dede Ef.	Tâdir tânâ yele lelli	Ey serv-i revânım gel (şiiirde mevcut değil)
Serde hevâ-yı Zekâî Dede Ef.	İşvebâzımen	Çeşmim hemîşe giryân (2.ci mısra' 2.ci yarısı)
Ey bülbül-i Raûf Yektâ Bey	Tâ diri tânâ yele lelli	Bu bendeni dilşâd et (şiiirde mevcut değil)

Dede Efendi, terennümün sonuna yakın "Aşıklar giydi kâreler/Böyle mi olur bîçâreler/Sînemde dürlü-yâreler" sözlerini de ezgilemiştir.

5.33 24 Lenkfahte eser güftesinin inceleme sonuçları :

5.331 24 Lenkfahte eser güfteleri vezinleri :

4 Lenkfahte murabba' ve 20 Nakış lenkfahte eserde güfte (arûz) - Lenkfahte (10/4) bağdaştırılışında arûz vezinleri değişikliklerinin önemi bulunmadığı, buna karşılık mısra' hece sayılarına göre Ana Kalıp'da bazı düzenlemeler yapıldığı, **Ana kalıp'**ın :

10/4 1 + 1 + 3 + $1\frac{1}{2}$ + $3\frac{1}{2}$ | 1 + 1 + 4 + 4 olduğu
Bölüm 5.310'da belirtilmişti.

Bu sebeple, Lenkfahte eserlerde kullanılan arûz vezinleri, bestekârların doğum tarihleri de dikkate alınarak, mısra' hece sayılarına göre gruplandırılmıştır.

16 heceli arûz vezinleri: (4 Lenkfahte eser)

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (2 Lenkfahte)
- - . - - - - . - - - - . - - - - . - - - -

Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların HÜSEYİNİAŞIRAN Zekâî Dede Ef
Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların HİCAZ Dr.Suphi Ezgi

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün (2 Lenkfahte eser)
. - - - . - - - . - - - . - - -

Neden/âmâlimî kırdın bıraktın nâtüvan gönlüm HÜZZAM Kemâl Batanay
Gönül bir dem karâr itmez hayâl-i yâre düşdüm ben DİLKEŞHAVERAN Ataergin

15 heceli arûz vezinleri : (1 Lenkfahte eser)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (1 Lenkfahte eser)
- . - - - . - - - - . - - - - . - - - -

Mübtelâyım bir perîye dilsitânım kim bilir Gerdaniye Zekâî Dede Ef.

14 heceli arûz vezinleri : (19 Lenkfahte eser)

Mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün (1 lenkfahte eser)
- - . - . - . - - - . - - - -

Seyrit/izâr-ı yâri, hat-î müşg-bâr ile MAHUR Taşsızâde Receb Çelebi

Mef'ûlû mefâîlün mef'ûlû mefâîlün (6 Lenkfahte eser)

Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin HİCAZBUSELİK İsmâil Dede Efendi
Cânım beni lûtfunla rindâne iden sensin BESTENİGAR Hacı Fâik Bey
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin HÜSEYNÎ Dr.Suphi Ezgi
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin ŞEDDİARABAN Dr.Suphi Ezgi
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin VECHİARAZBAR Dr.Suphi Ezgi
Dil zülfüne bend oldu ey gonca-dehânım gel DİLKEŞİDE Ahmed Avnî Bey

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün (12 Lenkfahte eser)

Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle ŞEHNAZBUSELİK İsmâil Dede Ef.
Açıldı sahn-i gülşen çeng-ü çegânelerle NEVAKÜRDÎ Zekâî Dede Efendi
Dil haste-î mehabbet dūçâr-ı hicr-i cânân KARCIĞAR Zekâî Dede Efendi
Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş HİCAZKAR Zekâî Dede Efendi
Serdē hevâ-yı kâkûl dildē hevâ-yı cânân SUZNAK Zekâî Dede Efendi
Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-i râhı ACEM Zekâî Dede Efendi
Çıkıldıkca sūz-i dilden cânâ figân-ü nâle HİCAZ Kanunî Hacı Arif Bey
Zülfün görenberin hep bahtı siyâh olurmuş NİHAVEND Ali Rif'at Çağatay
Bülbül gibî demâdem olmaz mıyım negam-zen TAHİRBUSELİK Ahmed Irsoy
Ey bülbül-î rebâî bâis nedir nevâya NEVA Raûf Yektâ Bey
Merhem koyup onarmâ sînemde kanlı dâğı ACEMAŞİRAN Sadettin Kaynak
Mehpâreler elindē kalmış şikeste gönlüm RAST Münir Nureddin Selçuk

Yukarıda görüldüğü gibi 14, 15, 16 heceli eser güfteleri toplam 6 çeşit arûz veznindedir. Bunlar, fazla kullanılış sırasıyla:

14 heceli arûz vezinleri (3 çeşittir) toplam 19 eser,
15 heceli arûz vezinleri (1 çeşittir) toplam 1 eser,
16 heceli arûz vezinleri (2 çeşittir) toplam 4 eserdir.

6 çeşit arûz vezni ile Lenkfahte Ana kalıp'ının bağdaştırılışı ve hece sayısı değişikliğinde nasıl bir düzenleme yapıldığı.. ayrıca bir çizelgede gösterilmiştir. Her çeşit arûz vezninden 1 örnek eser seçilmiştir ve bu eserin bestekârı da, doğum tarihi en eski olanıdır.

Terennümlerde Ana kalıp'ın $3\frac{1}{2}$ birim-zaman değerindeki darbının $1+\frac{1}{2}+1+1$ ve sondan bir evvelki 4 birim-zaman değerindeki darbının ise $1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+2$ şeklinde velvelelendirildiği de aynı çizelgede belirtilmiştir.

ANA KALIP'la, 6 çeşit arûz vezni ve güftelerin bağdaştırılışı:

Ana kalıp 10/4	1 + 1 + 3 + 1$\frac{1}{2}$ + 3$\frac{1}{2}$ 1 + 1 + 4 + 4
Vezinler,güfteler	Müs tef i lün fe û lün
14 heceli	AH Mus haf di mek ha tâ dır
	Mef 'û lü me fâ î lün
14 heceli	AH Câ nâ be ni aş kın lâ
	Mef 'û lü fâ i lâ tü
14 heceli	AH Seyr it i zâ rı yâ ri
	Fâ i lâ tün fâ i lâ tün
15 heceli	AH Müb te lâ yım bir pe rî yē
	Müs tef 'i lün müs tef'i lün
16 heceli	(ES) Bak tık ça hüs nū â nı nâ
	3 $\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ 4
	ç hay rân o lur â şık la rın
	1 1 3 1 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ 1 1 4 4
Aynı eserin terennümünden	AH a câ nı men a mî ri men
	1 1 3 1 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ 1 1 4 4
	câ nım yâ lâ yelelelli yen tiryelelel li
	1 1 3 1 $\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ 1 1 1 1 $\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ 2 4
	Me fâ î lün me fâî lün
16 heceli	(ES) Ne den â mâ li mıkır dın
	1 1 3 1 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ 1 1 2 2 4 (+1
	bı rak dın nâ tü vangön lüm
+1)	1 2 2 $\frac{1}{2}$ 3 $\frac{1}{2}$ 1 1 2 2 4

Yukarıda sunulan, 6 çeşit arûz veznine örnek eserler, sırasıyla şunlardır:

Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle ŞEHAZBUSELİK İsmâil Dede Ef.
Cânâ beni aşkınla ferzâne iden sensin HİCAZBUSELİK İsmâil Dede Efendi
Seyrit/ izâr-ı yâri, hat-ı müşg-bâr ile MAHUR Taşçızade Recep Çelebi
Mübtelâyım bir periye dilsitânım kim bilir Gerdaniye Zekâî Dede Ef.
Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur/âşıkların HÜSEYNİAŞİRAN Zekâî Dede Ef.
Neden âmâlimi kırdın, bıraktın nâtüvan gön lüm HÜZZAM Kemâl Batanay

**5.332 24 Lenkfahte eser güftelerinin
Nazım şekilleri, Kafiyeleleri, Konuları :**

24 Lenkfahte eserden 21'inin güfteleri 4 mısra'lı, 3'ü ise 2 mısra'lıdır.

4 mısra'lı 21 güteden 13'ü bir Gazel'in 2 beyitinden oluşturulmuştur; 8'i ise Şarkı nazım şeklidir. Bunlardan bir kısmının Gazel, Şarkı ve hattâ murabba', kıt'a, dörtlük.. olup olmadığını kesin olarak ayırdetmek mümkün değildir. Fakat, kesin olarak söylenebilir ki hiçbirisi Rubâî değildir. Rubâî nazım şeklinde güfteler ise kullanılmış, "beste" olarak ezgilenmiştir. Örnek vermek gerekirse notalarıyla incelenmiş 23 Remel/Murabba'dan 2'sinin güftesi Rubâî nazım şeklidir(46).

Lenkfahte murabba' ve nakışların güftelerinin Rubâî olmayışının sebebi şu olsa gerektir:

Bölüm 5.331'de belirtildiği gibi Lenkfahte eserlerde , arûz veznine bağlı olmayan bir besteleme düzeni Ana kalıp vardır ve mısra'lar 14 veya 15 veya 16 hece uzunluklarındadır. Rubâî vezinlerinde ise mısra'ların hece uzunlukları 13 ile 10 arasında değişmektedir.

Mısra' hece sayısı 14'den küçük olduğu taktirde, güfte-usûl bağdaştırma formülü Ana kalıp zedeleneyeceği düşüncesiyle, Lenkfahte eserlerde Rubâî nazım şeklinde ve ayrıca kısa aruz kalıplarında güfte seçilmediği anlaşılmaktadır.

Klasik edebiyâtımızda 2 mısra'dan ibaret şiirler de vardır ve bunlara "müfred" denilmektedir; şâirlerin dîvânlarında "müfredât" başlığı altında yer almaktadır. Nakış lenkfahte formu bu 2 mısra'lık şiirlerin ezgilenmesinde de kullanılabilir. Kanunî Hacı Arif Bey "Çıkdıkca sûz-i dilden cânâ figân-ü lâle/HİCAZ" ve Dr.Suphi Ezgi "Baktıkça hüsn-ü ânına hayrân olur âşıkların/HİCAZ" örneklerini vermişlerdir.

Kantemiroğlu'na göre 2.ci beyitlerinin okunmamasına izin verildiğinden(46), miyânsız nakış lenkfahteleri de buna eklersek örnek sayısı 2'den 7'ye yükselmektedir.

(46) "Remel bestelerde usûl-güfte uyumu" 1989 (Tez) F.Öney s.142

24 Lenkfahte eserden 21'inin güftesi 4 mısra'lıdır ve Gazel veya Şarkı nazım şeklinde de olsalar, 20'sinde kafiyeleştirme A-A-B-A şeklindedir (1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar kendi aralarında kafiyeli, 3.cü mısra' serbest); 1'inde ise B-A-C-A şeklindedir (Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş/ NİHAVEND Ali Rif'at Çağatay). Bu sonuncu güfte, bir Gazel'in, matla' (ilk beyit) dışında 2 beyitinin alınmasıyla oluşmuştur ve "Kıt'a"ya benzetilmiştir; başka bir deyişle, beste-kâra göre, Kıt'a nazım şeklinde şiirler de Nakış lenkfah-telerde güfte olarak seçilebilir.

24 Lenkfahte eserden, 20 Nakış lenkfahteden 18'inin kafiyeleştirilişi de A-A (matla' beyit) şeklindedir. (*)

Kafiyelerden sonra, 1 kelimelik (örnek: ...müşgbâr İLE / ...nevbahâr İLE) veya 2 kelimelik (örnek: ...rindâne İDEN SENSİN / ...ferzâne İDEN SENSİN) redifler de kullanılmıştır.

Redifli kafiyeleştirme sayısı 16, redifsiz kafiyeleştirme sayısı 8'dir. 4 Lenkfahte murabba'da da redifli kafiye kullanılmıştır; miyânsız/bend-i sâni'li Nakış lenkfah-telerin hepsinde (ki 5 eserdir) redifsiz kafiye vardır.

24 Lenkfahte eser güftelerinin konuları yalnızca sevgili ile ilgilidir: sevgiliyi bekleyiş, davet, tasvir, ayrılık acısıyla anma.. gibi.

Çeşitli formlarda klasik eserlerde ise sevgili yanında devrin padişâhına seslenişler de görülmektedir.

Lenkfahte eserlerle şarkıların konularının aynı olduğu söylenebilir. Şarkı'dan farklı olarak, sevgiliye seslenişlerde, sevgiliden şikâyetle güfete ile yetinilmemiş, Terennümde mesaj güçlendirilmiştir.

Lenkfahte eserlerde güfteler (büyük şâir Fuzûlî'ninki dahil), tamlamaları kolay çözülebilir, manası kolay anlaşılır ve edebî san'atların az kullanıldığı, tasannûdan uzak şiirlerdir. Saîd'in Gazel'inden alınmış 2 beyitten oluşan güfte "Seyrit izâr-ı yâri, hat-ı müşgbâr ile/MAHUR/Taşcızâde Recep Çelebi) tek istisnâdır; tevriye ve tenâsüp san'atlarına, tasannûya önem verilmiş, 1'den fazla manaya gelen deyişlerde bulunulmuştur.

(*) X-Y kafiyeli iki eser: 1.Zülfün görenlerin, 2.Baktıkça hüsn-ü ânına

5.34 Lenkfahte eserlerin notalarının yazımı :

Lenkfahte notalarında eserin başlığı (ilk mısra'ın ilk kelimeleri) altına "Murabba'" veya "Nakış lenkfahte" yazılarak form belirtilmelidir.

Yayımlar incelendiğinde Lenkfahte eserlerin notalarında 10 birim-zaman değerindeki ölçülerin ara-çizgilerle nîmsöfyânlarla ayrıldığı sıkça görülmektedir. Kurallara uyularak Murabba' veya Nakış lenkfahte veya peşrev eserlerin notalarında ölçü çizgileri (ara-çizgisiz) 10 birim-zaman değerinde olmalıdır.

—Lenkfahte murabba'lar notaları zemînlerinde 1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar heceleri portede 3 satır halinde alt alta yazılmalıdır. Terennüm bitimine röpriz, 3.cü bitimine "Son"; eserin sonu ve başına "Al segno" unutulmamalıdır.

Nakış lenkfahtelerin terennümleri bitimine "Son", yazılmalıdır (tek istisnâ olarak "Ey bülbül-i rebîf bâis nedir nevâya/NEVA/Raûf Yektâ Bey" de eser terennümle değil, güfteyle son bulmaktadır.)

Nakış lenkfahte notalarında genel olarak "Dolap" bulunmamaktadır (2 istisnâsı: 1.Hicr-i lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş/HİCAZKAR/Zekâî Dede Efendi, Miyân terennümü ikâî ilk bölümünde, 2.Cânâ benî aşkınla ferzâne iden sensin/HÜSEYNİ/Dr.Suphi Ezgi, Miyânın ilk mısra'ında).

Nakış lenkfahtelerde genel olarak "Röpriz" bulunmamaktadır (istisnâsı: "Mehpâreler elinde kalmış şikeste gönlüm/RAST/Münir Nureddin Selçuk, Terennüm ilk 2 ölçüsü).

Nakış lenkfahtelerde "Al segno" türden türe değişmektedir:

Miyânsız/bend-i sânililerde: Terennüm sonu ve zemîn başına, Miyânlı/Bend-i sânisizlerde: Miyân sonu ve terennüm başına, Nakarâtlılarda: Miyân sonu ve zemîn 2.ci mısra'ı başına, Çifte miyânlıda: 2.ci miyânın terennümü sonuna ve zemîn terennümü başına "Al segno" konulmalıdır.

"Al segno" konulmayan eserler: 1."Hicr-i lebinde yârin/HİCAZKAR/Zekâî Dede Ef." 2."Çıktıkça sûz-i dilden cânâ figân-ü nâle/HİCAZ/Kanunî Hacı Arif Bey".

(Yukarıdaki notlar, Tez'de incelenen 24 eser için geçerlidir.)

**BÖLÜM : 6. DEDE EF.NİN "EY ÇEŞM-İ ÂHU..." GÜF-
TELİ NAKİŞ DÜYEK'İNİN, NAKİŞ LENK-
FAHTELERLE BENZER YÖNLERİ**

İsmâil Dede Efendi'nin "Ey çeşm-i âhû, hicr ile tenhalara
saldın beni/HİCAZ" Nakış Düyek bestesi, konumuzla ilgili yönleriyle in-
celenecektir.

Gifte:

Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlerē soldın beni
Çün nâfe bağrım hûn idüb sahrâlerē soldın beni

— Terennüm:

Ah tene-nî ten nî tenen tenen nâ dere dillî ney
Aman sahrâlere soldın beni (mükerrer)

Bend-i sâîf:

Ey kâmet-î serv-ü semen sâlinmada illerle sen
Haşr olalım didikçe ben ferdâlere soldın beni

Terennüm: K'el-evvel(*)

Kelime ve terkipler:

çeşm-i âhû : âhû gözlü hicr : ayrılık tenhâ : yalnız
çün : gibi, çünkü, mâdemki nâfe : "misk âhûsu" denilen
hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku
hûn : kan hûn idüb : kan içinde bırakıp sahrâ: çöl
kâmet : boy, boybos serv : servi semen : yâsemin
haşr : 1.toplama, cem' etme (bir araya getirme), 2.ölüleri
diriltilip mahşere çıkarma, kıyâmet ferdâ : 1.yarın, öbür gün
2.âtî, gelecek zaman, âhıret, öbür dünyâ k'el-evvel : ev-
velki gibi.

Giftenin anlamı:

Ey âhû gözlü!. Ayrılığınla beni yapayalnız bıraktın
Karnı yarılarak misk çıkarılan âhu gibi bağrımı kan
içinde bırakıp beni çöllere soldın.

Ey servi, yâsemin boylum; sen yabancılarla salın-
maktasın. Ben, birbirimize kavuşalım, dedikçe kavuşmamızı
mahşere bıraktın!.

(*) Haşim Bey Mecmûası s.144, Hânende s.324 (Altıncı takım)

Güftenin konusu: Sevgiliye sızlanışlar..

Güftenin vezni:

Güfte arûz vezni ile yazılmıştır:

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
- - . - - - . - - - . - - - . -

Bu vezin, uzun-kısa hecelerın sıralanmasındaki eşitlik dolayısıyla Müstef'ilâtün fâilün müstef'ilâtün fâilün ter-kîbine de uymaktadır.

Bu vezinle yazılmış güftelerde mısra'lar (imâle yapılmamışsa) 16 hecedir.

Bu vezin, çoğunlukla uzun hecelerden oluşmaktadır (12 hece uzun, 4 hece kısadır). Bu arûz kalıbının 3 yerinde 3 uzun hece birbirini izlemektedir.

"ile", "tenhâlere", "sahrâlere" kelimelerinin son hecele-rinde imâle yapılmıştır. (Mısra' sonlarındaki hecelerde, kelime sonlarındaki hecelerde ve tamlayanlarda imâle, vurgu ile ifâdeye kuvvet verdikleri için kusur sayılmamaktadır.

Güftenin, bu vezinle ilgili özelliği:

Her mısra' 2 adet "müstef'ilün müstef'ilün"den oluşmakta, bunlar arasında kelimeler bölünmemektedir (8 + 8 duraklı hece vezni gibi..)

Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlerē saldın beni

Çün nâfe bağrım hûn idüb sahrâlerē saldın beni

Bestekâr (Dede Ef.), beytin bu özelliğinden yararlanmış ve mısra'ların 2.ci yarılarını Zemîn ve Nakarât'da (Zemîn na-karâtında) tekrarlamıştır. Aynı özellikler, icrâsı isteğe bağlı Bend-i sânf'de de görülmektedir:

Ey kâmet-î serv-vû semen sâlinmadâ illerle sen

Haşr ôlalım dîdikce ben ferdâlere saldın beni

Her 2 beyitte de mânâ bütünlüğü mevcuttur.

(Bütün bunlar, klasik devir bestekârlarının, güfte seçimin-de dikkate aldıkları faktörlerdir; şiirin estetiğinden zi-yâde, "bestelenmeye elverişli" olması tercih edilmiştir.)

Dîvân taramalarında, besteleyeceği tür veya form'a uygun şiir bulamayan bestekârlar, bizzat kendileri güfte yazmak zorunda kalmışlardır.

Güftenin kafiyeleleri:

Bend-i sâni ile birlikte 2 beyitten ibâret güftenin kafiyeleleri: "**tenhâ**", "**sahrâ**", "**ferdâ**" kelimeleridir.

Kâfiyelerden sonra gelen ve takı-kelime olarak birbirine eşit sözler redif'dir: "...lere saldın beni"

Kafiyelendirme kusursuzdur.

Beyitlerde kafiye dağılımı: A - A - B - A şeklindedir.

Güftenin nazım şekli:

Güfte, bir gazel'in matla'ı (ilk beyti) ile, mahlâs taşımayan bir diğer beytinden ibâret olabilir.

Böyle bir güfteyi bizzat bestekâr yazmışsa, gazel'i tamamlamaya lüzum görmez ve noksan, bitmemiş, nâ-tamam gazel denilebilir.

" EY ÇEŞM-İ ÂHÛ HİCR İLE.."

Makam: Hicâz

Usûl : Düyek

(Nakış Beste)

Beste: Dede Ef.

Güfte: ?

Ey çeş mi â hû
Ey ka me ti ser

hic ri le a
vü se men a

man ten hâ le re -sal
man sâ lın ma da il

dın be ni
ler le sen

ten hâ le re
sâ lın ma da

sal dın be ni
il ler le sen

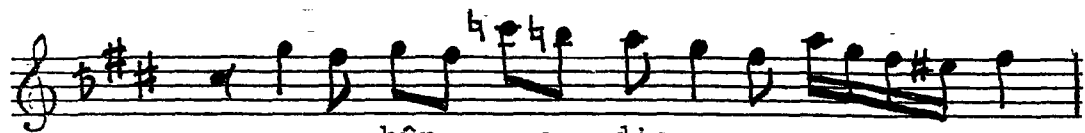
Çün nâ fe bağ
Haşr o la lım

rım hûn e dip
di dik çe ben

sah râ le re
fer dâ le re

sal dın be ni
sal dın be ni

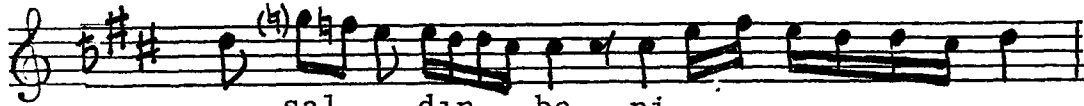
Çün nâ fe bağ
Haşr o la lım

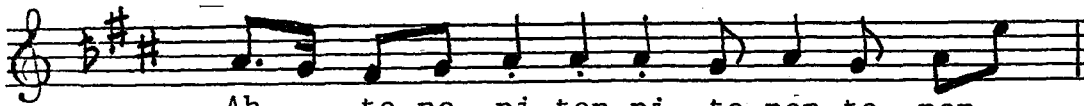
rim hũn e dip
di dik ce ben

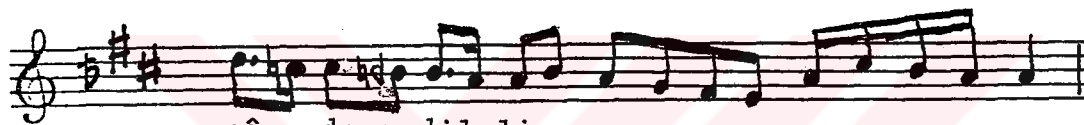
sahrâ le re
ferdâ le re

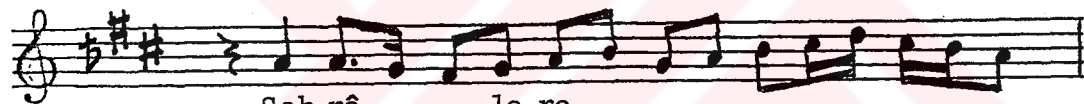
sal dîn be ni
sal dîn be ni

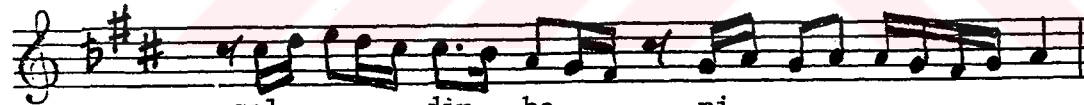
Ah te ne ni ten ni te nen te nen

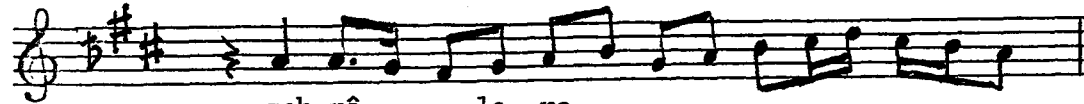
nâ de redil li ney a man

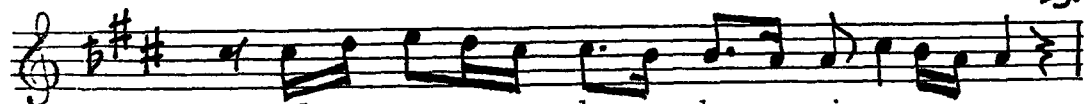
Sah râ le re
Fer dâ le re

sal dîn be ni
sal dîn be ni

sah râ le re
sah râ le re

sal dîn be ni
sal dîn be ni (S o n)

Eserin form yapısı: (Ey çeşm-i âhû hicr ile..)

Kısaltmalar (Murabba' formu için düzenlenmiştir.)

Z = Zemîn, **Z Röpriz bağl.** = Zemînden başa dönüşte bağlantı

Z-Tz bağl. = Zemîn-Zemîn terennümü bağlantısı

Tz = Zemîn terennümü, **Tz-M bağl.** = Zemîn terennümü-Miyân

bağlantısı, **M** = Miyân, **M-Z** = Miyândan zemîne dönüşte

bağlantı, **M-Tm bağl.** = Miyân-Miyân terennümü bağlantısı,

Tm = Miyân terennümü, **Tm-Z bağl.** = Miyân terennümünden

zemîne dönüşte bağlantı.

Form yapısı: (Murabba' formu inceleme şeması ile)

Esere giriş : Güfteden (Girişte AH, ES.. yok)

Z : 14 ölçü-2 mısra' (2.ci mısra' ezgisi, Miyân karakterinde)(4 ölçü 1.ci mısra'+
2 ölçü 1.ci mısra' ikinci parçası+2.ci mısra', ayrı ezgilerde 4'er ölçü tekrarlanmış.)

Terennüm : 6 ölçü (2 ölçü, AH'la girilen îkâf terennüm+4 ölçü: 2.ci mısra' son yarısı, birbirine çok benzer ezgili ve son iki ölçü, ilk mısra' 6.cı ve 7.ci ölçülerinin ezgisinde)

M : 2.ci mısra' ezgisi miyân karakterinde:8 ölçü (2.ci mısra', ayrı ezgilerde 4'er ölçü tekrarlanmış.)

Eserin bitişi : Eser, terennüm'le son buluyor. (Terennümün son iki ölçüsü, ilk mısra' 6.cı ve 7.ci ölçülerinin ezgisinde; bu son 2 ölçünün sözleri, güftenin bütünüdür özetidir..)

"Ey çeşm-i âhû.." Hicâz/Düyek/Dede Ef.

Müs tef 'i lün müs tef 'i lün müs tef 'i lün müs tef 'i lün

Ey çeş mi â hû hicr i le a man ten hâ le re sal dın be ni
1 2 1½ 1½ 2+1 2 1½ 1½ 2 1 1 1½ 1½ 1 1 2+1 2 1½ 3½

ten hâ le re sal dın be ni
1 1 1½ 1½ 4 ½ 1½ 1 1½ 3½

Çün nâ fe bağ rım hûn e dib sah râ le re sal dın be ni
1 2 1½ 3½ 2 1½ ½ 4 1 1 1½ 1½ 4 ½ 1½ 1 1½ 3½

Çün nâ fe bağ rım hûn e dib sah râ le re sal dın be ni
1 2 1½ 3½ ½ 1½ 1½ ½ 4 1 1 1 1½ 4 1½ 1 1½ 3½

Terennüm sonunda: sah râ le re sal dın be ni
1 1 1½ 1½ 4 ½ 1½ 1 1½ 3½

Eserin son buluşu: sah râ le re sal dın be ni
1 1 1½ 1½ 4 ½ 1½ 1 1 4

İkâî terennüm: AH te ne nî ten nî te nen te nen
1 ½ ½ 1 1 1 ½ 1 ½ 1

nâ de re dil li ney a man
1 ½ ½ 1 1 2 1 1

Dede Ef.nin; bu Nakış-düyek eserinde "uzun heceye uzun, kısa heceye kısa süreli perde veya ezgi" genel kuralına, güfteli bölümde çoğunlukla, ikâî terennümde kesinlikle uyduğu görülmektedir. İncelenen 24 Lenkfahte (4'ü Murabba', 20'si Nakş) eserde ise prozodi genel kuralının kesinlikle dikkate alınmadığı ve bu 24 esere Lenk (lengî) karakter veren faktörlerden birinin belirli yerlerdeki senkop'lar, diğerinin ise "genel prozodi kuralını uygulamama veya tersine uygulama" olduğu bir önceki Bölüm'de görülmüş idi.

İncelenen Nakış-düyek eserin Ana-kalıbı şöyle olabilir:

Ana-kalıp: 8/4 1 + 2 + 1½ + 3½ | ½ + 1½ + 1 + 1 + 4

Dede Ef.nin, pek çok değişikliklerle uyguladığı bu Nakış-düyek Ana-kalıbı ile; incelenen 24 eserde de (Terennümlerinin belirli yerlerindeki velvelelendirmeler bir yana) kesinlikle uygulandığı görülen Lenkfahte Ana-kalıbını karşılaştırırsak:

6.1 Dede Ef.nin Hicâz Nakış-düyek'i Ana-kalıbı ile Lenkfahte Ana-kalıbı ilk yarılarındaki benzerlik:

Dede Ef.nin "Ey çeşm-i âhû.." Hicâz Nakış-düyek eserinin güftesi (aynı ezgideki ve icrâsı isteğe bağlı Bend-i sânf'si bir yana) 1 beyitten (2 mısra'dan) ibârettir.

İlk mısra' Zemîn, 2.ci mısra' Miyân karakterindedir.

İkinci mısra' ayrı ezgi ile tekrarlanmış, Çifte-miyân söz konusu olmuştur. Bu üç mısra', bir evvelki sayfadaki şemada görüldüğü gibi $\begin{matrix} \text{Müstef'i} \\ 1 & 2 & 1\frac{1}{2} \end{matrix}$ ve son iki mısra'ı ise

$\begin{matrix} \text{Müstef'ilün} \\ 1 & 2 & 1\frac{1}{2} & 3\frac{1}{2} \end{matrix}$ düzeninde başlamaktadır.

Lenkfahte Ana-kalıp'ı ilk yarısı ise (vezin ve dolayısıyla mısra' hece sayısı ne olursa olsun!) $1+1+3+1\frac{1}{2}+3\frac{1}{2}$ şeklindedir.

8 zamanlıdan 10 zamanlıya geçişte 2 birim-zaman eklenmesi gerekmektedir. Hicâz Nakış-düyek Ana-kalıp'ı baş tarafına 1 birim-zaman eklersek (zâten Lenkfahte eserlerin bu bölümünde 1 birim-zaman değerinde AH veya Es bulunmaktadır) ve 2 birim-zamânı sonuna da 1 birim-zaman ilâve edersek Hicâz Nakış-düyek Ana-kalıp'ı ilk yarısı, Lenkfahte Ana-kalıp'ı ilk yarısına dönüşmektedir:

Hicâz Nakış-düyek Ana-kalıp'ı ilk yarısı: $1+2+1\frac{1}{2}+3\frac{1}{2}$

Lenkfahte Ana-kalıp'ı ilk yarısı: $1+1+3+1\frac{1}{2}+3\frac{1}{2}$

Bu büyük benzerlik, ortaya 2 ihtimâl çıkartmaktadır:

BİRİNCİ İHTİMAL: Dede Ef., Taşçızâde Receb Çelebi'nin Mâhûr lenkfahte murabba'ından esinlenerek, 2 birim-zaman çıkarmak sûretiyle Hicâz Nakış-düyek eserini bestelemiştir.

İKİNCİ İHTİMAL: Mâhûr Lenkfahte murabba' Taşçızâde Receb Çelebi'nin değildir. Dede Ef., ilk ve başarılı eserlerinden biri olan Hicâz Nakış-düyek'inden sonra, yukarıda belirtilen 2 birim-zamân ilâvesiyle Lenkfahte kalıbını bulup Mâhûr Lenkfahte murabba'ı bestelemiş; deneme mâhiyetinde olduğu için ismini açıklamamıştır. Takdîr edildiğini görünce diğer murabba' ve nakış lenkfahte eserlerini meydana getirmiştir. Lenkfahte Mâhûr murabba'ının kendisine âit olduğunu, lenkfahte eserlerindeki başarısından sonra da açıklamaması,

güftesinin Mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün vezninde olu-
şundandır,demek mümkündür. Çünkü bu vezinde güfte,notası
verilmiş ve verilmemiş Lenkfahte eserlerden yalnızca Mâ-
hûr Lenkfahte murabba'a âittir.(bknz.s.48)

Bu iki ihtimalden hangisinin doğru olduğu araştırılmalı-
dır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Doğum tarihleri 1900'den önce olan 14 bestekâra ait Lenkfahte 24 sözlü eserin notaları üzerinde araştırma, inceleme yapılmıştır. Varılan sonuçlar şunlardır:

1. Notalarıyla incelenen 24 Lenkfahte eserin 20'si "Nakış beste", 4'ü "Murabba'" formundadır.

2. Lenkfahte eserlere 1 birim-zaman değerinde "AH" veya "ES" le girilmektedir.

3. Lenkfahte_usulünün 2.ci mertebesi (10/4) kullanılmıştır.

4. Güftelerin konusu sevgili ile ilgilidir. Güfteler, gazel'lerden alınan beyitlerden veya kıt'alardan ibarettir.

5. Güfteler 6 çeşit arûz vezni ile yazılmıştır. Kullanılan arûz vezinlerinde mısra' uzunlukları: 19'u 14 heceli, 4'ü 16 heceli, 1'i 15 hecelidir ve bu sebeple en uzun kalıbı 13 heceli olan "rubâî" nazım şeklinde güfte bestelenmemiştir.

6. Lenkfahte murabba' ve nakış'lar fasılda 2.ci beste olarak yer almışlardır. (Bu usûlde peşrev'e rağbet edilmemesi buna bağlanabilir.)

7. Lenkfahte murabba'lar, "murabba'" formuna uygun bestelenmişlerdir. (Son ikisinde Miyân terennümü mevcuttur.)

8. Nakış lenkfahtelerde "form çeşitlenmesi" görülmektedir:

Kadîm tarzda Nakış lenkfahteler: 3 tipdir. Miyânsız ve bend-i sâî'li Nakış lenkfahteler (5 adet, ilk örneği Dede Ef.nin), Miyânlı ve bend-i sâî'siz Nakış lenkfahteler (8 adet, ilk örneği Zekâî Dede Ef.nin), Miyânsız ve bend-i sâî'siz Nakış lenkfahteler (2 adet, ilk örneği Kanunî Hacı Arif Bey'in).

Yeni tarzda Nakış lenkfahteler: 3 tipdir. Zemîni 2 mısra'lı ve çifte-miyânlı Nakış lenkfahte (1 adet, S.Kaynak), Nakarâtlı (şarkı formuna benzer) Nakış lenkfahteler (3 adet,

ilk örneği Dr.S.Ezgi'nin), 1 beyitten ibaret güfede Miyânî Nakış lenkfahte (1 adet, Dr.S.Ezgi).

Nakış lenkfahtelerin ortak özellikleri: Zemîn ve Terennüm bölmeleri esastır; Miyân ile Bend-i sâî bir arada olamaz; Lenkfahte murabba'lar gibi terennüme son bulurlar (güfte ile son bulanlar var ise de bu son bölümleri Terennüm içinde aynen mevcuttur).

Nakış lenkfahte formu çeşitlenmeğe elverişlidir. Dr.Suphi Ezgi'nin getirdiği yenilik, 1 beyitten ibaret şiiri (müfred'i) bestelemeye çok uygundur (örnek: "Baktıkça hüsn-ü ânına.." HİCAZ/Nakış lenkfahte).

9. Lenkfahte murabba'larla Nakış lenkfahtelerin en önemli ve ortak özellikleri, güfte ve terennüm heceleri sürelerinin bir Ana-kalıp'a uygun oluşudur:

Ana-kalıp: $10/4 \quad 1 + 1 + 3 + 1\frac{1}{2} + 3\frac{1}{2} \quad | \quad 1 + 1 + 4 + 4$

Terennümlerde $3\frac{1}{2}$ 'un $(1+\frac{1}{2}+1+1)$ ve sondan bir evvelki 4'ün $(1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}+2)$ şeklinde velvelelendirilmesine izin verilmiştir. Ana-kalıp uygulamasında güftelerin vezinlerindeki değişiklikler sonucu uzun veya kısa heceler geliş dikkate alınmamış; yalnızca, mısra' hece sayısı 15'den az veya fazla ise Ana-kalıp'ı bozmadan gerekli düzenlemelere gidilmiştir.

Ana-kalıp'ın 2 ölçü oluşu, Lenkfahte usûlünün 20 zamanlı olması gerektiğini düşündürmemelidir; çünkü ölçü toplamı tek sayıda bölme'li murabba' ve nakış lenkfahteler vardır: "Dil zülfüne.." DİLKEŞİDE Murabba', Ahmed Avni Bey Miyân terennümü 5 ölçü; "Dil haste-i.." KARCIĞAR Nakış, Zekâî Dede Ef. Zemîn terennümü 9 ölçü süresindedir.

10. Lenkfahte eserlerde senkop:

Lenkfahte usûlü ve Lenkfahte eserlerin bütününde uygulanan Ana-kalıp şemaları alt-alta yazıldığında:

10/4 (Lenkfahte usûlü)	
	Düm Tek Düm Tek Te Ke
	(Nîmkavî) (Kavî) (Zayıf) (Kavî) (Nîmkavî) (Zayıf)
10/4 (Lenkfahte Ana-kalıp)	

Lenkfahte usûlündeki () değerinde Düm "zayıf" zamânının, Ana-kalıp'da, () değerinde "kavî" zamâna () kadar)

uzadığı gör÷lmektedir. Bu, senkop'un tarifine uymaktadır ve zayıf zaman kavîleşmekte, kavî zaman zayıflaşmaktadır. Lenkfahte murabba' ve nakışlarda senkop, Ana-kalıp'ın (ve usûlün) sürekli aynı yerinde yapılmakla "lengî=aksak, aksa-yarak" bir gidiş ortaya çıkmaktadır.

11. Lenkfahte murabba' formunda bölmeler:

ZEMİN: 4 ölçü süresindedir. 1.ci, 2.ci, 4.cü mısra'lar ortak ezgilidir. Zeminden Zemîn terennümüne saz-payı olmadan geçilmektedir.

ZEMİN TERENNÜMÜ: 4 murabba'dan 3'ünde 6 ölçü, Ahmed Avni Konuk'un "Dil zülfüne.." güfteli Dilkeşîde murabba'ında 5 ölçüdür. Murabba'ların zemîn terennümü son iki ölçüsünde zemin güftesi ikinci yarısı seslendirilmiştir. Bu sözler bir mısra'ın yarısı olmakla birlikte başlı başına bir mânâ taşımakta ve mesaj özelliğindedir: "hat-ı müşkbâr ile= misk kokulu mektubunla", "pervâne iden sensin", "ey gonca-dehânım gel!". Bestekârlar, bu özellikte güfteler seçmişlerdir.

MİYAN: Lenkfahte murabba'larda 3.cü mısra' 4 ölçü süresinde miyân olarak ezgilenmiştir.

MİYAN TERENNÜMÜ: Taşçızâde Receb Çelebi ve İsmâil Dede Ef. nin lenkfahte murabba'larında miyân terennümü yoktur.

Hacı Fâik Bey'in "Cânâ beni.." güfteli Bestenigâr ve Ahmed Avni Bey'in "Dil zülfüne.." güfteli Dilkeşîde lenkfahte murabba'larında (ilkinde 6, ikincisinde 5 ölçü olmak üzere) Miyân terennümü bulunmaktadır; her iki miyân terennümünün son iki ölçüsünde miyân güftesi 3.cü mısra'ın, birer mesaj mâhiyetinde ikinci parçaları ezgilidir: "hep şîve-i hüsnündür!", "dil bûlbûl-i nâlende!".

miyân terennümü olsun veya olmasın, 4.cü mısra' da okunacağı için, Zemîn terennümü ile son bulmaktadırlar.

12. Nakış lenkfahte formunda bölme'ler:

Nakış lenkfahte formunun çeşitlerine göre, bölme'lerinde farklar vardır. Aslında, bu bölme farkları sebebiyle Nakış lenkfahte formu çeşitlenmiştir. Çeşitlere rağmen 20 Nakış lenkfahtenin ZEMİN bölmeleri birbirine benzemektedir:

19'unun zemîninde 1 beyit seslendirilmiştir ("Baktıkça.." Hicâz, Dr.S.Ezgi: zemîn 1 mısra'dır); 17 Nakış lenkfahtenin

zemîni 8 ölçüdür ("Mushaf dimek.." Şehnâzbûselik, Dede Ef. 10 ölçü, "Merhem koyup.." Acemaşîrân, S.Kaynak: 4 ölçü, "Baktıkça.." Hicâz, Dr.S.Ezgi: 6 ölçü).

ZEMİN TERENNÜMÜ:

"Kadîm tarzda, miyânsız ve bend-i sânf'li" 5 Nakış lenkfahtede zemîn terennümü ölçü sayıları 8 ile 20 arasında değişmekte olup ortalama 14 ölçüdür; "Kadîm tarzda, miyânsız, bend-i sânf'siz" 2 Nakış lenkfahtede 16 ve 20, ortalama 18 ölçüdür; "Kadîm tarzda, miyânlı ve bend-i sânf'siz" 8 Nakış lenkfahtede 4 ile 10 arasında değişmek üzere ortalama 7 ölçüdür; "Yeni tarzda, çifte-miyânlı" tek Nakış lenkfahtede 4 ölçüdür; "Yeni tarzda, nakarât'lı" 3 Nakış lenkfahtede ortalama 7 ölçüdür; "Yeni tarzda ve beyitin 1 mısra'ı zemîn, 1 mısra'ı miyân" tek Nakış lenkfahtede 8 ölçüdür.

Miyânsız Nakış lenkfahtelerde Zemîn terennümü ölçü sayısının, diğerlerine oranla fazla olduğu, verilen örneklerden anlaşılmaktadır.

20 Nakış lenkfahteden 17'sinin son 2, 2'sinin son 1 ve 1'inin son 4 ölçüsünde, başlı başına bir mânâsı olan, mesaj mâhiyetinde seslenişler yer almaktadır. Zemîn terennümü sonundaki bu sözler şunlardır: 2.ci mısra'ın 2.ci yarısı (Pervâne iden sensin!), güftede bulunmayan sözler ("Sultânımın ihsânıdır!", "Bu bendeni dilşâd et!", "Aman yakma cânım, aman efendim!", "Ey serv-i revânım gel!"), 2.ci mısra'ın tamâmı (Bir nevbahâr-ı hüsnün meshûr-i ânıyım ben!), mısra'ın kafiyelerinden sonra gelen redif (Kim bilir?).

Bestekârlar, sanki bu mesajları verebilmek için besteleme külfetine katlanmış gibi güfte seçmişlerdir.

MİYAN: 20 Nakış lenkfahtenin 6'sında miyân bulunmamaktadır; 1'i çifte-miyânlıdır. Miyânlarda, çoğunlukla 1 beyit 8 ölçü süresince ezgilenmiştir.

MİYAN TERENNÜMÜ: Miyân terennümü bulunan tek Nakış lenkfahte Zekâî Dede Ef.nin "Hicr-i lebinde.." güfteli Hicâzkâr eseridir. (S.Kaynak'ın "Merhem koyup onarma.." güfteli Acemaşîrân eserinde çifte-miyân sonundaki terennüm Yürüksemâî usûlünde olduğundan dikkate alınmamıştır.)

13. Nakış lenkfahte formunda Bend-i sânf:

Kadîm (eski, klasik) tarzda Nakış lenkfahtelerde 2 beyitli

güftenin ilk beyiti ayrı ezgilerde bestelendikten sonra terennüm yer alır; bu türde miyân bulunmadığından zemîn ezgileri 2.ci beyitle tekrarlanır ve aynı terennümle eser son bulur. Şiir olarak 2.ci beyite "bend-i sâñî" ve müzik olarak da 2.ci beyitle eserin tekrarlanışına gene "bend-i sâñî" denmektedir. (Şiir olarak 2.ci beyite "bend-i sâñî" ve 2.ci beyitle baştan sona okunuşuna da "hâne-i sâñî" denmesi en uygunudur.) Kantemiroğlu, "hâne-i sâñî"nin okunup okunmamasının isteğe bağlı olduğunu bildirmektedir.

İncelenen 24 lenkfahteden 5'i bend-i sâñî'li (miyânsız) Nakış lenkfahte türündedir:

- 1.Mushaf demek hatâdır ser-safha-î cemâle/Şehnâzbûselik/Dede Efendi-
- 2.Bir şeh ki tâcidârân olmakda hâk-ı râhı/Acem/Zekâî Dede Efendi
- 3.Dil haste-î mehabbet dûcâr-ı hicr-i cânân/Karcığar/Zekâî Dede Efendi
- 4.Serdê hevâ-yı kâkûl,dildê hevâ-yı cânân/Sûznâk/Zekâî Dede Efendi
- 5.Ey bûlbûl-î rebîf bâis nedir nevâya/Nevâ/Raûf Yektâ Bey

Bunlardan ilk dördünde bend-i sâñî okunmayabilir; fakat sonuncu eserde bestekâr, bend-i sâñî'yi okumağa bizleri mecbûr etmektedir, çünkü terennümün hiçbir ölçüsü durakta kalmamaktadır.

Bend-i sâñî'li Nakış lenkfahteler 2 bölme'li (Zemîn+Terennüm) olduğundan, Terennüm, ortalama 14 ölçü olmak üzere uzun tutulmuştur. (En uzun terennümler ise "Miyânsız ve bend-i sâñî'siz" Nakış lenkfahtelerde görülmektedir ve ortalama 18 ölçüdür. Geri kalan 17 lenkfahte eserde terennüm ortalaması 7 ölçüdür.)

14. Zekâî Dede Efendi'nin "Hicr-i lebinde.." güfteli Hicâzkâr ve "Baktıkça hüsn-ü ânına.." güfteli Hüseynîşîrân Nakış lenkfahtelerindeki özel, "Hâce" ünânına yakışır ve benzeri yapılamamış beste tekniği aşağıda açıklanmıştır:

"Hicr-î lebinde yârin.." :

Miyân terennümündeki röpriz bir yana 26 ölçü süresindeki eserin yalnızca 11 ölçüsü mustakildir; geri kalan 15 ölçü, mustakil ölçü ezgilerinin 1, 2, bâzan 3 yerde tekrârından ibârettir. Özet olarak: 4 ölçülük Zemîn terennümü bütünüyle Zemîn ezgilerinden, 8 ölçülük Miyânın son 4 ölçüsü Zemîn ezgilerinden, Miyân terennümü son 2 ölçüsü gene Zemîn ezgilerinden ibârettir. (Mustakil ezgiler Zemîn'in 2,3,4.cü;

Miyân ve Miyân terennümlerinin ilk 4 ölçüleridir.)

"Baktıkça hüsn-ü ânına.." (Hüseynîaşîrân) :

30 ölçü süresindeki eserin yalnızca 9 ölçüsü mustakildir; geri kalan 21 ölçü, mustakil ölçü ezgilerinin 1, 2, 3, 4 yerde tekrârından ibâret uydu ezgi'lerdir (10,14,16.cı ölçülerde tam eşitlik yerine yakın benzerlik olup, ağızdan kulağa nakil hatâsı düşünülebilir.)

Mustakil ezgiler: Zemînin 3,4,6.cı; Miyânın ilk 4 ve 6.cı; Miyân terennümünün 3.cü ölçüleridir.

15. Usûl geçkisi, yalnızca S.Kaynak'ın "Merhem koyup onarma.." güfteli Acemaşîrân Nakış lenkfahtesinin Miyân terennümünde görülmüştür (Yürüksemâf).

Öneriler:

1. Tez'in konusu "Lenkfahte eserler.." olduğundan, Nakış formu ile, incelenen 24 eserden 20'sinin Nakış-beste oluşu dolayısıyla ilgilenilmiştir. Ancak; "Nakış formu" hakkında ayrıntılı ve kesin bilgiler için Lenkfahte dışında kalan usûllerle bestelenmiş nakış'lar da (her çeşidinden mevcut notaların en az yarısı) incelenmelidir.

Nakış-lenkfahtelerde esas bölmeler (vaz geçilemeyecek bölmeler) Zemîn ile Terennüm olduğuna göre özelliklerin bu iki bölme'de aranması gerekmektedir.

Zemîn ile ilgili özelliğin, güftesinin 1 mısra' yerine 1 beyit olduğu bellidir.

Terennümle ilgili özelliğin, diğer formdakilere oranla uzunluğu yanında (ki bu da tartışılabilir); mısra' ikinci parçaları başta olmak üzere seslenişlerin, mesajların Terennüm sonuna (eser bitimine) nakşolunmasından da kaynaklanıp kaynaklanmadığı (diğer usûllerdeki Nakış'lar incelenerek) araştırılmalıdır.

2. En eski lenkfahte sözlü eser olan "Seyret izâr-ı yâri.." güfteli Mâhûr murabba'ın Taşcızâde Receb Çelebi'ye (?-1690?) âit olduğu şüpheli görülmüştür:

Dr.Suphi Ezgi sözü geçen eserin Taşcızâde'ye âit olduğunu kaynak, delil göstermeden bildirmiştir.

Bu usûl ve formda ilk eserle ikinci eser sâhibi Dede Efendi (1778-1846) arasında 150 yıllık bir boşluk

bulunmaktadır.

Güfte (gazel) sahibi, "Saîd" mahlâslı bir şâirdir. Sâlim tezkiresi s.356-7'de bu mahlâsda bir şâirden söz edilmekde ise de "Seyret izâr-ı .." diye başlayan güftenin hiç bir mısra'ı kayıtlı değildir. Kaldı ki, bu Saîd'den çok önceki şâirlerin şiirleri gönümüzde de bestelenmektedir (Yûnus Emre..)

Hâfız Post (1620?-1694) mecmûasında, Receb Çelebi'nin eserlerinden verilen pek çok güfte arasında "Seyret.." bulunmamaktadır.

Hâşim Bey mecmûası'nda yer almamakta, Ahmed Avni (Konuk) Bey'in Hânende'sinde "bestekârı meçhûl" görülmektedir.

Konunun; güfte mecmûaları ve "Saîd" mahlâslı şâirlerin dîvânları taranarak şüphelerden arındırılması gerekmektedir.

K A Y N A K L A R

- AKSU, Adile, "Abdülbaki Nasır Dede" T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi İstanbul 1988.
- AREL, Sadeddin, "Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri" Musiki Mecmuası, S.1-83, İstanbul 1948
- "Aruz-u Musiki" Musiki Mecmuası, S.345, İstanbul 1978.
- BANARLI, Sami, "Resimli Türk Edebiyatı" Tarihi" Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1978.
- BARDAKÇI, Murat, "Meragalı Abdülkadir" Pan Yayıncılık İstanbul 1978.
- CENGİZ, Erdoğan, "Divan Şiirinde Musammatlar" Türk Dili zel Sayısı, S.415-416-417, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1986.
- DEVELLİLU, Ferit, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat" DođuŖ Matbaası Ankara 1986.
- ELÇİN, Ŗkr, "Mecmua-i Saz  Sz" Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1976.
- EZGİ, Suphi, "Nazari, Ameli Türk Musikisi" İstanbul Konservatuvarı NeŖriyatı İstanbul 1933-45
- FANTON, Charles, "18.yy da Türk Müziği" ev.C.Behar, Pan Yayıncılık İstanbul 1987.

GÜVENÇOĞLU, Şerife, "Türk Musikisinde Nakış Formu" İ.T.Ü.
T.M.D.K. Yüksek Lisans Tezi İstanbul 1989.

HAŞİM, Bey, Haşim Bey Mecmuası İstanbul 1856-64.

İSMAİL, Hakkı Bey, "Camîu'l-Elhan" Yayınlayan: Selim Şanlı
İstanbul 1314.

KANBAY, Hülya, "Suphi Ezgi'nin Hayatı ve Eserleri" İ.T.Ü
T.M.D.K. Yüksek Lisans Tezi İstanbul 1991

KANTEMİROĞLU, "Kantemiroğlu Edvarı" İstanbul Üniversitesi
Türkiyat Enstitüsü, Arel Armağanı
İstanbul 1967.

KARADENİZ, Ekrem, "Türk Musikisi Nazariye ve Esasları"
İş Bankası Yayını İstanbul 1965.

KONUK, Avni, "Hanende" Mahmud bey Matbaası
İstanbul 1899.

NASUHOĞLU, Orhan, "Rauf Yekta Bey" Pan Yayıncılık
İstanbul 1986.

ÖNEY, Cahit, "Çenber Usulü Hakkında" Musiki Mecmuası
S.416, İstanbul 1987.

ÖNEY, Feridun, "Remel Bestelerin Ayırıcı Özellikleri"
İ.T.Ü T.M.D.K. Yüksek Lisans Tezi
İstanbul 1989.

ÖZÖN, Nihat, "Osmanlıca-Türkçe Sözlük" İnkılap yayını
İstanbul 1959.

ÖZKAN, Hakkı, "Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri"
Ötüken Neşriyat İstanbul 1984.

- ÖZTUNA, Yılmaz, "Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi"
Başbakanlık Basımevi Ankara 1990.
- SANAL, Haydar, "Mehter Musikisi" Milli Eğitim Bakanlığı
Yayını İstanbul 1964.
- ŞÜKUN, Ziya, "Farsça-Türkçe Lugat" Milli Eğitim
Basımevi İstanbul 1967.
- TORUN, Mutlu, "Form Bilgisi" İ.T.Ü. T.M.D.K.
Ders Notları İstanbul 1991.
- TURA, Yalçın, "Form Bilgisi" İ.T.Ü. T.M.D.K.
Ders Notları İstanbul 1991.
- UNGAY, Hürşit, "Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm"
İstanbul 1981.
- ÜNGÖR, Ruhi, "Türk Musikisi Güfteler Antolojisi"
Eren Yayınları İstanbul 1981.

NOTALARIN KAYNAKLARI

Lenkfahte Eser

Açıldı sahn-ı gülşen
Nevâkürdî Z.Dede Efendi

Notanın Alındığı Yer

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Baktıkça hüsn-ü ânına
Hicâz Dr. Suphi Ezgi

Nazari,Ameli Türk Musikisi
cilt:III s.66

Baktıkça hüsn-ü ânına
Hüseynîaşîrân Z. Dede Ef.

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Bir şeh ki tâcidârân
Acem Zekâî Dede Efendi

Z.Dede Efendi Külliyatı 1940

Bülbül gibi demâdem
Tahirbuselik Ahmed Irsoy

İstenografik Mustafa Nezihi Al-
bayrak Notası 1941 S.34-36

Cânâ beni aşkınla
Hicazbûselik İsmâîl Dede Ef.

Arel Kütüphanesi No:58/12

Cânâ beni aşkınla
Hüseynî Dr. Suphi Ezgi

Nazari,Ameli Türk Musikisi
cilt:V s?503

Cânâ beni aşkınla
Şeddiarabân Dr.Suphi Ezgi

Kambay Z.Hülya"Dr.Suphi Ezgi'nin
Hayatı ve Eserleri" Yüksek
Lisans Tezi 1991

Cânâ beni aşkınla
Vechiarazbar Dr. Suphi Ezgi

Kambay Z.Hülya"Dr.Suphi Ezgi'nin
Hayatı ve Eserleri" Yüksek
Lisans Tezi 1991

Cânım beni lûtfunlâ
Bestenigâr Hacı Fâik Bey

Bogos Kolleksiyonundan

Çıktıkça sûz-i dilden
Hicâz Kanuni Hacı Arif Bey

T.R.T. Müzik Dairesi Yayın-
ları No:533

Dil haste-i mehabbet
Karcıgar Zekâî Dede Efendi

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Dil zülfüne bend oldu
Dilkeşîde Ahmed Avni Bey

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Ey bûlbûl-i rebîf
Nevâ Rauf Yekte Bey

Musiki Mecmuası No:84

Gönül bir dem
Dilkeşhâverân Ataergin

Alaeddin Yavaşca Kolleksi-
yonun'dan

Hicr-i lebinde yârin
Hicâzkâr Zekâî Dede Efendi

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Mehpâreler elinde kalmış
Rast M.Nureddin Selçuk

Erhan Sevinç Bitirme Ödevi
1991 s.133

Merhem koyup onarma
Acemaşîrân Sadeddin Kaynak

Bekir Sıtkı Sezgin kollek-
siyonundan

Mushaf demek hatâdır
Şehnâzbûselik İsmâil Dede Ef.

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940
Zeyl s.52

Mübtelâyım bir perîye
Gerdâniye Zekâî Dede Efendi

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Neden âmâlimi kıldın
Hüzzâm Kemâl Batanay

Yusuf Ömürlü Kubbealtı
Cemiyeti

Serde hevâ-yı kâkûl
Sûznâk Zekâî Dede Efendi

Z.Dede Efendi Küllüyatı 1940

Seyret izâr-ı
Mâhûr Zekâî Dede Efendi

Ezgi Cilt 4 s.33

Zülfün görenlerin hep
Nihâvend Ali Rıfat Çağatay

Veli Kanık Türk Musikisi Ritm
Unsuru ve Nota Kaideleri 1954
s.90

E K ' L E R

EVÇ PEŞREVİ

LENK-FAHTE

OKYAY YİĞİTBAŞ

1

2

3

4

The musical score is written in staff notation with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 10/8. It consists of four systems, each with two staves. The first system is marked with a '1' and a repeat sign. The second system is marked with a '2' and a repeat sign. The third system is marked with a '3' and a repeat sign. The fourth system is marked with a '4' and a repeat sign. The score includes various musical notations such as notes, rests, and accidentals.

MAHUR (Beste)
(Ah seyrit izâr ı)

Lenk Fahte

Schibi Meçhul

$\text{♩} = 72$

Ah sey rit i zâr ri ya ri
hat tı müş ki bar i le
Ah ca dım ya lâ yel lel le li
mi rim te rol lel lel le li
hat tı müş ki bar i le
i cün net di ar zi hâl
Ah dil da re bu si lâ
i gü. . . nit dım
ar zi hâl

Seyrit izâr-ı yari hat-ı müşki bar ile
Vosdur çemende mevsim-i gül nevbahar ile
Dildâre bûs-ı lâ'li için itdim arz-ı hâl
Kıydım "Sait" şimdi benim derkenar ile....

طاسه واری آب چشم حلقه قرار دهن
 بوبله تیز اولدنج شمشیر زبان تیز
 قورتلوری خاطر حاسد سعید یار دهن

سمید دیگر

نام سر آمداری احمددر. آل الصدر شمس الضحی وقرالبدور
 ذات معهور یتر برنور ولی ربه جلی مرتبه حسنه الایام شیخ الاسلام
 ملک خصلت لک باندی نمرحوم ومعفور الدارج الی رحمة ربه الغفور
 محمد صادق القندینک اقرب اقرباندن اولوب طریق علمای مقبولدن
 حرم ثالث اولان قدس شریف قضااندن معزول اولان محبوب قلوب
 اجله کرام محمد افندی نام ذات معروف الامامک خدرم والانامیدرکه
 اوراق نهالی آرامگاه شکوفه اطفال عز واقبال اولان قسطنطنیه
 نهمالک بضاقاندن بشکطاش قریبده طوله بانجهدن کلنجه وجود
 مهور شهودی ظهور عالم شهود الیوب اول کلنجه عرقان افران خویش
 آینه الحان ایله همزبان عرفان اولوب تحصیل کال وسی واشتغال ایدرک
 هلال وجود پر استعدادی بدر اتمام افتی کال اولوب غنایم کرامک
 لازم ذات ستوده صفاتی اولان درجه دقیقه شناسی به واصل وسامت
 بساعت منته هراتباه اولان صندوقه الحیال معارفک هر صنعت موی
 باریک ناله سلیقه جیان استعداد کال اولنله هر امر معارفده تحصیل
 نقد الوقت استدلال اولوق مرتب لرینه نائل اولوب عصرک ادبایی
 میاندن مشار بالبان ووقتک شعرا یاک کفتارلرندن برزات نکته دان

اولملردر: بوکفتار اول مرد نام الیارک جمله آثارندندر:
 (مطلع)
 همان سر تیز غمزه کدن کوکل آسوده حال اولسون
 کان ابرولر کدن چکدکم قات قات حلال اولسون

سقیم

مخلص منور ایله شهر کشتار اولدقلرندن میان راست رفتارن
 جهانده مخلصاری ناملرینه غالب اولوب تم شریفلری غیر مشهور
 اولدینندن بوجهه جمله صرافانه کشیده سلك سطورنلماشندر. بلکه
 سائر روزنامهچه حالری احواله امضای مخلص نادر برابری اولنوب
 مخلصارله اکفاباعت طی املا اولمشدر. بوییت آنلرک اولوق اوزره
 مشهوردر:

(بیت)

سند هر جمله حواد هوس افکارم
 سنی سوزلر کوزه لم سوبله طبع زارم

سکونی

اسمی احمددر. استانبولدن ظهور اینجندر. عصرک شعراش ن
 بر متحرک یادکار اولوب نیجه زمان شامده مقابله چی ورو نایچه چی
 اولملردر. طبعی هنله جیبان وعادتی هجوم قدحله تکدیر یاران ایدی:

Ö Z G E Ç M İ Ş

1956 yılında İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul Özel Bilir Lisesinde tamamladı.

1983 yılında İ.T.Ü. Türk Mûsikîsi Devlet Konservatu-
ar'ndan mezun olduktan sonra, aynı yıl, aynı müessesede
"Araştırma Görevlisi" olarak çalışmaya başladı.

Yedek Subaylığını 1987'de bitirdi.

İ.T.Ü. Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı II. Türk Mûsı-
kisi Sempozyum'nda "İran Şiirinde Mûsikî Terimleri" baş-
lıklı bir tebliğ sundu.

1989 yılında Yüksek Lisans tez'i kabul edildi.

Halen İ.T.Ü. Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvar'nda Araş-
tırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

**Y.Ü. YÜREK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**